

SOCIAAL-ECONOMISCH OVERZICHT 2021

Economische, sociale en milieucontext van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

DECEMBER 2021

INHOUDSTAFEL

ECONOMISCHE DIMENSIE	4
1. De internationale en nationale economische context	4
1.1. Internationaal	4
1.2. België	7
2. Economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	10
2.1. Projecties voor de economische activiteit 2020-2021	10
2.2. Projecties voor de economische activiteit 2022-2026	13
3. Demografie van de ondernemingen	18
3.1. Kenmerken van de Brusselse ondernemingen	18
3.2. Oprichtingen, stopzettingen en migraties van ondernemingen	21
3.3. Faillissementen van ondernemingen	24
4. Onderzoek en ontwikkeling	28
4.1. Uitgaven voor O&O-activiteiten	29
4.2. Budgettaire overheidskredieten voor O&O-activiteiten	32
5. De arbeidsmarkt	35
5.1. Projecties voor de arbeidsmarkt in 2020 en 2021	35
5.2. Aanvullende analyse voor 2020 en 2021	38
5.3. Projecties voor de arbeidsmarkt voor de periode 2022-2026	41
SOCIALE DIMENSIE	45
6. Bevolking	45
6.1. Evolutie van de Brusselse bevolking in het jaar 2020	45
6.2. Bevolking op 1 januari 2021	47
7. Inkomens van de Brusselaars	50
7.1. Beschikbaar inkomen voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in zijn geheel	50
7.2. Beschikbaar inkomen per inwoner	53
8. Consumptie-uitgaven van de gezinnen	58
8.1. Huishoudbudgetonderzoek in 2018	58
8.2. Impact van de gezondheids crisis als gevolg van Covid-19	61
9. Bestaansonzekerheid en sociale bijstand	63
9.1. INKOMENS UITGEKEERD DOOR DE OCMW'S	63
9.2. Armoederisico en begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming	67

10.	Schoolbevolking	71
11.	Huisvesting	74
11.1.	Eigendomverwervingsmarkt	75
11.2.	Het privaat verhuurde woningbestand	77
11.3.	Woningen van sociale aard	78
	MILIEUDIMENSIE	82
12.	Energieverbruik	82
12.1.	Gewestelijke energiebalans	82
12.2.	Energie-intensiteit	83
12.3.	Impact van de gezondheidscrisis	84
13.	Uitstoot in de lucht	85
13.1.	Broeikasgassen	86
13.2.	Fijne stofdeeltjes	86
13.3.	Voorlopers van troposferisch ozon	86
13.4.	Verzurende stoffen	87
13.5.	Impact van de gezondheidscrisis	87
14.	Waterverbruik	89
15.	Afval ingezameld door Net Brussel	91
15.1.	Een nieuwe afvalrichtlijn (Horizon 2035)	93

COLOFON

Auteur

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), perspective.brussels

Hoofdstukken 12, 13 en 14 zijn geschreven in samenwerking met Leefmilieu Brussel.

Hoofdstuk 15 is geschreven door Net Brussel.

Wetenschappelijke coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid Romain

Verantwoordelijke uitgever

Antoine de Borman, Algemeen directeur van perspective.brussels

Voor meer informatie

bisa@perspective.brussels – bisa.brussels

ECONOMISCHE DIMENSIE

1. DE INTERNATIONALE EN NATIONALE ECONOMISCHE CONTEXT

IN HET KORT

Het jaar 2020 stond wereldwijd in het teken van de Covid-19-pandemie. De beperkende maatregelen die zijn genomen om de opeenvolgende epidemiegolven in te dammen, hebben een verwoestende uitwerking gehad op de wereldwijde economische activiteit: het wereld-bbp is in 2020 met 3,3 % gekrompen, drie keer zoveel als in 2009.

De wereldwijde economische activiteit heeft zich sinds het derde kwartaal van 2020 geleidelijk hersteld, met vertragingen en wisselende hersteltempo's over de hele wereld, afhankelijk van de verspreiding van Covid-19-varianten (nieuwe besmettingsgolven) en de voortgang van de vaccinatiecampagnes.

In België is het bbp in 2020 met 6,3 % gedaald en zal het in 2021 naar verwachting met 5,5 % groeien, om in 2022 weer terug te keren naar het niveau van voor de crisis.

De schok veroorzaakt door de pandemie maakt – na de economische en financiële crisis van 2008 – de grote financiële, commerciële en industriële afhankelijkheid tussen landen over de hele wereld opnieuw duidelijk.

Daarom is een analyse van de globale economische context essentieel om de evolutie van de Belgische en de Brusselse economische activiteit beter te begrijpen en te anticiperen.

1.1. INTERNATIONAAL

Het wereld-bbp is in 2020 met 3,3 % gekrompen ten opzichte van 2019, doordat in een recordaantal landen de economische activiteit is teruggevallen. Deze wereldwijde daling was ongeveer **drie keer groter dan diegene die werd opgetekend in 2009** ten opzichte van 2008 tijdens de economische en financiële crisis¹. **In de eurozone is het bbp sterker gedaald dan op wereldwijd niveau**, namelijk met 6,6 % in 2020 (tegenover een krimp van 4,5 % in 2009). In 2020 en 2021 evolueerde de wereldwijde

¹ Bron: IMF (april 2021)

economische activiteit naar gelang de epidemiegolven en de gezondheidsmaatregelen die eruit voortvloeiden.

De Covid-19-crisis heeft de wereldwijde economische activiteit het zwaarst getroffen in de loop van het tweede kwartaal van 2020: grote delen van de wereld gingen gedurende meerdere weken in lockdown waardoor zowel de internationale handel in goederen en diensten als de productie en de vraag in vele landen tot stilstand kwamen.

De wereldwijde economische activiteit heeft zich in het derde kwartaal van 2020 geleidelijk hersteld dankzij de opheffing van de lockdownmaatregelen. Het gaat om een aanzienlijke opleving van het wereld-bbp in het derde kwartaal in vergelijking met het voorgaande kwartaal. Over de hele wereld namen de verkoop van de detailhandel en de industriële productie toe, ondersteund door de investeringen en de privéconsumptie. De wereldhandel werd gestimuleerd door het herstel van de economische activiteit in China (de eerste economie die door de epidemie werd getroffen en die zich reeds begon te herstellen) en in de opkomende landen (waar de gezondheidsmaatregelen de economische activiteit minder hebben beperkt dan in de ontwikkelde landen²). Niettemin beperkten de gezondheidsmaatregelen in vele landen nog steeds de activiteit van de sectoren waar social distancing moeilijk is (detailhandel, hotels, restaurants, cultuur en evenementen).

TABEL I.1.1: Jaarlijkse evolutie van het bbp tegen constante prijzen (groei in %)

	2019	2020	2021 (p)	2022 (p)
Wereld	2,8	-3,2	6,0	4,9
Ontwikkelde landen	1,6	-4,6	5,6	4,4
Verenigde Staten	2,2	-3,5	7,0	4,9
Eurozone	1,3	-6,5	4,6	4,3
Duitsland	0,6	-4,8	3,6	4,1
Frankrijk	1,8	-8,0	5,8	4,2
Opkomende landen en ontwikkelingslanden	3,7	-2,1	6,3	5,2
Aziatische opkomende landen	5,4	-0,9	7,5	6,4
Waaronder China	6,0	2,3	8,1	5,7

Bron: IMF (juli 2021)
(p) Projecties

In het vierde kwartaal van 2020 heeft de tweede golf van de epidemie zich verspreid over de hele wereld. De regeringen hebben nieuwe gezondheidsmaatregelen genomen, die een rechtstreekse impact hadden op de economische activiteit van bepaalde sectoren, die al verzwakt waren door de crisis. Ondanks deze vertraging aan het eind van het jaar, werd de tweede helft van 2020 globaal genomen gekenmerkt door een herstel van de economische activiteit, hoewel deze het niveau van voor de crisis nog niet had teruggevonden. **Zo lag het bbp van de eurozone in het vierde kwartaal van 2020 4,9 % lager dan in hetzelfde kwartaal van 2019³.**

Terwijl de tweede golf van de epidemie tegen het einde van het vierde kwartaal van 2020 in Europa afnam, steeg het aantal besmettingen en ziekenhuisopnames tegen midden februari 2021 opnieuw, met

² Bron: ECB (maart 2021)

³ Bron: OESO (seizoengezuiverde gegevens)

name door de verspreiding van varianten van het Covid-19-virus. Deze verslechtering van de gezondheidssituatie heeft in tal van landen tot nieuwe beperkende maatregelen geleid waardoor het herstel van de economische activiteit, dat in het tweede semester van 2020 was ingezet, vertraagd.

Overal ter wereld werd vanaf het begin van het jaar 2021 vooruitgang geboekt met de vaccinatiecampagnes. Ondanks de bevoorradingsproblemen heeft de stijging van de gevaccineerde volwassen bevolking het in verschillende landen mogelijk gemaakt om de gezondheidsmaatregelen geleidelijk op te heffen in het derde kwartaal van 2021. Wel is de toegang tot vaccins de voornaamste rem op het herstel van de wereldwijde economische activiteit: zo konden de landen die toegang hadden tot de vaccins hopen om de economische activiteit in de loop van 2021 te normaliseren (vooral de ontwikkelde economieën), terwijl de andere landen het hoofd zullen moeten blijven bieden aan heropflakkingen van het aantal besmettingen en overlijdens als gevolg van het Covid-19-virus. Het herstel van de economische activiteit kan niet gewaarborgd worden, zelfs niet in landen waar de besmettingsgraad laag is, en dit zolang het virus elders blijft circuleren⁴.

De landen die toegang hebben tot vaccins en hun economische activiteit geleidelijk kunnen normaliseren, ondersteunen het wereldwijde herstel. Het herstel van de wereldwijde handel zet zich voort met gunstige effecten op de groei van de economische activiteit overal ter wereld. Ook de verschillende relanceplannen gaan een belangrijke rol spelen bij het herstel. De landen van de eurozone zullen ook profiteren van de steunmaatregelen van de EU ten belope van in totaal 1 750 miljard euro tussen 2021 en 2027, alsook van de positieve effecten op de intra-Europese industriële handel als gevolg van nationale herstelplannen (bv. Frankrijk, Duitsland). Volgens het IMF zou het bbp van de eurozone in 2021 met 4,4 % stijgen.

Dankzij het herstel van de wereldwijde handel en de economische activiteit, zou de impact van de Covid-19-crisis op de Europese arbeidsmarkt beperkter blijven dan die op de economische activiteit. Volgens de Europese Centrale Bank (ECB) zou de werkloosheidsgraad in de eurozone tussen 2020 en 2021 stabiel blijven en zou die vanaf 2022 dalen om begin 2023 opnieuw zijn niveau van voor de crisis te bereiken.

Ondanks deze positieve vooruitzichten voor de wereldwijde handel, de economische activiteit en de tewerkstelling in tal van landen, dreigt de Covid-19-crisis sommige landen die reeds een groot overheidstekort hadden, in een nieuwe begrotingscrisis te storten, aangezien deze staten schulden hebben gemaakt door het aanbieden van steunmaatregelen voor de huishoudens en de bedrijven.

We moeten opmerken dat de **factoren die het tempo bepalen van het herstel** van de economische activiteit in een land sterk verschillen in functie van verschillende parameters, met name⁵:

- > **de sectorstructuur van een economie:** hoe groter het gewicht van de sterk getroffen sectoren (zoals toerisme, detailhandel, horeca en evenementen...), hoe negatiever de impact van de beperkende maatregelen op de economische activiteit;
- > **de budgettaire ruimte van een land om de bedrijven en huishoudens te ondersteunen:** de overheden hebben snel uitgebreide maatregelen (zoals tijdelijke werkloosheidsmaatregelen) genomen om particulieren en bedrijven te ondersteunen die sterk door de extreme economische schok werden getroffen. Ook de centrale banken hebben een accommoderend monetair beleid gevoerd. Deze maatregelen ondersteunen de vraag;

⁴ Bron: IMF (juli 2021)

⁵ Bron: IMF (oktober 2020 en april 2021), OESO (september 2020 en maart 2021), OFCE (oktober 2020 en april 2021).

- > **de voortgang van de vaccinatiecampagnes in de richting van groepsimmunitet:** een goed beheer van de vaccinleveringen en -distributie maakt het mogelijk sneller een toereikende groepsimmunitet te bereiken, waarna de gezondheidsmaatregelen die de economische activiteit beperken, geleidelijk kunnen worden versoepeld.

Wereldwijd moet er nog veel werk worden verzet om de gevolgen van de pandemie te verzachten. **De toekomst blijft onzeker vanwege een vaccinatie tegen twee snelheden met enerzijds voornamelijk de ontwikkelde economieën en anderzijds de andere economieën en vanwege het feit dat het virus en zijn varianten blijven circuleren. De vooruitzichten zijn echter bemoedigend: de vertrouwensindicatoren en de economische activiteit vertonen een stijging in de landen waar het herstel reeds is ingezet⁶.** Het bbp van de eurozone zou in 2021 met 4,6 % en in 2022 met 4,3 % moeten stijgen en vanaf het eerste kwartaal van 2022 hoger uitkomen dan zijn niveau van voor de crisis.

De meeste lidstaten van de eurozone zouden bijgevolg tegen het einde van het jaar 2022 hun niveau van voor de crisis moeten benaderen, hoewel het tempo van het herstel tussen de landen sterk uiteenloopt. In het vierde kwartaal van 2022 zou het bbp in de eurozone nog steeds 1 % lager liggen dan in het vierde kwartaal van 2019, vóór de crisis. In 2021 zal druk op de inflatie worden waargenomen die met name verklaard wordt door de stijging van de energieprijzen. Wel zou deze in 2022 stelselmatig moeten afnemen naargelang het economisch herstel vordert dankzij een versnelde productie en de orderboeken die weer krimpen. Als bijkomende steun voor het herstel van de economische activiteit wordt verwacht dat de beperkende maatregelen tegen het einde van 2021 en in 2022 zullen worden opgeheven⁷.

1.2. BELGIË

Het Belgische bbp is in 2020 met 6,3 % gedaald ten opzichte van 2019, de sterkste daling sinds de Tweede Wereldoorlog en een daling die drie keer hoger ligt dan diegene die is waargenomen in 2009 ten opzichte van 2008 (-2,0 %)⁸. **Volgens de prognoses van het Federaal Planbureau zal de Belgische economische activiteit zich in 2021 beginnen te herstellen, met een stijging van het bbp met 5,7 % ten opzichte van 2020**, in samenhang met de opheffing van de beperkende maatregelen en de verdere vaccinatie. **Het Belgische bbp zou in het vierde kwartaal van 2021 zijn niveau van voor de crisis bereiken.** Vanaf 2023 zou er weer sprake zijn van een economische groei die dichter bij de trend ligt.

Het herstel wordt gedreven door alle vraagcomponenten, maar de meeste belangrijke zijn investeringen in 2021, en de private consumptie en de uitvoer in 2022.

De steunmaatregelen van de overheid (bv. de maatregelen overbruggingsrecht en tijdelijke werkloosheid op federaal niveau, maar ook gewestelijke steunmaatregelen) hebben het mogelijk gemaakt om het reële inkomen van particulieren op peil te houden en om het banenverlies in 2020 te beperken. De vooruitzichten zouden vanaf 2021 positief zijn voor de arbeidsmarkt (respectievelijk +59.600 en +13.200 banen in 2021 en 2022) en zouden in 2023 moeten aantrekken. De tewerkstellingsgraad zou in 2021 met 0,5 procentpunt (pp) hoger zijn ten opzichte van zijn niveau in 2019 (68,3 % in 2021). Het aantal werklozen zou in 2021 (-25.700 werklozen) dalen maar zou in 2022 stijgen (+19.000 werklozen). De werkloosheidsgraad zou in 2022 zo'n 6,6 % bedragen (tegenover 5,4 % in 2019).

⁶ Bron: IMF (april 2021)

⁷ Bron: Europese Commissie (juli 2021)

⁸ Bron: NBB

De inflatie zou in 2021 met 1,9 % en in 2022 met 2,1 % stijgen vooral als gevolg van de stijging van de energieprijzen, maar de inflatie zou gedurende de periode 2022-2026 relatief gematigd blijven.

De Belgische export zou in 2021 met 7,0 % en in 2022 met 5,7 % toenemen, dankzij de ondersteuning van het herstel van de wereldwijde economische activiteit.

Hoewel het overheidstekort sinds de sterke stijging in 2020 geleidelijk is gedaald, zou het zich de volgende jaren stabiliseren op een aanzienlijk hoger niveau (ongeveer 5 % van het bbp) dan voor de crisis (1 tot 2 % van het bbp). Dit is het gevolg van de geleidelijke afschaffing van de steunmaatregelen, de stijging van de gezondheidsuitgaven (de vaccinatiecampagnes in combinatie met de terugkeer naar het normale peil van niet-Covid-19-gerelateerde gezondheidsuitgaven die waren uitgesteld) en vanaf 2023 door een structurele stijging van de pensioenuitgaven.

Deze prognoses zijn gebaseerd op de regionale economische vooruitzichten van het Federaal Planbureau (september 2021 voor de jaren 2021 en 2022, en juli 2021 voor de vooruitzichten vanaf 2023) (inclusief Belgische en buitenlandse relanceplannen). Zij houden geen rekening met eventuele bijkomende relancemaatregelen of budgettaire besparingsmaatregelen die de overheden zouden kunnen nemen in de tweede helft van het jaar 2021.

TABEL I.1.2: Kerncijfers voor de Belgische economie (Wijzigingspercentage in volume, tenzij anders aangegeven)

	2019	2020	2021 (p)	2022 (p)
Consumptieve bestedingen van de particulieren	1,5	-8,7	5,8	6,8
Consumptieve bestedingen van de overheid	1,7	0,9	4,9	-0,7
Bruto vaste kapitaalvorming	3,4	-7,0	11,1	2,1
Totaal van de nationale bestedingen	1,5	-6,0	5,3	3,7
Uitvoer van goederen en diensten	1,0	-4,6	7,0	5,7
Invoer van goederen en diensten	0,8	-4,3	6,5	6,5
Netto-uitvoer (bijdrage tot de groei van het bbp)	0,2	-0,3	0,4	-0,7
Bruto binnenlands product in volume	1,7	-6,3	5,7	3,0
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	1,4	0,7	1,9	2,1
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	3,1	1,4	1,8	0,6
Spaarquote van particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	13,0	21,8	18,7	13,7
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	75,6	-0,7	59,6	13,2
Werkloosheidsgraad (Eurostatstandaard, jaargemiddelde)	5,4	5,6	6,4	6,6

Bron: FPB (september 2021)
(p) Projecties

Globaal genomen zijn voor dit hele hoofdstuk de prognoses gebaseerd op de ingezette tendensen en wordt uitgegaan van een gezondheidssituatie die onder controle wordt gehouden. Zij zijn sterk afhankelijk van de voortzetting van de vaccinatie voor een groot deel van de wereldbevolking en houden geen

rekening met een mogelijke nieuwe epidemiegolf als gevolg van mutaties van het Covid-19-virus die bestand zouden kunnen zijn tegen de vaccins en de overheden ertoe zouden verplichten opnieuw beperkende gezondheidsmaatregelen te nemen.

Bibliografie:

- Europese Centrale Bank (ECB) (juni 2021). « Eurosystem staff macroeconomic projections for the euro area ». ECB, juni 2021*
- European Central Bank (maart 2021), « ECB staff macroeconomic projections for the euro area, March 2021 »*
- European Commission (juli 2021), « European Economic Forecast, Summer 2021 ». European Commission, European Economy Institutional Paper 156, juli 2021*
- Federaal Planbureau (FPB) (juni 2021), « Regionale economische vooruitzichten 2021-2026 ». FPB, projecties gesteund op de economische en budgettaire informatie die op 2 juni 2021 beschikbaar was*
- Federaal Planbureau (FPB) (september 2021), « Economische begroting – Economische vooruitzichten 2021-2022 van september 2021 ». FPB*
- Internationaal Monetair Fonds (IMF) (april 2021), « World Economic Outlook, April 2021: Managing Divergent Recoveries ». IMF, World Economic Outlook*
- International Monetary Fund (juli 2021), « World Economic Outlook Update, July 2021: Fault Lines Widen in the Global Recovery ». IMF, World Economic Outlook.*
- National Bank of Belgium (NBB) (19 april 2021), « Het bbp is met 6,3 % gedaald, de sterkste stijging sinds de Tweede Wereldoorlog ». NBB, persbericht*
- Nationale Bank van België (NBB) (juni 2021), « Economic projections for Belgium ». NBB, juni 2021*
- OESO (maart 2021), « OECD Economic Outlook ». OECD Economic Volume, Volume 2021, Issue 1, Parijs*
- OFCE (april 2021), « Samenvatting van de prognoses van 14 april 2021 » Economische Vooruitzichten 2021-2022 ». OFCE*

2. ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

IN HET KORT

In 2020 en 2021 werd de economische activiteit in Brussel sterk beïnvloed door de Covid-19-crisis. Na een scherpe daling van de economische activiteit in het tweede kwartaal van 2020 hield het herstel gelijke tred met de versoepeling van de maatregelen. Ook de investeringen in het BHG liepen in het begin van de pandemie sterk terug. Ze hebben zich sindsdien echter hersteld, vooral dankzij de steun van de bedrijfstak 'overheid en onderwijs'. De totale werkgelegenheid is gestabiliseerd dankzij steunmaatregelen zoals de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht. Er zijn echter grote sectorale verschillen, met vooral in de horeca en de handel een aanzienlijk banenverlies.

In 2022 zou de economische activiteit zich snel blijven herstellen, tot ze op het einde van het jaar stabiliseert. Ook de investeringen zouden blijven toenemen, zowel in de openbare als in de privésector. Verwacht wordt dat de werkgelegenheid in Brussel stabiel zou blijven, ondanks het einde van de steunmaatregelen en aanzienlijke verliezen in bepaalde bedrijfstakken. Deze verliezen zouden namelijk gecompenseerd worden door een toename van de werkgelegenheid in de overheidssector en een stijging van het aantal zelfstandigen.

Op middellange termijn, voor de **periode 2023-2026, zou de economische activiteit in Brussel opnieuw aansluiten bij haar trendmatige evolutie.** De groei van het bbp en de investeringen zouden stabiliseren op een lager niveau dan in 2022. De werkgelegenheid, gestuwd door de bedrijfstakken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten' zou vanaf 2023 iets sterker toenemen.

Tabel II.1.1 toont de belangrijkste resultaten met betrekking tot de economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor de jaren 2019 tot 2026. Het jaar 2019 komt overeen met de meest recente beschikbare statistieken die door het Instituut voor Nationale Rekeningen (INR) zijn gepubliceerd. Vanaf 2020 zijn de prognoses gebaseerd op de resultaten van de in juli 2021 gepubliceerde Regionale Economische Vooruitzichten 2021-2026 (zie het methodologische kader op het einde van hoofdstuk A II voor meer details).

2.1. PROJECTIES VOOR DE ECONOMISCHE ACTIVITEIT 2020-2021

2.1.1 Projecties voor 2020: Sterke afname van het bbp en investeringen, stabilisering van de werkgelegenheid

De projecties voor 2020 laten zien dat de economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een sterke recessie zou hebben doorgemaakt. De Covid-19-pandemie en de maatregelen om de verspreiding van het virus tegen te gaan, zouden zwaar gewogen hebben op de Belgische economische activiteit en die van de drie gewesten. Het Brusselse bbp zou daardoor in 2020 in reële termen met 6,1 % gedaald zijn (zie tabel II.1.1). Deze daling zou van dezelfde grootteorde zijn als de terugval van de economische activiteit in Vlaanderen (-6,1 %) of in Wallonië (-6,9 %). Zoals vermeld in hoofdstuk I, is de

daling van het bbp van Brussel ook van dezelfde orde als de daling in de eurozone in haar geheel. Ter vergelijking: de recessie na de financiële crisis in 2008/2009 leidde tot een daling van het Brusselse bbp met 3,1 %.

Deze daling van het Brusselse bbp zou voornamelijk te verklaren zijn door de daling van de toegevoegde waarde van de marktdiensten. Bij deze diensten werden de volgende activiteiten het meest door de crisis getroffen:

- > De bedrijfstak 'handel en horeca' (-19,7 %); voornamelijk door de maandenlange sluiting van de horecazaken en de zogenaamde 'niet-essentiële' winkels en door de afwezigheid van pendelaars en toeristen tijdens deze periode op het Brussels grondgebied;
- > De bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (-15 %), voornamelijk door het uitstel van niet-dringende ingrepen in de ziekenhuizen;
- > De bedrijfstak 'industrie - productie van consumptiegoederen' (-10,9 %), voornamelijk door de daling van de activiteit in de detailhandel;
- > De bedrijfstak 'vervoer en communicatie' (-9,2 %), voornamelijk door de daling van de verplaatsingen in het BHG als gevolg van gezondheidsbeperkingen.

Omgekeerd **behoren de bedrijfstakken 'krediet en verzekeringen' en 'overheid en onderwijs' tot de activiteiten die minder door de gezondheids crisis zouden getroffen zijn**. Zij hebben ook een veel groter aandeel in de Brusselse economie dan in de naburige gewesten.

In 2020 zou het aantal personen dat in het Brussels Gewest werkt, d.w.z. **de binnenlandse werkgelegenheid, niet gedaald zijn, ondanks de grote economische recessie** vanwege de gezondheids crisis. De verschillende maatregelen, zoals de tijdelijke werkloosheid, het overbruggingsrecht of de gewestelijke premies hebben namelijk geholpen om de werkgelegenheidsschok op te vangen. In 2020 zou de binnenlandse werkgelegenheid in Brussel hierdoor op het niveau van vóór de crisis gebleven zijn. De binnenlandse werkgelegenheid in Vlaanderen zou evenmin gedaald zijn, terwijl er zich in Wallonië een lichte daling zou voorgedaan hebben (-0,2 %).

De totale loonarbeid in het BHG zou in 2020 licht gedaald zijn (-0,2 %). Het aantal zelfstandigen in het BHG zou dan weer licht gestegen zijn. Dat zou met name te wijten zijn aan de ondersteuning van de zelfstandige tewerkstelling door de versoepeling van het overbruggingsrecht en de toekenning van diverse premies bij de stopzetting van de activiteit door de Covid-19-problematiek.

De dynamische evolutie van de investeringen in de jaren voorafgaand aan de gezondheids crisis zou in 2020 abrupt onderbroken zijn door de gevolgen van de Covid-19-pandemie. De aanzienlijke inkrimping van de economische activiteit, de algemene onzekerheid die de evolutie van de economische omgeving kenmerkt, en de beperkingen die de rentabiliteit en de financiële gezondheid van de ondernemingen verzwakten, wogen immers zwaar op de investeringsbeslissingen. **Het totale investeringsvolume in het Brussels Gewest zou hierdoor met 6,1 % gedaald zijn**. Die daling zou iets sterker geweest zijn in Vlaanderen en Wallonië (daling met bijna 6,9 % in deze twee gewesten). In het BHG werden de investeringen met name ondersteund door de tak 'overheid en onderwijs' (+8,4 %).

TABEL II.1.1: Belangrijkste macro-economische resultaten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

	Gemiddelden 2013- 2019	2019	2020 (p)	2021 (p)	2022 (p)	Gemiddelden 2023- 2026 (p)
Groeivoet (in %)						
BBP in volume	0,7	2,1	-6,1	4,2	3,1	1,0
Bruto-investeringen in volume (1)	3,5	1,8	-6,1	10,3	1,1	1,8
Binnenlandse werkgelegenheid						
Totaal (in duizendtallen)	699,2	715,1	715,3	716,9	717,8	733,5
Vershil (in duizendtallen)	3,4	9,8	0,3	1,5	1,0	3,9
Wijziging (in %)	0,5	1,4	0,0	0,2	0,1	0,8

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen – HERMREG
(1) Exclusief residentiële investeringen
(p) Projecties

2.1.2 Projecties voor 2021: Brussels bbp en investeringen herstellen zich, werkgelegenheid blijft stabiel

2021 zou worden gekenmerkt door een **duidelijk herstel van de groei van de economische activiteit** in alle Belgische gewesten. In het BHG zou de groei van het bbp naar verwachting 4,2 % bedragen (zie tabel II.1.1). Dit herstel zou echter zwakker zijn dan in Wallonië en Vlaanderen (respectievelijk 5,7 % en 5,8 %) en in de eurozone als geheel (4,6 %, zie hoofdstuk I). De voortgang van de vaccinatiecampagne en de geleidelijke versoepeling van de lockdownmaatregelen zouden aan de basis liggen van deze heropleving. Hoofdstuk I toont bovendien dat de wereldeconomie zich in 2021 zou herstellen, een stimulus voor de Belgische uitvoer vanuit Brussel. Bovendien zou het bbp op Belgisch niveau, maar ook in de drie gewesten, een mate van opleving kennen met een economische inhaalbeweging. Deze inhaalbeweging na de economische schok van de gezondheidscrisis zou in het derde kwartaal van 2020 begonnen zijn en zou tot in 2022 voortduren.

Het herstel zou echter slechts gedeeltelijk zijn, zodat het activiteitsniveau niet zou terugkeren naar het niveau van vóór de Covid-19-crisis. **Het Brusselse bbp zal in 2021 2,1 % onder het niveau van 2019 blijven.**

Het verschil in snelheid van het herstel tussen de gewesten zou hoofdzakelijk verklaard worden door hun respectieve sectorale samenstelling. In 2021 zou vooral de verwerkende industrie, in het bijzonder de farmaceutische en de chemische nijverheid, haar bedrijvigheid sterker zien herstellen. Aangezien de verwerkende industrie veel belangrijker is in Wallonië en Vlaanderen, zouden deze twee gewesten een sneller herstel kennen. **Doordat de economie van het BHG meer gebaseerd is op marktdiensten, waarvan het herstel meer geleidelijk verloopt, zou het Brussels Gewest een zekere vertraging ondervinden in zijn economisch herstel.** Bovendien zouden bepaalde deeltakken van de marktdiensten, zoals de horeca, blijvend getroffen worden door de gezondheidscrisis in het BHG. Hierop wordt in dit hoofdstuk in sectie II.2 nader ingegaan.

Door het economische herstel en de voortzetting van de ondersteuningsmaatregelen voor de werkgelegenheid, zoals de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht, zou de werkgelegenheid in 2021 in de drie Belgische gewesten op peil blijven. De binnenlandse werkgelegenheid zal in alle drie de gewesten zelfs licht toenemen. De verbeterde gezondheidssituatie heeft geresulteerd in een geleidelijke vermindering van het gebruik van de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht (zie deel V.2.2 over de arbeidsmarkt), zonder dat dit tot banenverlies heeft geleid. Toch zou de binnenlandse werkgelegenheid in Brussel in 2021 minder toenemen dan in de andere twee gewesten. Het BHG zou met name bijzonder getroffen worden door de aanhoudende daling van de werkgelegenheid in de bedrijfstak 'handel en horeca'. Bovendien zou in Vlaanderen en Wallonië de binnenlandse werkgelegenheid van een krachtiger herstel profiteren in de bedrijfstakken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten'.

Men verwacht dat de investeringen zich vanaf 2021 zouden herstellen, na de opleving van de economische activiteit. Dankzij de betere vooruitzichten op het vlak van de afzetmogelijkheden en de rentabiliteit verwacht men dat de investeringen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 10,3 % zouden stijgen, terwijl ze in Vlaanderen met bijna 10,4 % en in Wallonië met bijna 8,7 % zouden toenemen. Deze heropleving zou te danken zijn aan de investeringen in zowel de marktactiviteiten als de niet-marktactiviteiten. Bovendien zouden de overheidsinvesteringen in Brussel ondersteund worden door de verschillende (Belgische en buitenlandse) relanceplannen en door het feit dat bepaalde mobiliteitsprojecten (tunnels en metro) dit jaar op kruissnelheid zouden komen.

2.2. PROJECTIES VOOR DE ECONOMISCHE ACTIVITEIT 2022-2026

2.2.1. Projecties voor 2022: de economische situatie in Brussel zal geleidelijk aan normaliseren

Verwacht wordt dat het bbp van Brussel in 2022 nog sterk zou toenemen, met een groei van 3,1 %. De voor 2021 aangekondigde heropleving van de economische activiteit in Brussel zou gedeeltelijk aanhouden in 2022. Dit groeitempo zou iets dynamischer zijn dan in Vlaanderen (2,8 %) en Wallonië (3,0 %). Dankzij deze dynamiek zou het bbp van Brussel in 2022 opnieuw het niveau van vóór de gezondheidscrisis bereiken.

In het algemeen zijn **het de 'marktdiensten' die het meest tot de groei zouden bijdragen in het BHG** (zie tabel II.2.1). Binnen deze brede tak zouden de ontwikkelingen voor de deeltakken echter verschillen. Er wordt een vertragingseffect verwacht voor takken als 'krediet en verzekeringen' of 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening', die in 2022 een grotere bijdrage aan de groei van de Brusselse economische activiteit zouden leveren dan in 2021. Anderzijds zouden de bijdragen van 'overige marktdiensten' en 'handel en horeca' naar verwachting dalen. Met name de bedrijfstakken waar sociale contacten het belangrijkste zijn, zouden het langst door de crisis worden getroffen. Dat is het geval voor de bedrijfstak 'handel en horeca', waarvan de toegevoegde waarde in volume in het BHG met 11,6 % zou dalen in 2022 ten opzichte van het niveau in 2019. Afgezien van de gezondheidssituatie en de maatregelen inzake social distancing is deze sector sterk afhankelijk van de terugkeer van pendelaars en toeristen naar het BHG.

Verwacht wordt dat de binnenlandse werkgelegenheid in Brussel in 2022 licht zou stijgen (+0,1 %, wat overeenkomt met een toename met bijna 1.000 eenheden). Deze groei zou iets lager zijn dan de groei van de binnenlandse werkgelegenheid in de twee andere gewesten (+0,2 %). **Hoewel het effect van de**

gezondheids crisis slechts beperkt voelbaar is voor de totale binnenlandse werkgelegenheid in Brussel (de groei bedroeg in 2019 nog +1,4 %), is dat niet het geval voor bepaalde bedrijfstakken (zie tabel II.2.2).

De toename van de binnenlandse werkgelegenheid in Brussel zou vooral te verklaren zijn door de werkgelegenheid in de overheidssector en de toename van het aantal zelfstandigen. Omgekeerd wordt **verwacht dat het banenverlies in het BHG zou oplopen in bepaalde bedrijfstakken zoals 'handel en horeca' (-8.000 banen ten opzichte van 2019, een daling met -8,5 %) of 'vervoer en communicatie' (-900)**. Bovendien zouden de structurele dalingen waarmee sommige Brusselse bedrijfstakken, zoals 'krediet en verzekeringen' of de industrie, al geruime tijd te kampen hebben, zich tijdens de crisis hebben doorgezet (-1.300 banen ten opzichte van 2019 voor de eerstgenoemde en -700 voor de laatstgenoemde).

De investeringen in het BHG zouden in 2022 blijven toenemen (+1,1 %). De groei van de investeringen zou verklaard worden door de bedrijfstak van de marktdiensten. De investeringen in de tak 'overheid en onderwijs' zouden groot blijven, maar toch licht dalen ten opzichte van 2021 (-5,3 %).

2.2.2. Projecties op middellange termijn: de Brusselse economische activiteit zou terugkeren naar haar trendmatige evolutie

In de periode 2023-2026 zou de groei van het bbp in de drie gewesten terugkeren naar de trend van vóór de crisis. Voor het BHG **zou de groei van het bbp gemiddeld 1,0 % per jaar bedragen tussen 2023 en 2026** (zie tabel II.1.1). De groei van het Brusselse bbp zou dus zwakker blijven dan in Wallonië (1,1 %) en Vlaanderen (1,5 %). **De verzwakking van de groei op middellange termijn zou met name te wijten zijn aan een vermindering van de economische impulsen van de verschillende (Belgische en buitenlandse) relanceplannen na 2024**. Bovendien zou de Europese groei vertragen wegens de geleidelijke vergrijzing van de bevolking, wat gevolgen zou hebben voor de economische activiteit in Brussel.

Hoewel de **groei van de economische activiteit in Brussel op middellange termijn bescheiden zou blijven, zou hij toch iets hoger liggen dan de prestaties die gemiddeld in het BHG werden opgetekend voor de periode 2010-2018 (+0,8 % per jaar)**. Anderzijds zou de groei in Vlaanderen en Wallonië onder hun gemiddelde liggen van de periode 2010-2018.

Op sectoraal niveau **zou de belangrijkste motor van de groei van de Brusselse economische activiteit op middellange termijn de bedrijfstak 'marktdiensten' zijn**. De bedrijfstak 'overheid en onderwijs', die in 2019 goed was voor bijna een kwart van de Brusselse toegevoegde waarde, zou een stabiele bijdrage blijven leveren aan de groei in Brussel. Aan de andere kant zouden zowel de verwerkende industrie als de handel en de horeca in Brussel een inkrimping van hun toegevoegde waarde blijven optekenen, zoals dat al vele jaren globaal het geval is.

In de periode 2023-2026 zou de **binnenlandse werkgelegenheid in het BHG naar verwachting licht toenemen (met gemiddeld 0,8 % per jaar)**. Deze stijging van het aantal werkenden op het grondgebied is lager dan die in Vlaanderen (0,8 %) en Wallonië (0,7 %) over dezelfde periode. Dat komt overeen met de creatie van in totaal 15.700 bijkomende banen in het Brussels Gewest, of een gemiddelde jaarlijkse toename van 3.900 banen.

Net als in de andere gewesten zouden in het BHG **de bedrijfstakken 'overige marktdiensten' (met inbegrip van dienstenchequebanen) en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening'**

een stuwende rol spelen in deze groei. Dat was trouwens al zo in de periode 2013-2019. Zoals hogervermeld, telt de tak 'overige marktdiensten' de meeste banen met onregelmatige contracten, zoals uitzendwerk en studentenjobs. Geen enkele belangrijke bedrijfstak zou naar verwachting op middellange termijn met een inkrimping van de werkgelegenheid worden geconfronteerd.

Wat de investeringen in het Brussels Gewest betreft (met uitzondering van de residentiële investeringen), verwacht men dat de groei op middellange termijn zou terugkeren naar het niveau van vóór de gezondheids crisis. **De investeringen in het BHG zouden met gemiddeld 1,8 % per jaar toenemen in de periode 2023-2026.** Dat tempo is hetzelfde als in Vlaanderen en slechts iets minder dynamisch dan in Wallonië (1,9 %). De investeringen zouden zich dus gunstiger ontwikkelen dan het bbp.

In het BHG zijn de belangrijkste takken voor deze groei 'krediet en verzekeringen' en 'overige marktdiensten'.

TABEL II.2.1: Belangrijkste sectorale resultaten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in termen van toegevoegde waarde

	Aandeel	Groei			
	(%)	(%)			
	2019	2020 (p)	2021 (p)	2022 (p)	Gemiddelden 2023-2026 (p)
1. Landbouw	0,0	16,4	4,4	-2,8	0,5
2. Energie	2,0	-6,4	7,8	1,2	0,3
3. Verwerkende nijverheid	2,4	-5,9	6,0	-0,5	-0,7
Intermediaire goederen	0,6	0,9	3,6	-3,5	-2,1
Uitrustingsgoederen	0,6	-3,8	6,0	-0,9	-0,2
Consumptiegoederen	1,1	-10,9	7,5	1,4	-0,2
4. Bouw	2,5	-5,9	9,4	0,9	1,2
5. Marktdiensten	74,1	-7,5	4,3	3,6	1,0
Vervoer en communicatie	9,3	-9,2	4,6	7,2	1,9
Handel en horeca	10,2	-19,7	6,0	4,0	-0,3
Krediet en verzekeringen	20,0	-1,4	0,5	2,7	0,6
Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	4,9	-15,0	7,3	10,1	0,9
Overige marktdiensten	29,8	-5,6	6,0	2,0	1,4
6. Niet-verhandelbare diensten	18,9	1,1	1,1	1,5	1,3
Overheidsdiensten en onderwijs	18,8	1,2	1,0	1,4	1,3
Huishoudelijke diensten	0,1	-15,0	15,4	7,6	2,0
7. Totaal	100,0	-5,8	3,9	3,0	1,0

Bron: FPB, BISA, IWEPS, SV – HERMREG
(pp) Procentpunt
(p) Projecties

TABEL II.2.2: Belangrijkste sectorale resultaten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in termen van werkgelegenheid

	Aandeel (%)	Groei (%)				Netto-wijziging (in personen)
	2019	2020 (p)	2021 (p)	2022 (p)	Gemiddelden 2023-2026 (p)	Gemiddelden 2023-2026 (p)
1. Landbouw	0,0	15,7	5,7	0,1	0,8	5
2. Energie	1,3	1,4	0,3	-0,2	-0,2	-45
3. Verwerkende nijverheid	2,7	1,2	-2,7	-2,1	-1,9	-901
Intermediaire goederen	0,5	-0,3	-0,2	-5,0	-4,2	-311
Uitrustingsgoederen	0,6	3,5	-4,3	-2,1	-2,0	-204
Consumptiegoederen	1,6	0,8	-2,8	-1,2	-1,2	-384
4. Bouw	3,1	0,9	2,2	1,6	0,6	436
5. Marktdiensten	66,5	-0,7	0,1	-0,0	0,7	9.248
Vervoer en communicatie	6,9	-0,3	0,2	-1,6	0,1	256
Handel en horeca	12,6	-3,0	-4,0	-1,7	-0,3	-466
Krediet en verzekeringen	6,9	-0,8	-0,5	-1,3	-0,5	-513
Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	10,1	1,5	1,9	2,2	1,8	3.859
Overige marktdiensten	29,9	-0,5	1,2	0,5	1,1	6.111
6. Niet-verhandelbare diensten	26,3	1,6	0,6	0,5	0,4	2.033
Overheidsdiensten en onderwijs	25,3	1,6	0,7	0,4	0,4	1.738
Huishoudelijke diensten	1,0	0,0	0,0	4,8	1,6	294
7. Totaal	100,0	0,0	0,2	0,1	0,5	10.777

Bron: FPB, BISA, IWEPS, SV – HERMREG
(pp) Procentpunt
(p) Projecties

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN:

De statistieken met betrekking tot het bbp, de toegevoegde waarde, de investeringen en de binnenlandse werkgelegenheid zijn afkomstig van de regionale rekeningen die in februari 2021 door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) werden gepubliceerd. Deze gegevens zijn beschikbaar tot 2019 (voor de investeringen tot 2018).

Om de analyse uit te breiden tot 2026 gebruiken we de resultaten van de meest recente regionale economische vooruitzichten 2021-2026, die in juli 2021 werden voorgesteld door het Federaal Planbureau (FPB), het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), het Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) en Statistiek Vlaanderen. Deze regionale vooruitzichten schetsen de voornaamste economische tendensen voor de komende vijf jaar en geven aan welke onevenwichten op middellange termijn kunnen ontstaan, toenemen of voortduren. De cijfers voor de gewestelijke macro-economische projecties op middellange termijn zijn coherent met het macro-economische kader van de nationale projectie die het FPB in juni 2021 heeft voorgesteld.

De hier besproken resultaten houden dus geen rekening met de herzieningen die het FPB begin september 2021 heeft doorgevoerd in de nationale macro-economische context voor de opmaak van de economische begroting. In vergelijking met de in juni 2021 gepubliceerde cijfers werd de groei van het Belgische bbp in volume licht opwaarts herzien in 2021 (+0,2 pp) en in 2022 (+0,1 pp), om in deze twee jaren respectievelijk 5,7 % en 3,0 % te bereiken. Wat de verwachte evolutie van de binnenlandse werkgelegenheid in België betreft, bedraagt de groei nu 1,2 % in 2021 (opwaarts herzien met 0,5 pp) en 0,3 % in 2022 (+0,1 pp) (zie tabel II.1.1).

Merk ook op dat de gegevens van de regionale rekeningen voor 2019 gebaseerd zijn op een voorlopige berekeningsmethode en in de toekomst door het INR kunnen worden herzien. Een dergelijke herziening zou gevolgen hebben voor de resultaten van de gewestelijke macro-economische projecties.

De binnenlandse werkgelegenheid van een gewest omvat alle werknemers en zelfstandigen die in dit gewest werken, ongeacht hun woonplaats. Naast de gegevens van de regionale rekeningen die in dit hoofdstuk worden gebruikt om de binnenlandse werkgelegenheid te analyseren, bestaan er ook andere bronnen ter zake. De meting van de binnenlandse werkgelegenheid verschilt naargelang van de bron waarop ze gebaseerd is. Verscheidene factoren verklaren de verschillen tussen de verschillende bronnen: de oorsprong van de gegevens (administratief of op basis van enquêtes), het al dan niet in aanmerking nemen van internationale tewerkstelling, het gehanteerde concept van werk, de timing van de meting, de manier waarop studentenarbeid wordt meegeteld, de schatting van zwartwerk enz.

Bibliografie:

Federaal Planbureau, BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen (juli 2021), « Regionale economische vooruitzichten 2021-2026 », FPB

Instituut voor de Nationale Rekeningen (januari 2021), « Regionale rekeningen 2019 », INR

3. DEMOGRAFIE VAN DE ONDERNEMINGEN

IN HET KORT

In 2020 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 113.194 btw-plichtige ondernemingen. De meerderheid daarvan zijn ondernemingen zonder werknemers in loondienst. In vergelijking met 2019 zijn er 2.369 meer ondernemingen op het gewestelijk grondgebied, wat overeenkomt met een stijging van 2,1 %. Deze stijging is lager dan de stijging die in 2019 werd waargenomen (2,4 %).

De tertiaire sector is bijzonder belangrijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 95.190 ondernemingen in 2020. Deze sector vertegenwoordigt 84 % van het totale aantal ondernemingen in het Gewest, tegenover 76 % op nationaal niveau.

In het algemeen is de ondernemersdynamiek in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest groter dan in de rest van het land.

De Covid-19-crisis heeft de demografie van de Brusselse ondernemingen in 2020 veranderd. Ze leidde niet alleen tot een daling van het aantal oprichtingen, maar ook tot een daling van het aantal stopzettingen, wat minder verwacht was. Elk jaar laat het Gewest meer ondernemingen optekenen die hun activiteiten starten dan ondernemingen die deze stopzetten. In 2020 waren er 3.297 meer oprichtingen dan stopzettingen.

In 2020 gingen 1.502 ondernemingen failliet in het Brussels Gewest. Dit is een daling met de helft ten opzichte van het voorgaande jaar, ondanks de Covid-19-crisis.

3.1. KENMERKEN VAN DE BRUSSELSE ONDERNEMINGEN

Op 31 december 2020 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 113.194 btw-plichtige ondernemingen (zie definities aan het einde van dit deel), ofwel 11 % van alle ondernemingen in België. In vergelijking met 2019 zijn er 2.369 meer ondernemingen op het gewestelijk grondgebied, wat overeenkomt met een stijging van 2,1 %. Die stijging is lager dan de stijging van 2,4 % in 2019 ten opzichte van 2018.

3.1.1. Meer dan vier op de vijf Brusselse ondernemingen zijn actief in de dienstensector

De tertiaire sector is een zeer belangrijke sector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In 2020 is 84 % van alle ondernemingen in het Gewest een dienstverlenende onderneming, tegenover 76 % op nationaal niveau (zie tabel III.1.1).

De secundaire sector is relatief minder aanwezig in het Brussels Gewest dan op nationaal niveau. Op 31 december 2020 behoort 16 % van de ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot de secundaire sector, tegenover 19 % op nationaal niveau. Het zijn vooral ondernemingen die actief zijn in de bouwsector.

De landbouw is nauwelijks vertegenwoordigd in het Brussels Gewest (258 ondernemingen of 0,2 % van alle Brusselse ondernemingen) terwijl deze sector op nationaal niveau even groot is als de industriële sector (4,8 % van de ondernemingen in België).

TABEL III.1.1: Aantal actieve ondernemingen per bedrijfstak in 2020

Bedrijfstak (NACE 2008)	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		België		Aandeel ondernemingen van het BHG in het Belgische totaal (%)
	Aantal ondernemingen	Aandeel (%)	Aantal ondernemingen	Aandeel (%)	
Landbouw	258	0,2	48.968	4,8	0,5
Primaire sector	258	0,2	48.968	4,8	0,5
Industrie	3.302	2,9	53.194	5,2	6,2
Energie, water en afvalbeheer	231	0,2	2.996	0,3	7,7
Bouwnijverheid	14.186	12,5	139.473	13,6	10,2
Secundaire sector	17.719	15,7	195.663	19,0	9,1
Handel	17.736	15,7	175.213	17,0	10,1
Vervoer en opslag	4.504	4,0	26.229	2,5	17,2
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	7.318	6,5	60.875	5,9	12,0
Informatie en communicatie	9.304	8,2	54.852	5,3	17,0
Financiële activiteiten en verzekeringen	1.194	1,1	8.513	0,8	14,0
Onroerende activiteiten	4.252	3,8	31.134	3,0	13,7
Vrije beroepen, wetenschappelijke en technische activiteiten, administratieve en ondersteunende diensten	37.143	32,8	270.153	26,3	13,7
Overheid en defensie	134	0,1	903	0,1	14,8
Onderwijs	2.283	2,0	21.981	2,1	10,4
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	2.094	1,8	25.054	2,4	8,4
Overige dienstenactiviteiten	9.228	8,2	109.324	10,6	8,4
Tertiaire sector	95.190	84,1	784.231	76,2	12,1
Onbekende economische activiteit	27	0,0	206	0,0	13,1
Totaal	113.194	100,0	1.029.068	100,0	11,0

Bron: Statbel, berekeningen BISA

(1) een groot aantal financiële ondernemingen is immers niet btw-plichtig en is daarom niet opgenomen in het register van belastingplichtigen. Het aantal ondernemingen actief in de financiële sector wordt echter onderschat door de in deze sectie gebruikte gegevensbron (zie definities aan het einde van de sectie).

3.1.2. Vier op de vijf Brusselse ondernemingen hebben geen werknemers in loondienst

De meeste ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben geen werknemers in loondienst (zie tabel III.1.2). In 2020 vertegenwoordigen ondernemingen zonder werknemers 81 % van alle Brusselse ondernemingen. Een groot deel van de btw-plichtigen zonder personeel zijn natuurlijke personen (zelfstandigen die hun activiteit uitoefenen via hun eenmanszaak) en besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid.

11 % van de Belgische ondernemingen is gevestigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dat wil zeggen één op de negen. Kijken we echter alleen naar bedrijven met 50 of meer werknemers, dan stijgt dat aandeel tot 16 %, dat wil zeggen: één op de zes Belgische ondernemingen met ten minste 50 werknemers. **Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt dus verhoudingsgewijs meer grote ondernemingen dan de andere gewesten.**

Deze oververtegenwoordiging van ondernemingen met minstens 50 werknemers in Brussel valt te verklaren door de tendens bij multiregionale ondernemingen en de dochterondernemingen van multinationale ondernemingen actief in België om hun maatschappelijke zetel in het Brussels Gewest te vestigen. Zij worden aangetrokken door de centrale positie van het BHG op de Belgische en Europese markt, de concentratie van diensten aan bedrijven en de goede internationale bereikbaarheid van het BHG.

De grotere aanwezigheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van ondernemingen met minstens 50 werknemers betekent echter niet dat die werknemers hun activiteit ook op het grondgebied van het Gewest uitoefenen. Uit de RSZ-gegevens, die enkel betrekking hebben op tewerkstellende ondernemingen, blijkt namelijk het volgende. Tewerkstellende ondernemingen met 50 of meer werknemers en met maatschappelijke zetel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waren in 2019 goed voor 368.669 banen. Slechts 61 % van die banen bevindt zich echter in het Brussels Gewest (m.a.w. 224.544 banen).

TABEL III.1.2: Aantal actieve ondernemingen volgens tewerkstellingsklasse in 2020

Aantal werknemers	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		België		Aandeel van de ondernemingen van het BHG in het Belgische totaal (%)
	Aantal ondernemingen	Aandeel (%)	Aantal ondernemingen	Aandeel (%)	
0	91.169	80,5	843.590	82,0	10,8
1-9	17.735	15,7	151.449	14,7	11,7
10-49	3.156	2,8	27.006	2,6	11,7
50 en +	1.134	1,0	7.023	0,7	16,1
Totaal	113.194	100,0	1.029.068	100,0	11,0

Bron: Statbel, berekeningen BISA

3.2. OPRICHTINGEN, STOPZETTINGEN EN MIGRATIES VAN ONDERNEMINGEN

De evolutie van het aantal ondernemingen, actief in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, is afhankelijk van de demografische bewegingen van de ondernemingen tijdens een welbepaalde periode. Deze bewegingen omvatten de oprichtingen en stopzettingen van activiteiten⁹, maar ook de migraties van ondernemingen tussen de gewesten of naar en vanuit het buitenland.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt in het algemeen gekenmerkt door een grotere ondernemersdynamiek dan de rest van het land. Dat vertaalt zich met name in een groter aantal oprichtingen, stopzettingen en faillissementen dan in het Vlaamse en het Waalse Gewest.

TABEL III.2.1: Evolutie van het aantal oprichtingen (1)

	2010	2011	2012	2013	2014 ^b	2015	2016 ^b	2017	2018	2019	2020
BHG	9.210	9.496	9.694	9.640	14.030	11.060	11.967	12.273	12.584	12.241	11.186
Vlaams Gewest	39.733	41.011	40.154	37.355	51.013	45.762	53.758	54.659	57.903	64.140	67.026
Waals Gewest	18.612	19.736	20.241	19.234	23.388	21.061	23.389	23.950	23.461	24.428	23.532
België	67.555	70.243	70.089	66.229	88.431	77.883	89.114	90.882	93.948	100.809	101.744

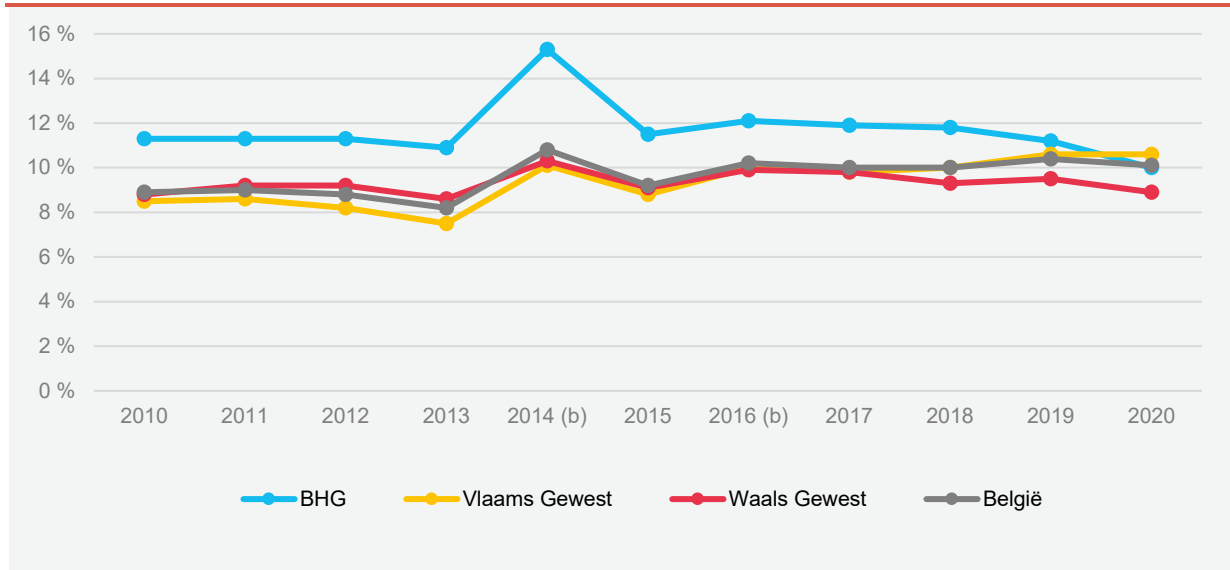
Bron: Statbel, berekeningen BISA

(1) Het aantal oprichtingen van ondernemingen voor een gegeven jaar stemt overeen met het aantal ondernemingen opgenomen in het register van de btw-plichtigen op 31 december van dat jaar en die niet geregistreerd waren op 31 december van het jaar ervoor.

b = breuk in tijdreeks: in 2014 en in 2016 hadden wetswijzigingen tot gevolg dat reeds actieve ondernemingen of zelfstandigen zich dienden te onderwerpen aan de btw. Voor 2014 gaat het om advocaten, voor 2016 om artsen die bepaalde activiteiten van esthetische chirurgie beoefenen en om bepaalde bestuurders van vennootschappen. Deze btw-inschrijvingen zijn geen echte oprichtingen van ondernemingen, omdat deze ondernemingen in de meeste gevallen reeds actief waren.

⁹ Ondernemingen kunnen vrijwillig (bv. door pensionering, fusie, overgang naar een vennootschap) of onvrijwillig (bv. door faillissement) zijn stopgezet.

GRAFIEK III.2.2: Evolutie van de oprichtingsgraad van ondernemingen (1) (%)

Bron: Statbel, berekeningen BISA

(1) De oprichtingsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen enerzijds het aantal vastgestelde nieuwe btw-plichtigen op 31 december van een gegeven jaar en anderzijds het gemiddelde aantal actieve btw-plichtige ondernemingen voor dat jaar.

b = breuk in tijdreeks: zie onderschrift bij tabel III.2.1

In 2020 werden er in het Brussels Gewest 11.186 nieuwe ondernemingen ingeschreven, ofwel 8,6 % minder dan in 2019 (zie tabel III.2.1) en bedraagt de oprichtingsgraad er 10 %. In 2020 ligt de oprichtingsgraad van ondernemingen in het Brussels Gewest zoals elk jaar hoger dan in Wallonië, terwijl hij uitzonderlijk lager ligt dan in Vlaanderen en vergelijkbaar is met het nationale gemiddelde. Dat is te verklaren door een recordaantal opgerichte ondernemingen in Vlaanderen in 2020, ondanks de Covid-19-crisis.

Het aantal opgerichte ondernemingen is weliswaar gedaald in het Brussels Gewest in 2020. Het kende evenwel geen enorme daling, zoals we zouden kunnen verwachten gezien de crisisperiode. De oprichting van ondernemingen in bepaalde sectoren, zoals de horeca, is tijdens de Covid-19-crisis aanzienlijk vertraagd. **Toch lijkt deze crisis ook te hebben geleid tot de oprichting van nieuwe ondernemingen, om te voorzien in nieuwe behoeften die door de gezondheidsmaatregelen zijn ontstaan.** Het aantal oprichtingen van ondernemingen in de sector verkoop op afstand is bijvoorbeeld aanzienlijk toegenomen.

Bovendien kan de moeilijkheid om een baan te vinden tijdens de crisisperiode sommige mensen ertoe hebben aangezet om hun eigen onderneming op te richten.

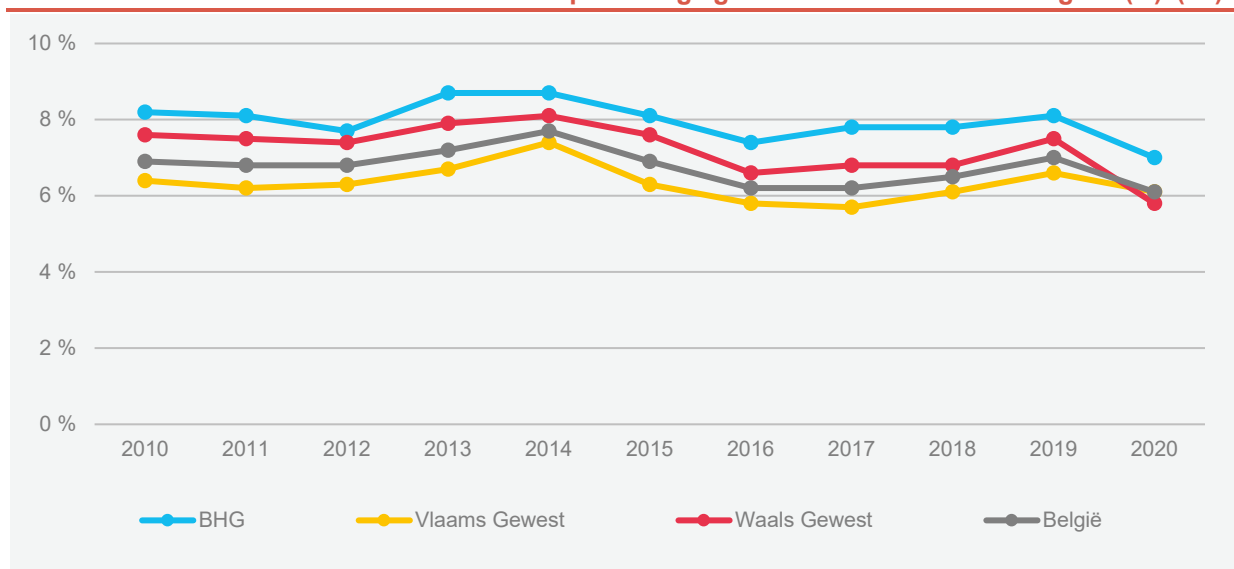
TABEL III.2.3: Evolutie van het aantal stopzettingen (1)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
BHG	6.725	6.784	6.653	7.667	7.984	7.780	7.383	7.979	8.346	8.825	7.889
Vlaams Gewest	29.730	29.890	30.973	33.120	37.249	32.643	30.980	31.905	35.359	39.990	38.475
Waals Gewest	16.205	16.079	16.276	17.621	18.434	17.551	15.728	16.577	17.069	19.250	15.320
België	52.660	52.753	53.902	58.408	63.667	57.974	54.092	56.461	60.774	68.065	61.684

Bron: Statbel, berekeningen BISA

(1) Het aantal stopzettingen van ondernemingen voor een gegeven jaar stemt overeen met het aantal ondernemingen dat niet meer voorkomt in het register van de btw-plichtigen op 31 december van dat jaar, maar die er wel nog in opgenomen waren op 31 december van het jaar ervoor.

GRAFIEK III.2.4: Evolutie van de stopzettingsgraad van ondernemingen (1) (%)

Bron: Statbel, berekeningen BISA

(1) De stopzettingsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen het aantal stopzettingen van ondernemingen en het gemiddeld aantal btw-plichtige ondernemingen voor de beschouwde periode.

In 2020 daalde het aantal Brusselse ondernemingen dat zijn activiteiten stopzette in vergelijking met 2019, tot 7.889 (zie tabel III.2.3). Deze daling van het aantal stopzettingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (-10,6 %) is groter dan de daling in Vlaanderen (-3,8 %), maar twee keer kleiner dan in Wallonië (-20,4 %). De daling van het aantal stopzettingen van ondernemingen kan vooral worden verklaard door het moratorium op faillissementen dat in 2020 wordt toegepast (zie deel III.3).

De stopzettingsgraad van ondernemingen daalt in 2020 eveneens in het Brussels Gewest, tot 7 %. In datzelfde jaar daalt deze graad ook in Vlaanderen en Wallonië tot respectievelijk 6,1 % en 5,8 %. De Brusselse stopzettingsgraad ligt altijd hoger dan die van de twee andere gewesten.

Zoals elk jaar zijn er in het Gewest meer ondernemingen die hun activiteiten starten dan ondernemingen die ermee ophouden. Zo waren er in 2020 in totaal 3.297 meer oprichtingen dan stopzettingen.

Wat de migratie van de ondernemingen betreft, noteert men voor het Gewest jaar na jaar meer ondernemingen die het Gewest verlaten dan ondernemingen die naar het Gewest komen. Dat is niet het

geval voor Vlaanderen en Wallonië. Voor elke drie ondernemingen die het Brussels Gewest verlaten, zijn er twee die naar het Brussels Gewest verhuizen.

3.3. FAILLISSEMENTEN VAN ONDERNEMINGEN

Het Brussels Gewest noteerde in 2020 een daling van het aantal faillissementen. Het waren er 1.502 in totaal, goed voor een daling met de helft in vergelijking met het voorgaande jaar. Net als het Brussels Gewest kenden ook de andere twee gewesten een daling in 2020, zij het in mindere mate (-24 % voor het Vlaams Gewest en -27 % voor het Waals Gewest, d.w.z. een daling met ongeveer een kwart).

TABEL III.3.1: Evolutie van het aantal faillissementen (1)

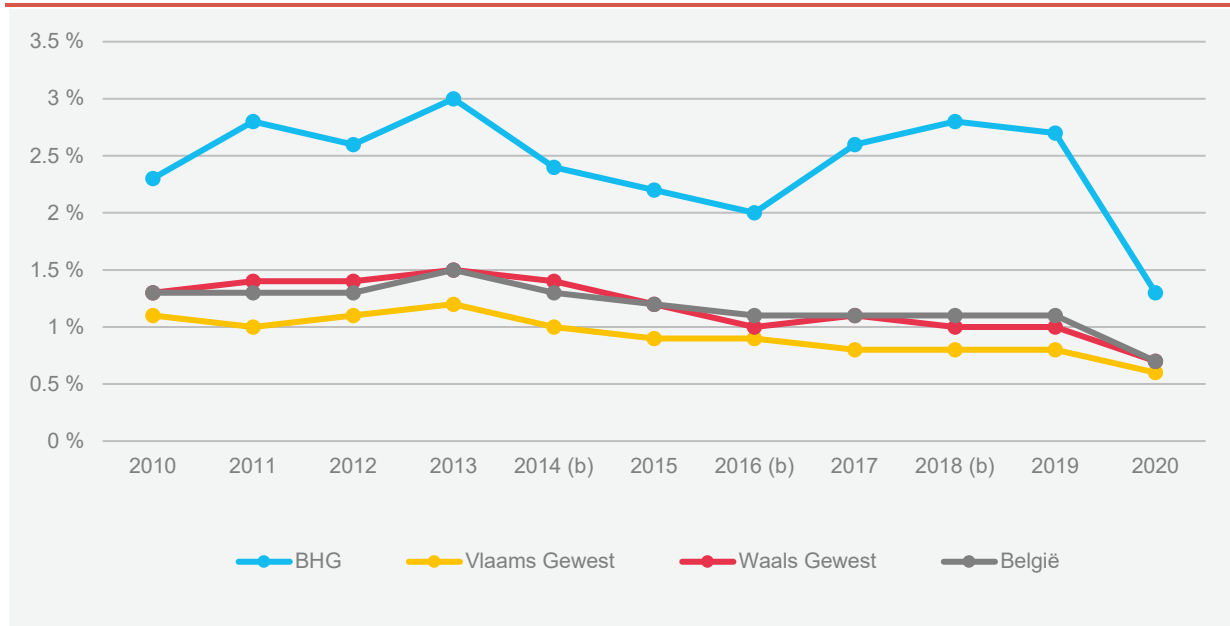
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ^b	2019	2020
BHG	1.915	2.348	2.263	2.652	2.203	2.142	1.954	2.639	3.033	2.978	1.502
Vlaams Gewest	4.918	4.908	5.356	5.742	5.285	4.769	4.760	4.688	4.415	4.920	3.744
Waals Gewest	2.737	2.968	2.968	3.346	3.248	2.851	2.456	2.641	2.430	2.700	1.957
België	9.570	10.224	10.587	11.740	10.736	9.762	9.170	9.968	9.878	10.598	7.203

Bron: Statbel, berekeningen BISA.

(1) Het aantal faillissementen van ondernemingen wordt berekend aan de hand van informatie van de ondernemingsrechtbanken enerzijds en informatie uit het ondernemingsregister van Statbel anderzijds
b = breuk in tijdreeks: Sinds mei 2018 (inwerkingtreding van een nieuwe wet betreffende "de insolventie van ondernemingen") omvatten de statistieken niet langer alleen de ondernemingen die commerciële activiteiten uitoefenen, maar ook de vrije beroepen, de landbouwvennootschappen en de vennootschappen zonder winstoogmerk.

GRAFIEK III.3.2: Evolutie van de faillissementsgraad van ondernemingen (1) (%)

Bron: Statbel, berekeningen BISA.

(1) De faillissementsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen het aantal faillissementen en het gemiddelde aantal actieve, aan de btw onderworpen ondernemingen in die periode.

b = breuk in tijdreeks: in 2014 en in 2016 hadden wetswijzigingen tot gevolg dat reeds actieve ondernemingen of zelfstandigen zich dienden te onderwerpen aan de btw. Voor 2014 gaat het om advocaten, voor 2016 om artsen die bepaalde activiteiten van esthetische chirurgie beoefenen en om bepaalde bestuurders van vennootschappen. De toename van het aantal ondernemingen als gevolg daarvan heeft een daling van de faillissementsgraad als wiskundig gevolg. Voor 2018: zie onderschrift bij tabel III.3.1.

De sterke daling van het aantal faillissementen in 2020 is vooral te danken aan de beschermingsmaatregelen voor ondernemingen die tijdens het jaar 2020 zijn genomen. Tussen 18 maart en 17 juni 2020 gold namelijk een moratorium op faillissementen om te voorkomen dat ondernemingen die vóór 18 maart 2020 gezond waren, failliet zouden worden verklaard. Naar aanleiding van de tweede coronagolf is tussen 6 november 2020 en 31 januari 2021 een nieuw moratorium op faillissementen toegepast ter bescherming van ondernemingen die tijdelijk moesten sluiten (ministerieel besluit bekendgemaakt op 1 november 2020). Verder werkten de ondernemingsrechtbanken tot 18 mei 2020 aan verminderde capaciteit.

Bovendien hebben de fiscale administratie en de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) tussen deze twee moratoria geen ondernemingen failliet verklaard omwille van niet-betaling van fiscale en/of sociale schulden. Ten slotte hebben de (federale, gewestelijke en lokale) steunmaatregelen de ondernemingen tijdens de Covid-19-periode ondersteund.

De eerste beschikbare gegevens voor 2021 wijzen nog steeds op een daling van het aantal faillissementen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in vergelijking met 2020. In de eerste helft van het jaar werden slechts 602 ondernemingen failliet verklaard, wat neerkomt op een daling met 29 % ten opzichte van de eerste helft van 2020. In de andere twee gewesten van het land is het aantal faillissementen in de eerste helft van 2021 eveneens gedaald in vergelijking met dezelfde periode in 2020 (-20 % voor het Vlaams Gewest en -13 % voor het Waals Gewest). Dit kan onder meer verklaard worden door:

- > de termijn tussen de stopzetting van de activiteit en de faillietverklaring door een rechtbank van koophandel;

- > het moratorium op faillissementen dat in januari 2021 nog van kracht was;
- > de administratieve vereenvoudiging van de procedure van gerechtelijke reorganisatie en de toekenning van een belastingvrijstelling bij procedures van reorganisatie door minnelijk akkoord;
- > het door de federale regering ingevoerde stilzwijgend moratorium op de inning van belastingschulden tot 30 juni 2021, na het verstrijken van het laatste moratorium;
- > het tempo van de activiteiten van de ondernemingsrechtbanken en griffies dat niet onmiddellijk weer normaal werd.

Hoewel de evolutie van de gezondheidscrisis en de daaruit voortvloeiende economische crisis onzeker is, wordt er verwacht dat het aantal faillissementen en het aantal stopzettingen zullen toenemen in de tweede helft van 2021.

In 2020 daalt de faillissementsgraad in het Brussels Gewest fors, tot 1,3 %, terwijl hij in heel België minder daalt, tot 0,7 %. **Het risico voor een onderneming om een faillissement aan te vragen is dus bijna twee keer zo groot in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als in de andere twee gewesten.**

Om het hogere faillissementsrisico voor de in het Brussels Gewest gevestigde ondernemingen te verklaren, mag niet uit het oog worden verloren dat het Gewest, net als vele andere grote steden, wordt gekenmerkt door een sterke ondernemingsdynamiek, met een hoge oprichtingsgraad. Deze nieuwe bedrijven worden echter in de eerste jaren van hun bestaan geconfronteerd met een verhoogd risico op faillissement.

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN:

Btw-plichtige ondernemingen

Het begrip « onderneming » wordt vrij ruim geïnterpreteerd: het omvat zowel multinationals met duizenden werknemers, zelfstandigen die « natuurlijke personen » zijn als verenigingen zonder winstoogmerk (vzw's). Btw-plichtige ondernemingen zijn ondernemingen die belastingplichtig zijn en die zich, wegens de aard van hun activiteit(en), bij de bevoegde instanties moeten identificeren om een btw-nummer te krijgen. Het gaat dus niet om alle ondernemingen. Zo zijn een groot aantal activiteiten op het gebied van verzekeringen en financiën bijvoorbeeld niet in deze statistieken opgenomen.

De statistieken zijn immers gebaseerd op administratieve gegevens die afkomstig zijn van het register van btw-plichtige ondernemingen. Deze administratieve informatie geeft niet steeds een getrouw beeld van het aantal reële oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen. Daarnaast zijn de gegevens voor het jaar 2018 voorlopig.

Ondernemingen met uitbatingszetels in meerdere gewesten worden slechts eenmaal geteld: bij het gewest waar hun maatschappelijke zetel gevestigd is voor de rechtspersonen en hun woonplaats voor de btw-plichtige natuurlijke personen.

Faillissementen van ondernemingen

Een onderneming is in staat van faillissement wanneer het niet langer over voldoende middelen beschikt om haar schulden die vervallen te betalen. Volgens de wet van 11 augustus 2017 betreffende "de insolventie van ondernemingen" in het Wetboek van economisch recht, bevindt een onderneming zich in staat van faillissement wanneer zij op duurzame wijze ophoudt te betalen en het vertrouwen van haar schuldeisers kwijt is (bijvoorbeeld: weigering van een bankkrediet en van uitstel van betaling).

De statistieken over faillissementen worden opgesteld op basis van gegevens afkomstig van de ondernemingsrechtbanken. Die rechtbanken spreken een faillissement uit, ofwel na aangifte van faillissement,

ofwel na een verzoek om een faillissementsprocedure ingediend door het openbaar ministerie of door een schuldeiser(s).

Bedrijfsfaillissementen vertegenwoordigen een deel van de stopzettingen van ondernemingen. Ondernemingen kunnen vrijwillig (bv. door pensionering, fusie, overgang naar een vennootschap) of onvrijwillig (bv. door faillissement) zijn stopgezet.

Bibliografie:

Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers (2021, « Beknopt verslag - Commissie voor Financiën en Begroting » <https://www.lachambre.be/doc/CCRA/pdf/55/ac433.pdf> > (geraadpleegd op 13 augustus 2021).

Federaal Planbureau (2020), « De impact van COVID-19 op de oprichting van nieuwe ondernemingen in België » <https://www.plan.be/publications/article-2032-nl-de-impact-van-covid-19-op-de-oprichting-van-nieuwe-ondernemingen-in-belgie> (geraadpleegd op 13 augustus 2021)

Graydon Belgium (2021, « Starteratlas » <https://graydon.be/nl/resources/studie/startersatlas-2021> (geraadpleegd op 13 augustus 2021).

Statbel (2021), « Maandelijkse faillissementen - juni 2021: 615 faillissementen » <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/juni-2021-615-faillissementen> (geraadpleegd op 13 augustus 2021).

4. ONDERZOEK EN ONTWIKKELING

IN HET KORT

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (BUOO) de voorbije jaren blijven stijgen. In 2019 bedroegen ze 2 miljard euro, ofwel 2,35 % van het bruto binnenlands product (bbp). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt boven het gemiddelde van de 28 landen van de Europese Unie (2,14 %), maar blijft onder het Belgische niveau (3,17 %). De Europese doelstelling om de BUOO te verhogen tot 3 % van het bbp werd in 2019 in België gehaald. De economische crisis in verband met de Covid-19-pandemie zou echter vanaf 2020 kunnen leiden tot een daling van de O&O-uitgaven, met name in de ondernemingen van de zwaar getroffen bedrijfstakken.

Volgens de uitsplitsing van de BUOO naar uitvoeringssector (wie voert de O&O-activiteiten uit?), voeren de ondernemingen 64 % uit en het hoger onderwijs 23 % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Wat betreft de uitsplitsing van de BUOO naar financieringsbron (waar komen de fondsen vandaan om deze activiteiten te financieren?): de ondernemingen dragen 53 % bij, en de overheden - waaronder de Brusselse regering – 24 %. Volgens de voorlopige gegevens zouden de budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020 55 miljoen euro bedragen.

Onderzoek en experimentele ontwikkeling (O&O) is essentieel voor de transformatie van de economie en de samenleving en laat toe oplossingen te vinden voor de huidige en toekomstige uitdagingen. Zo speelt O&O een cruciale rol in de aanpak van de huidige gezondheids crisis van de Covid-19-pandemie. O&O-activiteiten hebben geleid tot een beter inzicht in het coronavirus en de overdracht ervan. Bovendien ontwikkelden wetenschappers met behulp van opkomende technologieën in recordtijd talrijke behandelingen en verscheidene vaccins met een hoge werkzaamheid.

Daarnaast heeft de Covid-19-crisis geleid tot een versnelde toegang tot wetenschappelijke publicaties, een massaal gebruik van digitale hulpmiddelen en een versterking van de O&O- en innovatiesamenwerking tussen de verschillende actoren van het innovatie-ecosysteem, met name bedrijven, universiteiten en overheidsinstanties. Als reactie op deze ongekende gezondheids crisis hebben de verschillende regeringen snel gereageerd door O&O en innovatie aan te moedigen en te ondersteunen. Voor de Brusselse regering komt dit op een moment dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een nieuw Gewestelijk Innovatieplan voor de periode 2021-2027 heeft goedgekeurd, waarin de nieuwe slimme specialisatiestrategie inzake O&O en innovatie is opgenomen.

Dit hoofdstuk begint met een sectie over de evolutie van de uitgaven voor O&O-activiteiten. Vervolgens worden die uitgaven opgesplitst volgens twee benaderingen die zijn gebaseerd op de uitvoering en financiering van O&O. In een laatste sectie wordt de evolutie van de budgettaire overheidskredieten voor O&O van de Brusselse regering onderzocht. Aan het eind van dit hoofdstuk worden de definities, basisbegrippen en gegevensbronnen vermeld.

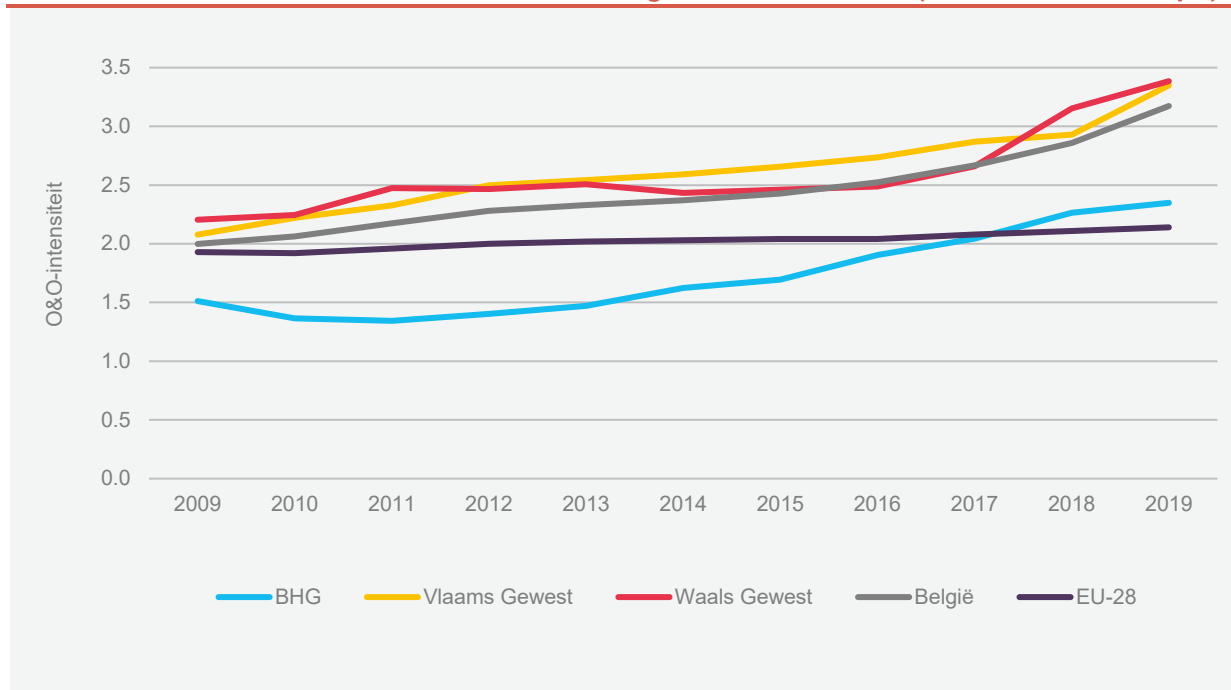
4.1. UITGAVEN VOOR O&O-ACTIVITEITEN

4.1.1. O&O-uitgaven blijven toenemen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de doelstelling van 3 % is in België bereikt

De bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (BUOO) zijn de belangrijkste statistische indicator die wordt gebruikt om de O&O-activiteiten op een gebied te beschrijven. **De BUOO bleven de afgelopen jaren stijgen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en bedroegen in 2019 iets meer dan 2 miljard euro.** Dit is goed voor bijna 14 % van de BUOO voor heel België. **De O&O-intensiteit, d.w.z. de BUOO als percentage van het bbp, wordt in 2019 op 2,35 % geschat** (zie grafiek IV.1.1). De O&O-intensiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt boven die van de Europese Unie van de 28 landen (2,14 %), maar blijft onder die van België (3,17 %). Dankzij de inspanningen van zowel de publieke als de private sector **werd de Europese doelstelling om de BUOO te verhogen tot 3 % van het bbp in België bereikt in 2019.**

De BUOO-gegevens voor 2020 zijn nog niet beschikbaar. De Covid-19-pandemie, die de economie en de samenleving sinds 2020 ernstig ontwricht, zou echter kunnen leiden tot een daling van de O&O-uitgaven. Bedrijfsinvesteringen in O&O en innovatie volgen over het algemeen de evolutie van de economische conjunctuur. Ze hebben dan ook de neiging af te nemen in tijden van crisis (OESO, 2021).

GRAFIEK IV.1.1: Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (in % van het bbp*)

Bron: Belspo, Eurostat, INR, berekeningen BISA
 (*) De gegevens voor 2009-2019 zijn opgesteld met de nieuwe methodologie voor de regionale rekeningen.

4.1.2. Private ondernemingen voeren bijna twee derde van de O&O-activiteiten uit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De O&O-actoren worden ingedeeld in vier grote institutionele sectoren voor het verrichten van O&O, i.e. private ondernemingen, overheden, het hoger onderwijs en de private non-profitsector. **De belangrijkste sector voor de uitvoering van O&O is die van de private ondernemingen, die in 2019 goed waren voor 64 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.** Ter vergelijking: het aandeel van de private ondernemingen bedraagt 74 % in België en 67 % in de EU-28 (zie grafiek IV.1.2). Het verschil kan grotendeels worden verklaard door de relatief kleinere aanwezigheid van de verwerkende industrie in het algemeen en de hightechindustrie in het bijzonder in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Tussen 2015 en 2019 is het aandeel van de BUOO van de private ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gestegen met 8 procentpunten, tegenover +4 in België en +2 in de EU-28. De ondernemingen in telecommunicatie, financiële diensten en digitale diensten verklaren grotendeels die stijging. In de rest van België zijn de bedrijven die een groot deel van de BUOO voor hun rekening nemen, actief in de farmaceutica en biotechnologie, elektronische apparatuur en onderdelen en informaticadiensten.

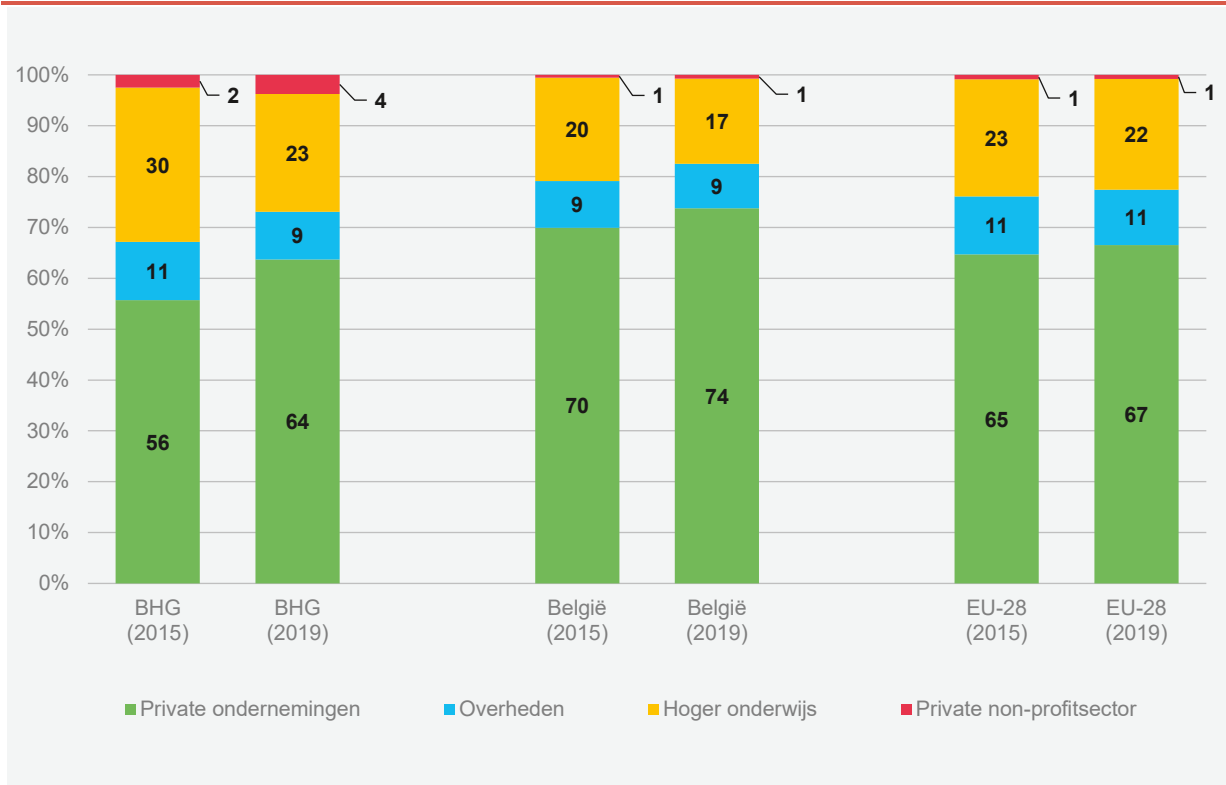
Gegevens voor 2020 zijn nog niet beschikbaar. De gevolgen van de Covid-19-crisis voor O&O-activiteiten van de ondernemingen zullen naar verwachting verschillen naargelang de bedrijfstak – en dat als volgt:

- > Volgens de OESO (2021) zouden de activiteiten zich kunnen blijven uitbreiden in de bedrijfstakken die al een aanzienlijk deel van de O&O-uitgaven voor hun rekening nemen, met een mogelijke toename van de O&O-investeringen tot gevolg. Het gaat inzonderheid om farmaceutische en digitale producten.
- > Anderzijds kan een sterke daling van de O&O-uitgaven van de ondernemingen in de zwaar getroffen bedrijfstakken door de Covid-19-crisis worden verwacht. De afname van de economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou in 2020 vooral de marktdiensten en de industrie die verband houdt met de productie van consumptiegoederen hebben getroffen (zie II.1.1).

In 2019 was de sector hoger onderwijs goed voor 23 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tegenover 30 % in 2015, een daling van 7 procentpunten. De O&O-uitgaven van deze sector zijn de laatste jaren gestagneerd. In België en de EU-28 is de daling van het aandeel van het hoger onderwijs in de BUOO beperkt en bedraagt ze respectievelijk -3 en -1 procentpunten.

De overheidssector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat uit openbare instellingen die gevestigd zijn op zijn grondgebied en O&O uitvoeren, ongeacht het machtsniveau waarvan ze afhangen. Deze sector voerde in 2019 9 % van de BUOO uit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit aandeel is vergelijkbaar met dat in België en iets lager dan dat in de EU-28.

GRAFIEK IV.1.2: Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O per uitvoeringssector (in % van het totaal*)

Bron: Belspo, Eurostat, berekeningen BISA

(*) Sommige totalen stemmen door afronding niet exact overeen met de som van hun delen.

4.1.3. Ondernemingen financieren meer dan de helft van de O&O-activiteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De actoren die O&O-activiteiten financieren, zijn ingedeeld in vijf hoofdbronnen van O&O-financiering (herkomst van de middelen): private ondernemingen, overheden, hoger onderwijs, de private non-profitsector en de rest van de wereld. **In 2019 financierden private ondernemingen 53 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest**, tegenover 64 % in België en 59 % in de EU-28 (zie grafiek IV.1.3). Natuurlijk komt de financiering door de ondernemingen vooral ten goede aan O&O-activiteiten die de ondernemingen zelf uitvoeren.

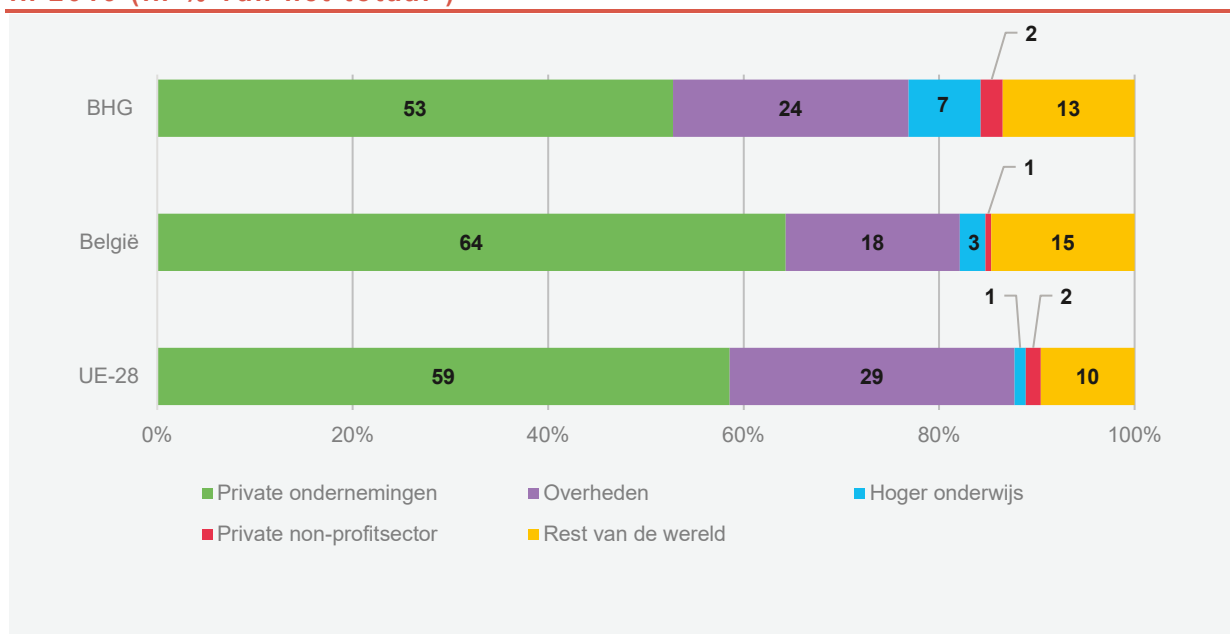
In 2019 financierden de overheden 24 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tegenover 18 % in België en 29 % in de EU-28. De overheidsfinanciering voor O&O in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest komt van verschillende overheden: de federale regering, de regeringen van de Gemeenschappen en de Brusselse regering.

- > Het grootste deel van de overheidsfinanciering voor O&O is afkomstig de regeringen van de Gemeenschappen (ongeveer 60 %). Ze financieren voornamelijk de onderzoeksactiviteiten aan de universiteiten en de hogescholen.

- > De federale regering ondersteunt het wetenschappelijk ruimteonderzoek en het O&O binnen de federale wetenschappelijke instellingen waarvan de meeste in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest liggen. De federale steun door de fiscale stimuleringsmaatregelen wordt niet meegeteld in de BUOO.
- > De Brusselse regering financiert O&O-projecten (inclusief samenwerkingsprojecten) met betrekking tot de gewestelijke bevoegdheden uitgevoerd door de ondernemingen en andere onderzoeksinstellingen (o.a. de universiteiten en de hogescholen) gelegen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In 2019 financierden fondsen uit de rest van de wereld (inclusief Europese fondsen) 13 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In België bedroeg het overeenkomstig aandeel van de BUOO 15 %. Circa 70 % van deze middelen is afkomstig van private ondernemingen in het buitenland.

GRAFIEK IV.1.3: Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O per financieringsbron in 2019 (in % van het totaal*)

Bron: Belspo, Eurostat, berekeningen BISA

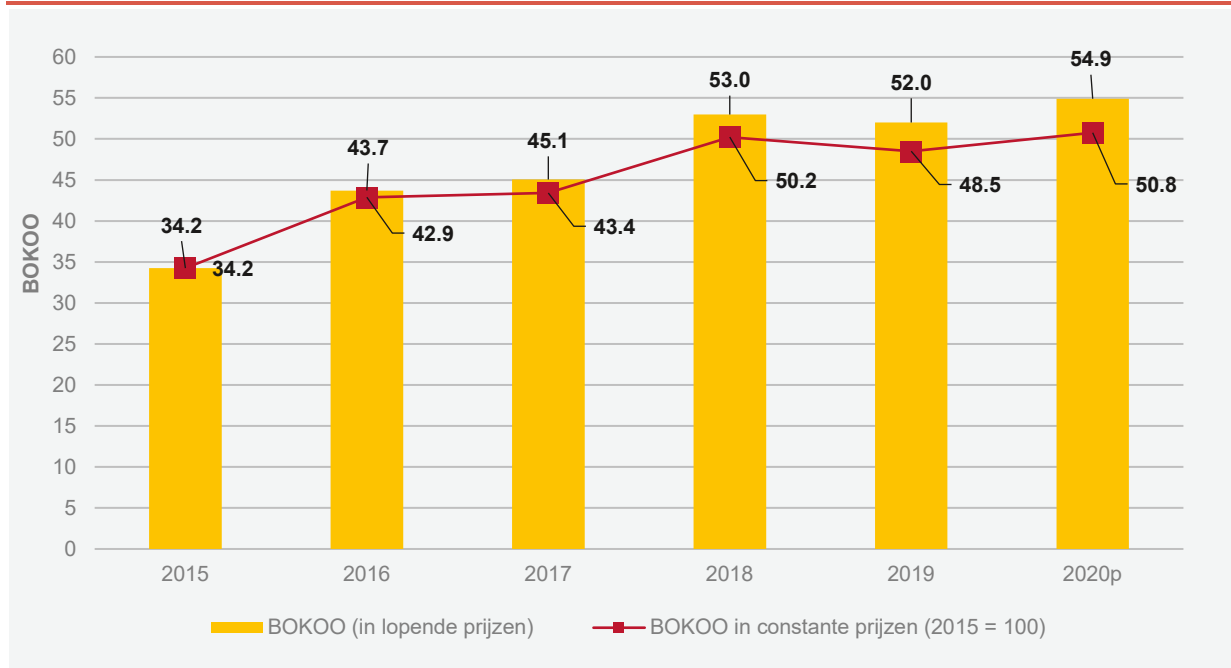
(*) Sommige totalen stemmen door afronding niet exact overeen met de som van hun delen.

4.2. BUDGETTAIRE OVERHEIDSKREDIETEN VOOR O&O-ACTIVITEITEN

4.2.1. Budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stijgen zeer sterk

Naast de O&O-uitgaven die worden gefinancierd door de overheden, worden de overheidsinspanningen voor O&O-activiteiten ook gemeten door het bedrag van de budgettaire overheidskredieten voor O&O (BOKOO). Volgens voorlopige gegevens zouden de budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020 bijna 55 miljoen euro bedragen (zie grafiek IV.2.1). **De begrotingsmiddelen die de het Brussels Hoofdstedelijk Gewest toewijst aan O&O zijn de laatste jaren zeer sterk gestegen** (gemiddeld 9 % per jaar in constante prijzen tussen 2015 en 2019).

GRAFIEK IV.2.1: Budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in miljoenen euro's)

Bron: Belspo
 (p) op basis van voorlopige begrotingsgegevens

De steun van de Brusselse regering voor O&O- en innovatieactiviteiten bestrijkt de volledige innovatieketen van alle actoren in het Brusselse innovatie-ecosysteem: private ondernemingen, universiteiten, openbare onderzoeksinstituten en private instellingen zonder winstoogmerk. De steun is ook gericht op nieuwe vormen van innovatie zoals sociale innovatie. Voorts is de gewestelijke overheidssteun gericht op O&O en innovatie waarbij wordt samengewerkt tussen de verschillende openbare en private actoren, en met name tussen bedrijven en universiteiten of openbare onderzoekscentra. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft ook een nieuw Gewestelijk Innovatieplan opgesteld voor de periode 2021-2027. De nieuwe slimme specialisatiestrategie inzake O&O en innovatie is in dit plan opgenomen. Het nieuwe plan is ontworpen om de maatschappelijke uitdagingen van het Gewest op het gebied van duurzaamheid, inclusie en veerkracht aan te pakken.

Ten slotte bevordert Brusselse regering, in de huidige context van de Covid-19-pandemie, de O&O-projecten die gericht zijn op Covid-19, met name op de volgende gebieden: vaccins, medicijnen en behandelingen, medische hulpmiddelen, producten en medische uitrusting/ziekenhuisvoorziening.

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN

Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O

Volgens het Frascati-handboek 2015 (OESO), "omvat onderzoek en experimentele ontwikkeling (O&O) het creatieve en systematische werk dat plaatsvindt teneinde de totaalkennis te vergroten, ook die in verband met de mens, de cultuur en de samenleving, en het gebruik van al deze kennis ten behoeve van nieuwe toepassingen".

De bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (BUOO) zijn de voornaamste statistische indicator om O&O-activiteiten van een land of regio te meten. Ze omvatten het geheel van de lopende uitgaven en van de kapitaaluitgaven bestemd voor O&O dat wordt uitgevoerd op een betrokken grondgebied, ongeacht de

financieringsbron. Om vergelijkingen mogelijk te maken worden de BUOO vaak voorgesteld als percentage van het bruto binnenlands product en ook wel O&O-intensiteit in een economie genoemd.

BUOO worden gewoonlijk opgesplitst volgens twee benaderingen op basis van de **uitvoering** en de **financiering** voor O&O. Vier sectoren voeren O&O uit: de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs en de private non-profitsector. O&O-activiteiten worden gefinancierd door vijf financieringsbronnen: de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs, de private non-profitsector en de rest van de wereld.

De gegevens over de O&O-uitgaven zijn afkomstig van de tweejaarlijkse enquêtes die de POD Wetenschapsbeleid (Belspo) in samenwerking met zijn gewestelijke en gemeenschapspartners afneemt. Deze gegevens worden verzameld bij organisaties die O&O uitvoeren en/of financieren in België.

Budgettaire overheidskredieten voor O&O

De budgettaire overheidskredieten voor O&O (BOKOO) bestrijken de door de overheden gefinancierde O&O-activiteiten uitgevoerd in openbare instellingen, private ondernemingen, hoger onderwijs en de private non-profitsector alsook in de rest van de wereld (met inbegrip van internationale organisaties). Heel wat aspecten van het gewestelijk innovatiebeleid zijn echter niet opgenomen in de BOKOO: de financiering van incubatoren, specifieke begeleidingsdiensten voor ondernemingen enz. Bovendien is het bedrag van de verschillende vormen van belastingvermindering ten gunste van O&O die door de federale overheid worden toegekend, evenmin opgenomen in de BOKOO-statistieken.

De gegevens betreffende de BOKOO zijn gebaseerd op de gegevens afkomstig uit de begrotingen. Deze methode bestaat erin de inventaris te maken van alle begrotingsposten die in aanmerking komen om O&O-activiteiten te financieren of het aandeel te meten of te schatten dat O&O erin inneemt.

Bibliografie:

[“Gezamenlijke algemene beleidsverklaring van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie – Zittingsperiode 2019-2024”](#)

“Nationaal hervormingsprogramma België 2020” in het kader van de Europa 2020-strategie, april 2020

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016), « Onderzoek en ontwikkeling in Brussel: wie financiert deze activiteiten en waar vinden ze plaats? », Focus nr. 12, januari 2016, BISA

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2021), « Conjunctuurbarometer van het Brussels Gewest - speciale Covid-19-editie », Conjunctuurbarometer nr. 35, Lente 2021, BISA

Europese Commissie (2020), « Science, Research and Innovation Performance of the EU 2020 - A fair, green and digital Europe », Publications Office of the European Union, Luxembourg

FPB, BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen (2021), « Regionale economische vooruitzichten 2021-2026 », FPB, juli 2021

Innoviris.brussels (2021), « Gewestelijk Innovatieplan 2021-2027: Slimme specialisatiestrategie », juli 2021

OESO (2016), « Frascati Manual 2015: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities », OECD Publishing, Paris

OESO (2021), « OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2021 – Times of Crisis and Opportunity », OECD Publishing, Paris

5. DE ARBEIDSMARKT

IN HET KORT

In 2020 en 2021 zou de Brusselse arbeidsmarkt relatief onaantast zijn geweest door de gezondheids crisis. De steunmaatregelen van de overheid, zoals het moratorium op faillissementen, het overbruggingsrecht en de tijdelijke werkloosheid, hebben ertoe bijgedragen dat faillissementen en banenverlies beperkt zijn gebleven. De werkloosheidsgraad en de werkgelegenheidsgraad in Brussel zijn relatief stabiel gebleven in vergelijking met 2019.

Hoewel de arbeidsmarktsituatie in 2020 en 2021 volgens de algemene macro-economische indicatoren beter was dan verwacht, werden de meer kwetsbare werknemers gemiddeld zwaarder getroffen door de gevolgen van de gezondheids crisis. Het zijn vooral jongeren met weinig of geen werkervaring die talrijker waren om zich in te schrijven als werkzoekende. Bovendien heeft de gezondheids crisis geleid tot een daling van de uitzendarbeid en is er veel gebruikgemaakt van tijdelijke werkloosheid in de horeca en de handel.

In 2022 zal de Brusselse arbeidsmarkt wellicht nog verstoord zijn door de gezondheids crisis en door het stopzetten van de steunmaatregelen, zoals de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht. De arbeidsmarkt in het BHG zou echter minder zwaar getroffen zijn dan in Vlaanderen en Wallonië. Het aantal Brusselse werkzoekenden zal vermoedelijk toenemen, maar in mindere mate dan de Brusselse beroepsbevolking, hetgeen zelfs zal leiden tot een lichte daling van de werkloosheidsgraad.

Voor de periode 2023-2026 voorzien de vooruitzichten reeds vanaf 2023 een verbetering van de situatie op de Brusselse arbeidsmarkt. Verwacht wordt dat de werkgelegenheidsgraad in Brussel zal stijgen naarmate de binnenlandse werkgelegenheid zich herstelt. De werkloosheidsgraad in het BHG zal vermoedelijk dalen, maar minder dan in Vlaanderen en Wallonië.

De evolutie van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid werd geanalyseerd in hoofdstuk II. Het begrip "binnenlandse werkgelegenheid van een gewest" omvat alle werknemers en zelfstandigen die in dit gewest werken, ongeacht hun woonplaats. In dit hoofdstuk gaan we nu dieper in op de **situatie van de Brusselse inwoners op de arbeidsmarkt** met name aan de hand van de cijfers van het Brussels Gewest over de werkende bevolking, de werkgelegenheidsgraad en de werkloosheid. De analyse van deze gegevens heeft betrekking op zowel de waargenomen situatie als de verwachte ontwikkelingen op de korte en middellange termijn. De effecten van de Covid-19-crisis op de Brusselse arbeidsmarkt worden in dit hoofdstuk eveneens geanalyseerd. De gebruikte definities en concepten worden uitgelegd aan het einde van dit hoofdstuk.

5.1. PROJECTIES VOOR DE ARBEIDSMARKT IN 2020¹⁰ EN 2021

Bij wijze van achtergrond is het belangrijk om te vermelden **dat vóór de Covid-19-crisis het aantal Brusselaars met een baan elk jaar toenam**. De groei van die werkende beroepsbevolking in Brussel (gemiddeld 1,6 % per jaar in de periode 1999-2018) **was ook hoger dan de groei van de werkende beroepsbevolking in Vlaanderen of Wallonië in dezelfde periode** (+0,9 % in beide gevallen). **Dat wordt met name verklaard door een voor het BHG gunstige pendeldynamiek tussen de gewesten,**

¹⁰ Aangezien de gegevens voor 2020 nog niet beschikbaar zijn in de regionale rekeningen, werden voor dit jaar ook projecties gebruikt.

met zowel een daling van het aantal pendelaars dat het BHG binnenkomt (vooral uit Vlaanderen) als een stijging van het aantal Brusselse pendelaars dat in een van de twee andere gewesten werkt (zowel naar Vlaanderen als naar Wallonië). **De werkgelegenheidsgraad in Brussel**, met andere woorden de verhouding tussen de werkende beroepsbevolking en de bevolking op beroepsactieve leeftijd, **is ook gestegen**. Ze is gestegen van 56,8 % in 1999 naar 58,7 % in 2018 en 59,3 % in 2019. **De werkgelegenheidsgraad in Brussel is wel lager gebleven dan die in Wallonië (62,3 % in 2019) en vooral dan die in Vlaanderen (72,5 %).**

In 2020 en 2021 heeft de gezondheidscrisis gevolgen gehad voor de Brusselse arbeidsmarkt. De gezondheidscrisis heeft een sterke impact gehad op de internationale migratiestromen, die lager zijn dan voorheen. Daardoor **zou de Brusselse bevolking op beroepsactieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) minder gestegen zijn in 2020 (+0,5 %) en 2021 (+0,1 %) dan de voorgaande jaren (+1,0 % in 2019)**. De hypothesen voorzien evenwel dat de helft van de migratiestromen die niet in 2020-2021 hebben plaatsgevonden zich zullen voordoen in de periode 2022-2026. Het is belangrijk er aan te herinneren dat de prognoses in dit deel gebaseerd zijn op de resultaten van de in juli 2021 gepubliceerde Regionale Economische Vooruitzichten 2021-2026 (zie het methodologische kader aan het eind van hoofdstuk A.II voor meer details).

Naast de gezondheidscrisis zal wellicht ook de evolutie van de leeftijds piramide in Brussel een invloed hebben gehad op de activiteitsgraad in het BHG. De categorie van de 15-19-jarigen wordt steeds belangrijker in het BHG (deze categorie vertegenwoordigde 8,0 % van de totale Brusselse bevolking in 2018 en dit aandeel zou geleidelijk toenemen tot 8,9 % van de Brusselse bevolking in 2026). Als gevolg daarvan **daalt de Brusselse activiteitsgraad licht in 2020 (70,1 %) en 2021 (70,2 %) ten opzichte van 2019 (70,3 %)**. Die categorie jongeren heeft, gelet op hun jonge leeftijd en het feit dat velen van hen nog studeren, een lagere activiteitsgraad dan de andere categorieën en doet derhalve de gemiddelde activiteitsgraad dalen. Deze jongeren en de 20-24-jarigen worden bovendien het sterkst getroffen door de economische gevolgen van de gezondheidscrisis. Deze leeftijdscategorieën hebben namelijk meer banenverliezen geleden (met name binnen de uitzendarbeid, zoals we later zullen zien).

In 2020 zal de recessie naar verwachting slechts een beperkte impact hebben op de pendelaars naar Brussel. De Vlaamse en Waalse pendelaars naar Brussel zijn sterker aanwezig in de sectoren die het minst getroffen zijn door de crisis. Het gaat om de activiteitstakken 'openbaar bestuur en onderwijs' en 'krediet en verzekeringen', die samen goed zijn voor meer dan vier van de tien pendelaars die naar Brussel komen, zowel uit Vlaanderen als uit Wallonië. De Brusselaars die in de andere twee gewesten gaan werken, werken daarentegen vooral in de takken 'handel en horeca' en 'overige marktdiensten', waarbij die twee takken goed zijn voor bijna 65 % van de Brusselse pendelaars naar Vlaanderen en bijna 50 % van de Brusselse pendelaars naar Wallonië. Aangezien de takken 'handel en horeca' en 'overige marktdiensten' zwaarder werden getroffen door de gevolgen van de gezondheidscrisis werd **het uitgaande pendelverkeer veel sterker getroffen**. Het vertoonde een minder uitgesproken stijging dan in de voorgaande jaren ten aanzien van Vlaanderen en zelfs een lichte daling voor Wallonië. In die omstandigheden **zou de werkgelegenheidsgraad van de Brusselaars in 2020 licht dalen terwijl ze sinds 2013 steeg** (toen bedroeg zij 56,6 %).

In 2021 zal de economische opleving in de commerciële sector in Vlaanderen en Wallonië wellicht een positief effect hebben op de pendelaars die het BHG verlaten. De commerciële sectoren in het BHG (vooral de detailhandel en de horeca) zullen vermoedelijk langer te lijden hebben van de gevolgen van de crisis. De werkgelegenheid in de overheidssector in het BHG zal toenemen, wat het inkomende pendelverkeer uit de twee andere gewesten ten goede zal komen en **opnieuw zal leiden tot een relatief stabiel pendelsaldo, terwijl in het verleden het pendelsaldo (het verschil tussen uitgaande en inkomende pendelaars naar het BHG) minder negatief werd. Verwacht wordt dat in 2021 de**

werkgelegenheidsgraad in Brussel slechts licht zal stijgen (van 59,2 % in 2020 tot 59,3 % in 2021). Die groei zal wellicht minder sterk zijn dan die van de werkgelegenheidsgraden van de andere twee gewesten (de Waalse werkgelegenheidsgraad stijgt van 62,4 % in 2020 tot 62,9 % in 2021 en de Vlaamse werkgelegenheidsgraad van 72,4 % tot 73,0 %).

Ook **de werkende beroepsbevolking in Brussel zal in de periode 2020-2021 vermoedelijk aanzienlijk minder zijn gegroeid. Deze afname van de groei zal ook sterker zijn dan in de andere twee gewesten.** Dat verschil tussen het BHG en de twee andere gewesten wordt verklaard door het feit dat de Brusselaars zwaarder zijn getroffen door de ongunstige evolutie in sectoren zoals de handel en de horeca. Het banenverlies als gevolg van de gezondheids crisis heeft zich geconcentreerd in de uitzendarbeid, de studentenjobs en de horeca.

In 2020 zou de daling van de beroepsbevolking, die met name te wijten is aan de eerder in dit deel vermelde afgenomen migratie, de daling van de werkgelegenheid wellicht hebben gecompenseerd waardoor de werkloosheidsgraad zich zal hebben gestabiliseerd. **De Brusselse werkloosheidsgraad zal zelfs licht zijn gedaald (-0.1 %)**, terwijl de Waalse en Vlaamse werkloosheidsgraad licht zullen zijn gestegen.

In 2021 zal de werkloosheidsgraad in Brussel daarentegen **licht stijgen** (van 15,4 % tot 15,5 %), terwijl die in Wallonië (van 12,6 % tot 12,3 %) en Vlaanderen (van 6,1 % tot 5,7 %) zal dalen.

**TABEL V.1.1: Kerncijfers van de Brusselse arbeidsmarkt (projecties)
(in duizenden personen)**

	2019	2020	2021	2022	Gemiddelden	
					2023-2026	2013-2019
Totale bevolking	1.213,4	1.216,5	1.215,9	1.221,0	1.237,0	1.187,4
Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar)	816,7	820,7	821,7	827,1	842,7	797,3
Beroepsbevolking (15 jaar en meer)	574,3	574,9	577,0	580,6	590,3	564,2
Binnenlandse werkgelegenheid	715,1	715,3	716,9	717,8	733,5	699,2
Saldo van de grensarbeid	27,9	28,5	28,6	28,6	28,7	28,4
Saldo van de pendelarbeid (1)	-258,3	-258,2	-258,3	-255,9	-246,6	-267,3
Werkende beroepsbevolking (15 jaar en ouder)	484,7	485,6	487,2	490,6	515,6	460,3
Werkloosheid (FPB-definitie)	89,6	89,3	89,8	90,1	81,3	104,0
Activiteitsgraad (FPB-definitie) in % (1)(2)	70,3	70,1	70,2	70,2	70,2	70,8
Werkgelegenheidsgraad (FPB-definitie) in % (1)(3)	59,3	59,2	59,3	59,3	60,6	57,7
Werkloosheidsgraad (FPB-definitie) in % (1)	15,6	15,5	15,6	15,5	13,6	18,4

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen – HERMREG.

(1) De kolom 2023-2026 geeft de waarde aan het eind van de periode (2026).

(2) Verhouding tussen de beroepsbevolking (15 jaar en ouder) en de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar).

(3) Verhouding tussen de werkende beroepsbevolking (15 jaar en ouder) volgens de HERMREG-definitie (gewestelijke binnenlandse werkgelegenheid volgens de Regionale Rekeningen plus de HERMREG-raming van het gewestelijke saldo van pendelaars en grensarbeid) en de bevolking tussen 15 en 64 jaar oud.

5.2. AANVULLENDE ANALYSE VOOR 2020 EN 2021

In dit deel worden andere gegevensbronnen voor de jaren 2020 en 2021 geanalyseerd, die weergeven wat is waargenomen, niet wat is voorspeld. Het helpt om het vorige hoofdstuk te staven en voegt enkele dimensies toe aan de resultaten.

5.2.1. Het aantal werkzoekenden in Brussel is in 2020 minder gestegen dan gevreesd, maar vanaf eind 2021 wordt een stijging verwacht

Op basis van de cijfers van Actiris zien we dat het aantal werkzoekenden is gedaald. Die daling is begonnen in 2015 en heeft zich in 2019 voortgezet met een daling van 2,4 % ten opzichte van 2018. **Die aanhoudende jaarlijkse daling van het aantal Brusselse werkzoekenden is in 2020 gestopt met de gezondheidscrisis.** De stijging van de werkloosheid was echter minder groot dan wat we hadden kunnen vrezen te midden van de eerste lockdown.

In 2020 waren gemiddeld 88.803 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) ingeschreven bij Actiris, ofwel een stijging van +0,9 % ten opzichte van 2019¹¹. Een belangrijkere stijging (+24,5 %) is zichtbaar voor de categorie werkzoekenden in beroepsinschakelingstijd (jongeren die na hun studies zijn ingeschreven). Die categorie omvat een klein aantal mensen en heeft in relatief kleine mate bijgedragen aan het totale aantal werkzoekenden. Dit verklaart waarom het totale aantal NWWZ in 2020 niet zo sterk is gestegen ondanks de sterke toename van het aantal NWWZ in beroepsinschakelingstijd. De stijging van het aantal NWWZ in deze categorie kan gelinkt worden aan de stijgingen voorgesteld in tabel V.2.1. Het zijn namelijk de categorieën van de min 25-jarigen (+7,5 % tussen 2020 en 2019) en de werkzoekenden die sinds minder dan een jaar zijn ingeschreven (+7,3 %) die een sterkere stijging kennen. Dat bevestigt het feit dat **werknemers die de arbeidsmarkt betreden het meest te lijden hebben gehad van de economische gevolgen van de gezondheidscrisis.** Volgens Actiris worden jongeren als eerste getroffen in geval van crisis, maar ook als eerste aangeworven in geval van herstelbewegingen.

¹¹ Bron: Actiris.

TABEL V.2.1: KENMERKEN VAN DE NWWZ IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST: 2020 (JAARLIJKS GEMIDDELDE *)

	Aantal NWWZ	Vershil 2020-2019 (%)	Aandeel in totaal aantal NWWZ (%)
Vrouwen	42.047	-0,9	47,3
Mannen	46.756	2,5	52,7
< 25 jaar	9.117	7,5	10,3
25 – 49 jaar	55.550	-0,1	62,6
50 jaar en +	24.136	0,8	27,2
< 1 jaar	34.921	7,3	39,3
1 – 2 jaar	12.613	2,7	14,2
2 jaar en +	41.269	-4,5	46,5
Totaal	88.803	0,9	100

Bron: Actiris.

(*) In deze tabel worden de afgeronde jaarlijkse gemiddelden voorgesteld. Daardoor is het mogelijk dat de totalen niet precies overeenstemmen met de som van de componenten ervan.

5.2.2. Het gebruik van tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht is sterk afhankelijk geweest van de gezondheidssituatie, maar was in 2021 minder intensief

Sinds maart 2020 hebben de verschillende overheden voor banen waarvoor telewerk of social distancing niet mogelijk was verscheiden steunmaatregelen ingevoerd om het banenverlies te beperken. De vereenvoudigde toegang tot tijdelijke werkloosheid voor loontrekkenden en het overbruggingsrecht voor zelfstandigen (zie definities op het einde van het hoofdstuk) waren hiervan de meest gebruikte. Zoals we hebben gezien in het vorige deel (V.I) werden, afhankelijk van **het type goederen of diensten dat wordt geproduceerd of geconsumeerd, de verschillende sectoren meer of minder getroffen** door de krimp van vraag en aanbod. **Het is met name dankzij die steunmaatregelen dat de stijging van de werkloosheid beperkt is gebleven aangezien zij herstructureringen van ondernemingen, faillissementen en ontslagen hebben voorkomen of tijdelijk uitgesteld.**

Het gebruik van het overbruggingsrecht was zeer belangrijk in de periode maart-mei 2020 met gemiddeld bijna 55 % van de Brusselse zelfstandigen in hoofdberoep die ervan hebben gebruikgemaakt, ofwel gemiddeld bijna **47 000 Brusselse zelfstandigen**. Dat aandeel is sindsdien gedaald naarmate de gezondheidstoestand is geëvolueerd. Het aantal Brusselaars dat in mei 2021 een beroep deed op het overbruggingsrecht (11 %) lag nog licht hoger dan het gebruik ervan in Vlaanderen en Wallonië (9 % voor de twee gewesten). In mei 2021 hebben de **Brusselse zelfstandigen in de gemakkelikheden (26 %), het hotelwezen (20 %) of de foorkramers (70 %) veel meer een beroep op het overbruggingsrecht** gedaan dan het gemiddelde voor dezelfde maand in alle sectoren samen (11 %)¹².

¹²Bron: RSVZ. Het aantal zelfstandigen dat het overbruggingsrecht ontvangt, heeft enkel betrekking op diegene die een activiteit als zelfstandige in hoofdberoep uitoefenen. De gegevens voor de maanden van 2021 zijn nog voorlopig.

Voor werknemers die in het Brusselse Gewest wonen, werd bij het begin van de lockdown massaal gebruikgemaakt van tijdelijke werkloosheid¹³. Iets meer dan **92 400 Brusselse loontrekkenden hebben in de maand april 2020 genoten van tijdelijke werkloosheid**, ofwel ongeveer 28 % van de Brusselse loontrekkenden¹⁴. In april 2021 had een iets groter aandeel van de Brusselse werknemers nog steeds toegang tot tijdelijke werkloosheid (10 % in Brussel, tegen 8 % in april 2021 voor elk van de twee andere gewesten)¹⁵. Op het niveau van het Brusselse Gewest was het **de sector van de horeca die het hoogste aandeel kende (59 %) van de Brusselse loontrekkenden die hebben gebruikgemaakt van tijdelijke werkloosheid (volledig of gedeeltelijk)**.

Algemeen beschouwd lijken de economische gevolgen van deze crisis vooral schade te berokkenen aan de initieel reeds kwetsbare bevolkingsgroepen.

- > De Covid-19-crisis heeft bepaalde sectoren (zoals de horeca of de handel), waarin zowel werknemers (vooral met minder stabiele contractvormen) als zelfstandigen gemiddeld meer kwetsbaar zijn, zwaarder getroffen. Het grotere aandeel deeltijds en tijdelijk werkenden houdt in dat die werknemers kwetsbaarder zijn bij een recessie aangezien zij slechts beperkte toegang hebben tot sociale bescherming en werknemersrechten, en zij weinig vertegenwoordigd worden door de sociale partners.
- > Zoals in het vorige deel reeds werd vermeld, versterkte de Covid-19-crisis de kwetsbaarheid van de reeds kwetsbare bevolkingsgroepen op de Brusselse arbeidsmarkt (bv. jongeren, maar ook personen van vreemde herkomst...), niet alleen als werknemer maar ook als werkzoekende.

5.2.3. Een stijging van het aantal vacatures in 2021 na een aanzienlijke daling in 2020

Gelet op de beperkte activiteit en de heersende onzekerheid hebben de ondernemingen in 2020 hun aanwervingen verminderd. Volgens de statistieken van Actiris is het aantal vacatures dat rechtstreeks door Actiris is ontvangen immers sterk gedaald ten opzichte van 2019 (-8,8 %). De opmerkelijkste daling heeft zich voorgedaan **tussen maart en mei 2020, een periode waarin Actiris slechts 7 252 vacatures heeft ontvangen, tegenover 9 406 voor dezelfde periode in 2019 (ofwel een daling met 22,9 %)**. Vervolgens, vanaf fase 2 van de afbouw van de lockdown¹⁶ (midden mei) tot eind 2020, was het aantal vacatures talrijker en werd in de laatste vier maanden van 2020 slechts een lichte daling van het aantal vacatures dat rechtstreeks ontvangen is door Actiris waargenomen (-1,4 %) ten opzichte van dezelfde vier maanden van 2019, ondanks een tweede besmettingsgolf van het Covid-19-virus en een tweede lockdown.

In de **eerste helft van 2021 heeft Actiris meer vacatures ontvangen dan in de eerste helft van 2020 (+49 %), maar ook dan in de eerste helft van 2019 (+27 %)**. Hoewel die ontwikkeling kan wijzen op

¹³ Zodra een betaling is verricht voor ten minste één dag tijdelijke werkloosheid wordt de tewerkstelling in de statistieken opgenomen.

¹⁴ Bronnen : RSZ (DmfA), RVA, Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid. Het gaat in realiteit om werkplaatsen (definitie RSZ). Een persoon die twee jobs heeft bij de dezelfde werkgever wordt één keer geteld, maar een persoon die twee jobs heeft bij twee verschillende werkgevers wordt twee keer geteld.

¹⁵ De gegevens voor april 2021 zijn nog voorlopig.

¹⁶ Fase 1A (4 mei) van de afbouw van de lockdown bestond uit de heropening van de b2b-industrieën en -diensten, de meubel- en stoffenwinkels. In fase 1B (11 mei) mochten alle winkels en dienstenbedrijven de deuren heropenen, met uitzondering van de horeca. In fase 2 (18 mei) mochten de musea, de contactberoepen, de markten en de dierenparken hun activiteiten hervatten.

minder onzekerheid bij de werkgevers over de toekomst van hun bedrijf en op een gedeeltelijk herstel van de economie, moet deze conclusie met grote voorzichtigheid worden gehanteerd. Het is immers mogelijk dat door periodes te vergelijken die zo ver uit elkaar liggen in de tijd **de evolutie ook een evolutie weerspiegelt in de relatie tussen Actiris en de werkgevers**, en dat die laatsten mettertijd meer van hun werkaanbiedingen via het Brusselse arbeidsbureau zouden publiceren.

5.2.4. Een daling van de uitzendarbeid die afzwakt in 2021

In het tweede kwartaal van 2020 is het aantal gewerkte uren in de Brusselse uitzendsector met **37 % gedaald ten opzichte van het tweede kwartaal van 2019**¹⁷. Die drastische vermindering van de inschakeling van uitzendkrachten wordt verklaard door het feit dat bedrijven in tijden van crisis de neiging vertonen om in eerste instantie het gebruik van tijdelijke arbeidskrachten te beperken. Uitzendkrachten bevinden zich ook in een uiterst onzekere situatie omdat zij niet worden beschermd door de ingevoerde maatregelen (bv. geen toegang tot tijdelijke werkloosheid). Daarna zal het aantal gewerkte uren in de Brusselse uitzendsector geleidelijk toenemen, met een meer significante stijging vanaf maart 2021.

5.3. PROJECTIES VOOR DE ARBEIDSMARKT VOOR DE PERIODE 2022-2026

5.3.1. Projecties voor 2022: de Brusselse arbeidsmarkt zal wellicht nog verstoord zijn maar minder dan in de andere twee gewesten

Volgens de projecties zou de Belgische arbeidsmarkt in 2022 nog verstoord zijn door de gevolgen van de gezondheids crisis en door het stopzetten van de steunmaatregelen van de overheid. Wel zou de Brusselse arbeidsmarkt een iets gunstigere evolutie kennen in 2022 dan die van de twee andere gewesten.

Het einde van de gezondheids crisis zal vermoedelijk betekenen dat de migratiestromen weer normaal worden en dat de internationale immigratie in 2022 weer het niveau van voor de crisis zal bereiken. Dat zou grotere gevolgen hebben voor het BHG dan de twee andere gewesten aangezien het gevoeliger is voor de migratiegevolgen. **Vandaar dat het BHG in 2022 wellicht de sterkste stijging van zijn beroepsbevolking zal kennen over de bestudeerde periode. Deze stijging zal ook sterker zijn dan de stijging van de actieve bevolking in de andere twee gewesten (+0,6 % tegenover +0,5 % in Vlaanderen en +0,2 % in Wallonië).**

De activiteitsgraad en de werkgelegenheidsgraad in Brussel zouden in 2022 stabiel blijven. Zelfs al zou de beroepsbevolking en de werkende bevolking toenemen, dan zou de Brusselse bevolking op beroepsactieve leeftijd in BHG verhoudingsgewijs toenemen waardoor die percentages zouden stabiliseren.

Gelet op de daling van de binnenlandse werkgelegenheids groei in Vlaanderen en Wallonië in 2022 (zie hoofdstuk II) zou de stroom van Brusselse pendelaars die in de twee andere gewesten werken minder snel toenemen. De evolutie van het aantal Vlaamse en Waalse pendelaars die naar het BHG gaan om te werken zou ook minder snel toenemen door de vertraging van de groei van de werkgelegenheid in de

17 Bron: Federgon.

overheidssector in Brussel. **De evolutie van het saldo intergewestelijke pendelaars zou in totaal licht positief zijn (van -258.000 in 2021 tot -256.000 in 2022).**

Ondanks een toename van haar beroepsbevolking zou **de werkloosheidsgraad in Brussel licht dalen en terugkeren naar het niveau van 2020 (15,5 %)**. Zelfs al zou het aantal Brusselse werklozen toenemen, gelet op het feit dat de beroepsbevolking ook zou toenemen (en iets sneller), zou de werkloosheidsgraad immers licht dalen. In Vlaanderen zou de werkloosheid in datzelfde jaar toenemen, terwijl die in Wallonië stabiel zou blijven. De respectieve werkloosheidsgraden van die twee gewesten zouden niettemin ruim onder de Brusselse werkloosheidsgraad blijven (6,1 % in Vlaanderen en 12,3 % in Wallonië).

5.3.2. Projecties op middellange termijn: een daling van de werkloosheid en stijging van de tewerkstelling vanaf 2023, ten gunste van de binnenlandse werkgelegenheid

De situatie in BHG inzake tewerkstelling en werkloosheid zou vanaf 2023 gevoeliger moeten verbeteren, grotendeels als gevolg van het herstel van de binnenlandse werkgelegenheid (zie tabel II.1.1). De trend zou in de periode 2023-2026 positief blijven, hoewel de verwachte verbetering van de verschillende indicatoren geleidelijk zou moeten verdwijnen, met name naarmate de groei van de binnenlandse werkgelegenheid vertraagt.

Zoals hierboven vermeld, **is de evolutie van de Brusselse bevolking op beroepsactieve leeftijd het gevoeliger voor migratie**. Op middellange termijn zou de internationale migratie op het niveau van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest echter worden gecompenseerd door een netto-emigratie van Brusselaars naar de twee andere gewesten. Het is dus de natuurlijke evolutie die de grootste bijdrage zou leveren aan de toename van de Brusselse bevolking op beroepsactieve leeftijd in de periode 2023-2026.

Terwijl de bevolking op beroepsactieve leeftijd zou toenemen, zou de activiteitsgraad in het Brusselse Gewest volgens de projecties stabiel blijven voor de periode 2023-2026 (70,2 %). De activiteitsgraad zal bij de oudere personen wellicht toenemen naar aanleiding van het optrekken van de pensioengerechtigde leeftijd, maar dat zou worden gecompenseerd door het feit dat de activiteitsgraad lager is bij de jongeren die, zoals in de vorige paragraaf is vermeld, talrijker zou worden. Om de evolutie van de activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te kunnen waarnemen, moeten de componenten ervan - werkgelegenheid en werkloosheid - afzonderlijk worden geanalyseerd.

Vanaf 2023 zal de evolutie van de pendelaars vermoedelijk terugkeren naar de trend van voor de gezondheidscrisis. Die trend zou gunstig zijn voor het Brusselse Gewest, met een toename van het aantal Brusselaars dat in andere gewesten gaat werken en een daling van het aantal pendelaars (vooral Vlamingen) dat in het BHG komt werken.

Na een stagnatie in de jaren 2019-2022 zal **de Brusselse werkgelegenheidsgraad tijdens de projectieperiode naar verwachting toenemen**. Zo zou ze stijgen van 59,3 % in 2021 naar 60,6 % voor de periode 2023-2026. De verbetering zou echter iets minder uitgesproken zijn dan deze verwacht in het Vlaamse en het Waalse Gewest. De werkgelegenheidsgraad in Brussel op middellange termijn blijft dus lager dan die in Wallonië (64,6 %) en veel lager dan in Vlaanderen (74,7 %).

De werkloosheid in het Brusselse Gewest zal naar verwachting nog altijd dalen voor die periode, met evenwel een minder gunstige evolutie dan deze waargenomen gedurende de vijf opeenvolgende jaren

net vóór de gezondheidscrisis. Gemiddeld genomen **zou de Brusselse werkloosheid in de periode 2023-2026 met 2 200 personen per jaar moeten dalen, ofwel een jaarlijkse daling van -2,5 %**. Op middellange termijn zou de daling van de werkloosheid in het Brusselse Gewest dus iets groter zijn dan in Wallonië, maar minder dan in Vlaanderen (respectievelijk -2,0 % en -5,0 % per jaar). Voor de periode 2023-2026 zou **de werkloosheidsgraad in het BHG ook dalen**, tot gemiddeld 13,6 % over de ganse periode (tegenover 15,4 % in 2019). In de twee andere gewesten zou het werkloosheidspercentage, dat ook gedaald is, lager blijven dan in Brussel voor dezelfde periode (4,9 % in Vlaanderen en 11,2 % in Wallonië).

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN:

Binnenlandse werkgelegenheid: de binnenlandse werkgelegenheid in een gewest omvat alle werknemers en zelfstandigen die in dit gewest werken, ongeacht hun woonplaats.

Werkende beroepsbevolking: de werkende beroepsbevolking van een gewest bestaat uit alle werkenden die in dit gewest wonen, ongeacht hun plaats van tewerkstelling. De evolutie van de werkende beroepsbevolking is afhankelijk van de ontwikkeling van de binnenlandse werkgelegenheid, de intergewestelijke pendelstromen en de grensarbeid.

Intergewestelijke pendelsaldo: het pendelsaldo voor een gewest stemt overeen met het verschil tussen de uitgaande pendelstromen vanuit het gewest en de inkomende pendelstromen in het gewest. De uitgaande pendelstromen stemmen overeen met de uitgaande werknemers die een baan hebben in een ander gewest dan dat van hun woonplaats. De inkomende pendelstromen stemmen overeen met de inkomende werknemers die een baan hebben in een ander gewest dan dat van hun woonplaats.

Werkloosheid (FPB-concept): Werkloosheid volgens het FPB-concept komt overeen met een ruim concept van administratieve werkloosheid. Naast de personen die als werkzoekende zijn ingeschreven bij de gewestelijke tewerkstellingsdiensten, omvat het ook de "oudere werklozen" die zijn vrijgesteld van inschrijving als werkzoekende.

Niet-werkende werkzoekende (NWWZ): een persoon zonder betaald werk die is ingeschreven als werkzoekende bij een openbare dienst voor arbeidsvoorziening.

Tijdelijke werklozen: een tijdelijke werkloze is een "werknemer die gebonden is aan een arbeidsovereenkomst en waarvan de uitvoering geheel of gedeeltelijk tijdelijk is opgeschort." (Bron: Sociale Zekerheid) Vanaf maart 2020 konden veel bedrijven hun activiteiten niet of slechts in beperkte mate voortzetten vanwege de genomen maatregelen om de verspreiding van Covid-19 tegen te gaan. Deze bedrijven hebben via een vereenvoudigde procedure hun toevlucht kunnen nemen tot tijdelijke werkloosheid voor hun werknemers op grond van overmacht.

Overbruggingsrecht: het overbruggingsrecht is een hulpmiddel voor de zelfstandige die zijn activiteit moet staken als gevolg van een faillissement, financiële moeilijkheden, een bepaalde gebeurtenis of een collectieve schuldenregeling (Bron: UCM). Naar aanleiding van de Covid-19-crisis werd de toekenning van overbruggingsrecht bij overmacht aan zelfstandigen versoepeld.

Werkgelegenheidsgraad (FPB-concept): de werkgelegenheidsgraad van een gewest is de verhouding tussen de werkende bevolking van het gewest en de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) van het gewest.

Activiteitsgraad (FPB-concept): de activiteitsgraad van een gewest wordt berekend door de beroepsbevolking van dat gewest te delen door de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) van dat gewest.

Werkloosheidsgraad (FPB-concept): de werkloosheidsgraad van een gewest is de verhouding tussen het aantal werkzoekenden van het gewest en de beroepsbevolking van het gewest.

Bibliografie:

Actiris, View.brussels (maart 2021), « Impact van de coronacrisis op de Brusselse arbeidsmarkt », Actiris

FPB, BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen (juli 2021), Regionale economische vooruitzichten 2021-2026, FPB.

IBSA (2021), « Conjunctuurbarometer van het Brussels Gewest N°35 - Speciale Covid-19-editie – Lente 2021 », Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

SOCIALE DIMENSIE

6. BEVOLKING

IN HET KORT

Het jaar 2020 werd overal ter wereld gekenmerkt door de Covid-19-pandemie. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de bevolking zeer licht toegenomen. Deze groei met 0,14 % of +1.700 inwoners is de laagste die sinds 1998 in het Gewest werd opgetekend.

De pandemie heeft een direct effect gehad op het sterftecijfer: het aantal sterfgevallen is gestegen ten opzichte van 2019. Er is ook veel minder internationale migratie. Bovendien daalt het aantal geboorten in 2020, hetgeen de trend bevestigt die enkele jaren geleden is ingezet.

Hoewel dit idee vaak wordt geopperd, neemt de stadsvlucht in 2020 niet toe: het aantal emigraties naar de rest van het land blijft zeer stabiel. Daarentegen is het aantal aankomsten uit de twee andere regio's met 6 % gedaald, wat een gevolg kan zijn van de Covid-19-pandemie en de daarmee samenhangende gezondheidsregels.

Dit hoofdstuk over de bevolking geeft ten eerste overzicht van de evolutie van de bevolking in 2020 en dus van de eerste waargenomen effecten van de Covid-19-pandemie op de bevolking. In een tweede gedeelte wordt de samenstelling van de Brusselse bevolking op 1 januari 2021 kort beschreven.

6.1. EVOLUTIE VAN DE BRUSSELSE BEVOLKING IN HET JAAR 2020

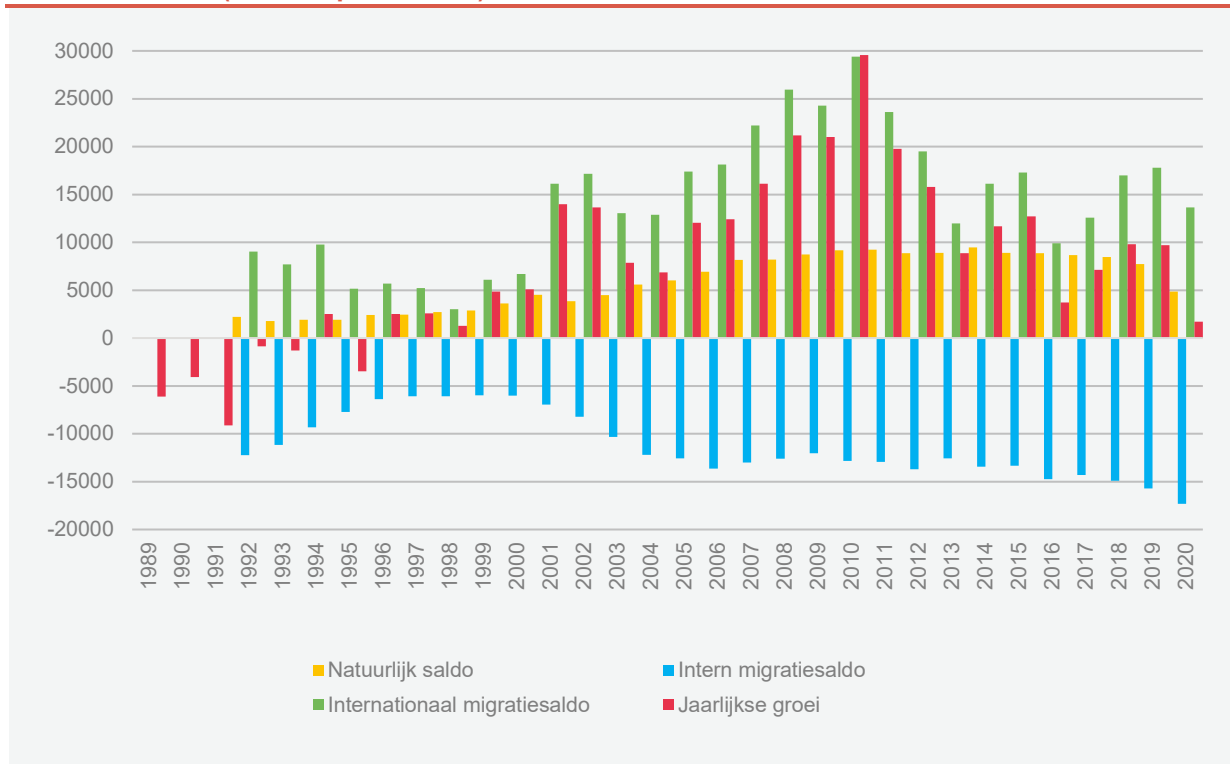
6.1.1. De bevolking van Brussel is licht toegenomen

Op 1 januari 2021 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 1.219.970 inwoners. Het is nog nooit zo dichtbevolkt geweest.

In de loop van 2020 kreeg het Brussels Hoofdstedelijk Gewest er 1.700 inwoners bij, wat overeenkomt met een relatieve groei van +0,14 %. Zo heeft het BHG, ondanks de Covid-19-crisis, de in 1996 begonnen episode van bevolkingsgroei voortgezet.

De bevolkingsgroei in het BHG is hoger dan in het Waals Gewest (+0,08 %), waar hij bijzonder laag is, en de helft lager dan in Vlaanderen (+0,36 %). De bevolkingsgroei in Brussel is erg laag ten opzichte van 2019. Het gaat overigens om **de zwakste bevolkingsgroei sinds 1998** (zie grafiek VI.1.1).

GRAFIEK VI.1.1: Componenten van de evolutie van de bevolking in het BHG van 1989 tot 2020 (aantal personen)

Bron: Statbel (Rijksregister)

Zoals al een tiental jaren systematisch het geval is (zie grafiek I.1.1), wordt de jaarlijkse bevolkingsgroei ook in 2020 verklaard door een positief natuurlijk saldo (+4.863) en een positief internationaal migratiesaldo (+13.635), die samen het zeer negatieve interne migratiesaldo (-17.319) compenseren.

6.1.2. Een sterke stijging van het aantal sterfgevallen

10.984 Brusselaars overleden in 2020, een stijging met 23 % ten opzichte van 2019 en met 21 % ten opzichte van het gemiddelde voor de periode 2015-2019. Deze zeer aanzienlijke toename van het aantal sterfgevallen houdt verband met de aanhoudende Covid-19-pandemie, die het BHG sinds maart 2020 treft.

Deze sterke toename van het sterftcijfer heeft geleid tot een daling van de levensverwachting bij geboorte, die in 2020 in het BHG 79,6 jaar bedraagt, 2 jaar minder dan in 2019. De daling is groter voor mannen (-2,2 jaar, of 76,9 jaar in 2020) dan voor vrouwen (-1,7 jaar, of 82,2 jaar in 2020). Ze is toe te schrijven aan veranderingen in de sterfteomstandigheden in 2020, voornamelijk ten gevolge van de Covid-19-pandemie.

6.1.3. Teruglopende geboorten

In 2020 werden 15.847 geboorten geregistreerd in het Brussels Gewest. Dit cijfer is voor het 6de opeenvolgende jaar gedaald. Daarmee is het aantal geboorten tussen 2014 en 2020 met bijna 15 % gedaald. Het bruto geboortecijfer is tussen 2010 en 2020 met bijna 23 % gedaald, van 16,9 ‰ tot 13,0 ‰

in 2020. Deze relatief grotere daling van het bruto geboortecijfer dan van het aantal geboorten is toe te schrijven aan de bevolkingstoename tussen 2010 en 2020.

6.1.4. Geen toename van de stadsvlucht

In 2020 zijn 23.585 personen uit de rest van België in het Brussels Gewest komen wonen. In vergelijking met 2019 is het aantal interne immigraties in het BHG aanzienlijk gedaald: met 1.500 eenheden of 6 %. Deze aanzienlijke daling zou een direct gevolg kunnen zijn van de Covid-19-pandemie. Zou het BHG tijdens de gezondheids crisis een deel van zijn aantrekkingskracht op migranten hebben verloren? Het is ook mogelijk dat de lockdown de verhuizing van een aantal mensen simpelweg heeft uitgesteld en dat zij in 2021 effectief zullen migreren.

Tijdens dezelfde periode, in 2020, vertrokken 40.904 personen uit het Brussels Gewest om zich elders in het koninkrijk te vestigen. Dit aantal is zeer stabiel ten opzichte van 2019. Betekent dit dat er geen direct effect is van de gezondheids crisis op het aantal vertrekkers uit het BHG in 2020? Dit moet nog worden geverifieerd met de toekomstige cijfers voor 2021.

Het verschil tussen de interne immigratie en de interne emigratie is het interne migratiesaldo. Het bedraagt -17.319 eenheden in 2020. Dit saldo neemt sinds 2000 in absolute waarde toe: **het aantal vertrekken uit het Gewest wordt steeds groter dan het aantal aankomsten in het Gewest. Het is nog nooit zo negatief geweest sinds de oprichting van het Gewest in 1989.** De negatieve waarde van het interne migratiesaldo is tussen 2000 en 2020 verdrievoudigd en het is meer dan ooit een negatief element in de evolutie van de bevolking.

6.1.5. Een daling van het aantal internationale migraties

In het jaar 2020 is **het aantal migraties tussen het Brussels Gewest en het buitenland gedaald:**

- > Wat de internationale immigratie betreft, registreerde het BHG een totaal van 42.748 immigraties uit het buitenland, 21 % minder dan in 2019.
- > Wat de internationale emigratie betreft, registreerde het Gewest in totaal 29.113 emigraties naar het buitenland, 20 % minder dan in 2019.

Het verschil tussen de twee resulteert in een internationaal migratiesaldo van +13.635 eenheden, een daling met 4.000 eenheden of 23 % ten opzichte van het jaar voordien.

De impact van de Covid-19-pandemie op de internationale migratiestromen in Brussel is reëel, maar niet uitzonderlijk in termen van aantallen. Hoewel het internationaal migratiesaldo in 2020 duidelijk lager is dan in 2019, overtreft het dat van 2013, 2016 en 2017, toen het aantal internationale emigraties telkens zeer hoog was.

6.2. BEVOLKING OP 1 JANUARI 2021

6.2.1. Een zeer hoge bevolkingsdichtheid

Op 1 januari 2021 bedroeg de bevolkingsdichtheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest meer dan 7.500 inwoners per km², wat aanzienlijk meer is dan in België in zijn geheel (375 inwoners per km²). Dit wordt verklaard door het sterk verstedelijkte karakter van het Gewest.

6.2.2. Een naar een evenwicht neigende verhouding tussen de geslachten

Op 1 januari 2021 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 599.074 mannen en 620.896 vrouwen, ofwel 49,1 % mannen en 50,9 % vrouwen. Tijdens de afgelopen 10 jaar evolueerde de seksestructuur richting een evenwicht, aangezien er op 1 januari 2011 slechts 48,5 % mannen was.

6.2.3. Een leeftijdsstructuur die wordt gedomineerd door mensen in de actieve leeftijd

De bevolking van het Brussels Gewest is relatief jonger dan die van de twee andere gewesten van het land. Het percentage 65-plussers bedraagt slechts 13 %, tegenover bijna 20 % in Vlaanderen en Wallonië. Anderzijds zijn er relatief meer jongeren onder de 18 jaar (23 %, tegenover bijna 20 % in de andere twee regio's). Ten slotte onderscheidt het Brussels Gewest zich vooral door het hogere aandeel van de bevolking in de actieve leeftijd (18-64 jaar). Deze groep vertegenwoordigt 64 % van de bevolking, tegenover bijna 60 % in de twee andere gewesten.

6.2.4. Relatieve groei van de buitenlandse bevolking

De buitenlandse bevolking, namelijk alle inwoners die niet de Belgische nationaliteit hebben, bedraagt op 1 januari 2021 meer dan 432.700 personen of 35,5 % van de Brusselse bevolking. Dit aandeel neemt voor het 16de opeenvolgende jaar toe in het BHG. Het is nu meer dan driemaal hoger dan in het Vlaams Gewest (9,5 %) en in het Waals Gewest (10,4 %).

Onder de buitenlanders zijn Fransen veruit het talrijkst (67.200 op 1 januari 2021), gevolgd door Roemenen (44.700) en Italianen (34.900), die nu talrijker zijn dan Marokkanen (34.000). Vijf andere groepen Europese onderdanen zijn met meer dan 10.000 in het Brussels Gewest: Spanjaarden (29.600), Polen (21.000), Portugezen (19.200), Bulgaren (12.900) en Duitsers (10.800).

6.2.5. Meer particuliere huishoudens

Op 1 januari 2021 bedroeg het aantal particuliere huishoudens in het Brussels Gewest 559.260, een toename met 3.293 eenheden in de loop van 2020. Dit komt overeen met een relatieve groei van 0,59 %, wat veel hoger is dan de groei van de bevolking (+0,14 %). Als gevolg daarvan is de gemiddelde grootte van de particuliere huishoudens in 2020 licht gedaald.

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN:

Levensverwachting bij geboorte: Het gemiddelde aantal jaren dat een pasgeboren kind kan verwachten te leven, indien de op dat moment heersende sterfteomstandigheden ongewijzigd blijven tijdens het volledige leven van het kind.

Natuurlijk saldo: Het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal overlijdens dat gedurende een periode geregistreerd werd.

Migratiesaldo: Het verschil tussen het aantal personen dat het grondgebied is binnengekomen en het aantal personen dat het grondgebied tijdens een bepaalde periode heeft verlaten. Men spreekt van internationaal migratiesaldo voor personen die vanuit het buitenland binnenkomen en die naar het buitenland vertrekken, en van intern migratiesaldo voor personen die van en naar de rest van het land komen of gaan.

Bruto sterftecijfer: Het gemiddelde aantal overlijdens waargenomen in de bevolking voor een gegeven jaar, vaak uitgedrukt per duizend individuen.

Bruto geboortecijfer: Het gemiddelde aantal geboorten in de bestudeerde bevolking en voor een gegeven jaar, vaak uitgedrukt per duizend individuen.

7. INKOMENS VAN DE BRUSSELAARS

IN HET KORT

Overheidsmaatregelen ter ondersteuning van huishoudens, zoals tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht, compenseerden het verlies aan inkomen uit economische activiteit in 2020 en zorgden voor een aanhoudende groei van het beschikbare inkomen.

Het reële beschikbare inkomen (d.w.z. het inkomen exclusief inflatie) zal in 2021 naar verwachting profiteren van de voortzetting van de overheidsmaatregelen en van het economisch herstel, waardoor het groeipercentage stabiel zou blijven ondanks de gezondheidscrisis.

In 2022 zou het einde van die maatregelen zich laten voelen, ondanks het feit dat er nog steeds sprake is van economisch herstel en het reële beschikbare inkomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou niet stijgen, in tegenstelling tot dat van de andere twee gewesten.

In 2023 zou de situatie weer normaal zijn en zou het groeipercentage van het Brusselse beschikbare inkomen zich stabiliseren op een iets hoger niveau dan vóór de gezondheidscrisis.

In dit hoofdstuk wordt **de verwachte evolutie van het beschikbare inkomen van de huishoudens in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot 2026** geanalyseerd. Macro-economisch gezien is dit een belangrijke variabele, omdat de groei van het reële beschikbare inkomen (d.w.z. het inkomen exclusief inflatie) de ontwikkeling van de koopkracht van de huishoudens weerspiegelt. Als zodanig is het reële beschikbare inkomen een beslissende factor voor de particuliere consumptie. Onderstaande analyse is gebaseerd op de resultaten van de meest recente Regionale economische vooruitzichten 2021-2026, die in juli 2021 zijn gepubliceerd. De definitie van de verschillende aggregaten en de gebruikte gegevensbronnen zijn te vinden aan het einde van dit deel.

In eerste instantie is de analyse toegespitst op de evolutie van de totale cijfers, d.w.z. voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in zijn geheel (zie deel II.1). Vervolgens bekijken we de evolutie van het beschikbare inkomen in verhouding tot het aantal inwoners van het Gewest (zie deel II.2). Alle groeicijferresultaten in dit hoofdstuk zijn uitgedrukt in reële termen.

7.1. BESCHIKBAAR INKOMEN VOOR HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST IN ZIJN GEHEEL

7.1.1. Overheidssteun in 2020 die de groei van het beschikbare inkomen gestabiliseerd heeft

De groei van het reële beschikbare inkomen van de Brusselse huishoudens is in 2020 slechts licht gedaald (+1,4 % tegenover +3,2 % in 2019) en is positief gebleven ondanks de economische crisis als gevolg van Covid-19. Hoewel **de primaire inkomens, die het inkomen uit economische activiteit weergeven, in het eerste jaar van de crisis daalden, werd die daling met enig succes gecompenseerd door overheidssteun:**

- > Het saldo van de primaire inkomens, is in reële termen gedaald (-4,1 %) in overeenstemming met de sterke krimp van de economie. Dit wordt hoofdzakelijk verklaard door een daling van de

loonmassa in de privésector (-3,4 %) (die massaal moest gebruikmaken van tijdelijke werkloosheid en in mindere mate van afvloeiingen), van het inkomen van zelfstandigen (-4,3 %) en van het netto-inkomen uit vermogen (-11,7 %). De loonverliezen waren in het Brussels Gewest groter dan in de andere twee gewesten. Dit is te wijten aan het feit dat een groter aandeel van de Brusselse werknemers werkzaam is in sectoren die zwaar getroffen zijn door de gezondheidscrisis, zoals de horeca of de detailhandel. **Die verlaging van de loonmassa was echter beperkt** in verhouding tot de daling van de economische activiteit, met name omdat **massale ontslagen vermeden konden worden door gebruik te maken van maatregelen zoals tijdelijke werkloosheid**.

- > Die inkomensdaling die rechtstreeks verband houdt met de economische activiteit, werd hoofdzakelijk gecompenseerd door steunmaatregelen van de overheid om de gevolgen van de crisis voor het inkomen van de huishoudens te beperken. **Maatregelen zoals tijdelijke werkloosheid, overbruggingsrecht en diverse premies voor zelfstandigen hebben geholpen om de daling van het inkomen van particulieren te beperken.** De omvang van deze maatregelen komt tot uiting in de sterke stijging van de sociale uitkeringen (+16,2 %), voornamelijk door een verhoging van de werkloosheidsuitkeringen voor werknemers en de invoering van het overbruggingsrecht en andere premies voor zelfstandigen. In mindere mate werd de daling van het primaire inkomen ook gecompenseerd door de lage inflatie, die rechtstreeks tot uiting komt in de koopkracht van de huishoudens.

7.1.2. De groei van het beschikbare inkomen zou zich in 2021 herstellen naarmate de economie heropleeft

In 2021 zou het reële beschikbare inkomen van de Brusselse huishoudens naar verwachting **moeten profiteren van het economische herstel en van de stabilisering op een hoog niveau van de sociale uitkeringen**. Voor het lopende jaar wordt een groei van +1,5 % verwacht ondanks de hogere inflatie, die de groei van het reële beschikbare inkomen de facto zou afremmen aangezien ze synoniem staat voor een stijging van de prijzen.

Door de opleving van de economische activiteit zal het arbeidsvolume naar verwachting toenemen, waardoor ook de loonmassa zal stijgen (+2,1 %). Ook het inkomen van zelfstandigen (+2,6 %) en het netto-inkomen uit vermogen (+3,7 %) zullen naar verwachting opnieuw gaan stijgen. Gezien deze stijging van het primaire inkomen zouden de belastingen en socialezekerheidsbijdragen echter logischerwijze evenredig stijgen, hetgeen een negatief effect zou hebben op het beschikbare inkomen.

De gevolgen van de Covid-19-crisis zouden ook in 2021 op de huishoudens blijven wegen aangezien de overheidsmaatregelen naar verwachting grotendeels gehandhaafd zullen worden. Er zou weliswaar sprake zijn van een lichte daling ten opzichte van 2020, die hoofdzakelijk te verklaren is door het gebruik van tijdelijke werkloosheid, die aanzienlijk zou zijn gedaald (-48,5 %) naarmate de situatie verbeterde. Ook de uitgaven voor het overbruggingsrecht zouden gedaald zijn (-27,0 %).

Het verschil met het groeicijfer van het beschikbaar inkomen op Belgisch niveau (+1,7 %) wordt grotendeels verklaard door een zwakker herstel van de economische activiteit in het Brussels Gewest (zie hoofdstuk A.II over de economische activiteit).

7.1.3. Het einde van de overheidssteun zou in 2022 voelbaar zijn

Vanaf 2022 wordt een daling van de groei van het reële beschikbare inkomen verwacht. **Die daling van de groei is hoofdzakelijk te verklaren door de beëindiging van de overheidssteun in verband met de gezondheids crisis.**

In tegenstelling tot de andere twee gewesten zal de economische activiteit in het Brussels Gewest in 2022 naar verwachting een ongewoon positief groeitempo vertonen. Die economische inhaalbeweging zou leiden tot een toename van het arbeidsvolume en derhalve tot een stijging van de loonmassa. Bovendien zouden de reële lonen stijgen, met name door de indexering van de lonen.

In de context van de terugkeer naar de normaliteit zou de stopzetting van de steunmaatregelen van de overheid leiden tot een daling van de inkomensoverdrachten en van de sociale uitkeringen aan de Brusselse huishoudens (-4,3 %). Die daling zou aanzienlijk groter zijn in het Brussels Gewest. Het is vooral de verlaging van de werkloosheidsuitkeringen die zich zou laten voelen, met het einde van de tijdelijke werkloosheid. Ook de situatie van de zelfstandigen zou worden aangetast, met een daling van de inkomensstijging (van +2,6 % in 2021 tot +1,6 % in 2022) als gevolg van de beëindiging van het overbruggingsrecht en de vrijstellingen die waren toegekend.

Ook de socialezekerheidsbijdragen zullen naar verwachting sterk stijgen (+4,6 %) als gevolg van het economisch herstel en de afloop van bepaalde vrijstellingen die in 2020 en 2021 zijn ingevoerd, waardoor de groei van het beschikbare inkomen in Brussel zou worden afgeremd.

7.1.4. Op middellange termijn (2023-2026) zou de groei van het beschikbare inkomen van de huishoudens terugkeren naar zijn trendmatige evolutie

De evolutie van het reële beschikbaar inkomen van de Brusselaars zou vanaf 2023 opnieuw normaal moeten zijn. In de periode 2023-2026 zou het Brusselse beschikbare inkomen jaarlijks met gemiddeld 1,6 % stijgen. Dat groeitempo ligt iets hoger dan de gemiddelden vóór de gezondheids crisis (1,5 % van 2013 tot 2019 bijvoorbeeld).

Het inkomen van zelfstandigen zal naar verwachting minder snel stijgen dan voorheen (+0,7 %), terwijl de verloning van werknemers naar verwachting met ongeveer +2,0 % zal blijven toenemen. Die groei van de loonmassa, die hoger is dan in Vlaanderen en Wallonië, hangt samen met een toenemend aandeel van de Brusselaars in de beroepsbevolking van het land. De groei van de netto-inkomsten uit vermogen (+1,9 % per jaar) zou worden gestimuleerd door de stijgende rentevoeten.

Wat de sociale uitkeringen betreft, zouden de pensioenen en de werkloosheidsuitkeringen op middellange termijn licht stijgen, hetgeen ook een positief effect zou hebben op het beschikbare inkomen van de huishoudens.

7.2. BESCHIKBAAR INKOMEN PER INWONER

Na de analyse van de totale resultaten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in zijn geheel is het interessant om de evolutie van het beschikbare inkomen per hoofd van de bevolking te onderzoeken. Deze analyse van het gemiddelde inkomen per inwoner maakt een betere benadering van het begrip koopkracht mogelijk.

In 2020 zou het beschikbare inkomen per inwoner, gemeten in lopende prijzen, in het Brussels Gewest € 20.432 bedragen, een waarde die iets lager ligt dan die in Wallonië (€ 20.612). Vlaanderen steekt ver boven de andere twee gewesten uit met een beschikbaar inkomen per inwoner van € 23.803 in 2020.

Tussen 2020 en 2026 zou het verschil in beschikbaar inkomen per inwoner tussen de drie gewesten vrijwel stabiel blijven. Gemiddeld zou het beschikbare inkomen per inwoner in Vlaanderen tijdens deze periode 106 % van het nationale cijfer bedragen (zie grafiek VII.2.1). De twee andere gewesten zouden onder het nationale gemiddelde blijven dat bepaald is op 100 %, met een index van 90,6 % voor Brussel en 92,1 % voor Wallonië. Uit grafiek VII.2.1 blijkt dat de relatieve positie van Brussel sterk is verslechterd, met name door de sterke bevolkingsgroei in deze periode in combinatie met een lage tewerkstellingsgraad. Tegen 2026 zou het beschikbare inkomen per inwoner in het Brussels Gewest zo'n € 23.900 bedragen in lopende prijzen, tegenover € 28.000 in Vlaanderen en € 24.300 in Wallonië.

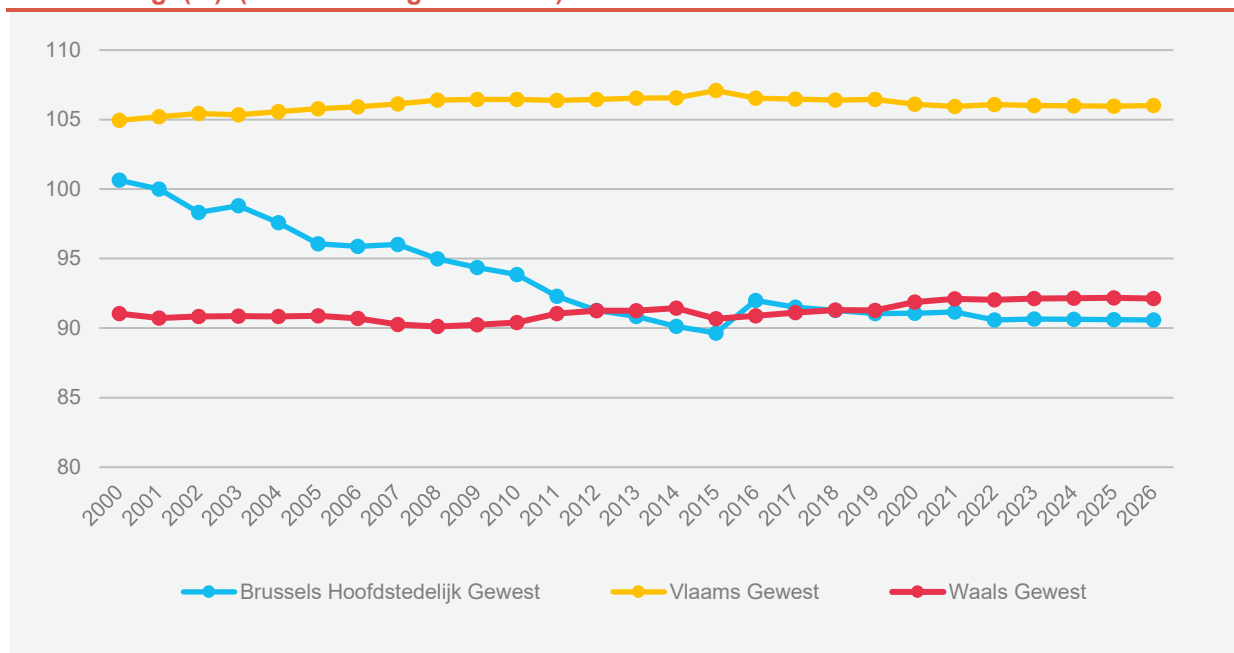
TABEL VII.2.1: Inkomensrekeningen van de huishoudens voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Reële groeivoeten in %, projecties)

	2020	2021	2022	Gemiddelde 2023-2026
Exploitatieoverschot (B.2n)	0,7	3,0	3,1	0,2
Gemengd inkomen (B.3n)	-4,3	2,6	1,6	0,7
Lonen (D.11)	-3,4	2,1	3,3	2,1
Netto-inkomen uit vermogen (D.4)	-11,7	3,7	1,4	1,1
Saldo primaire inkomens (1)	-4,1	2,3	2,9	1,8
a. MIDDELEN				
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	16,2	-0,5	-4,3	1,8
b. BESTEDINGEN				
Belastingen op inkomen, vermogen (D.5)	-0,7	2,5	0,3	3,2
Sociale premies ten laste van de huishoudens	-1,9	1,0	4,6	2,1
Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)	6,8	-5,6	34,4	-4,5
Beschikbaar inkomen (B.6n)	1,4	1,5	-0,0	1,6

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen – HERMREG
(1) Exclusief sociale lasten ten laste van werkgevers

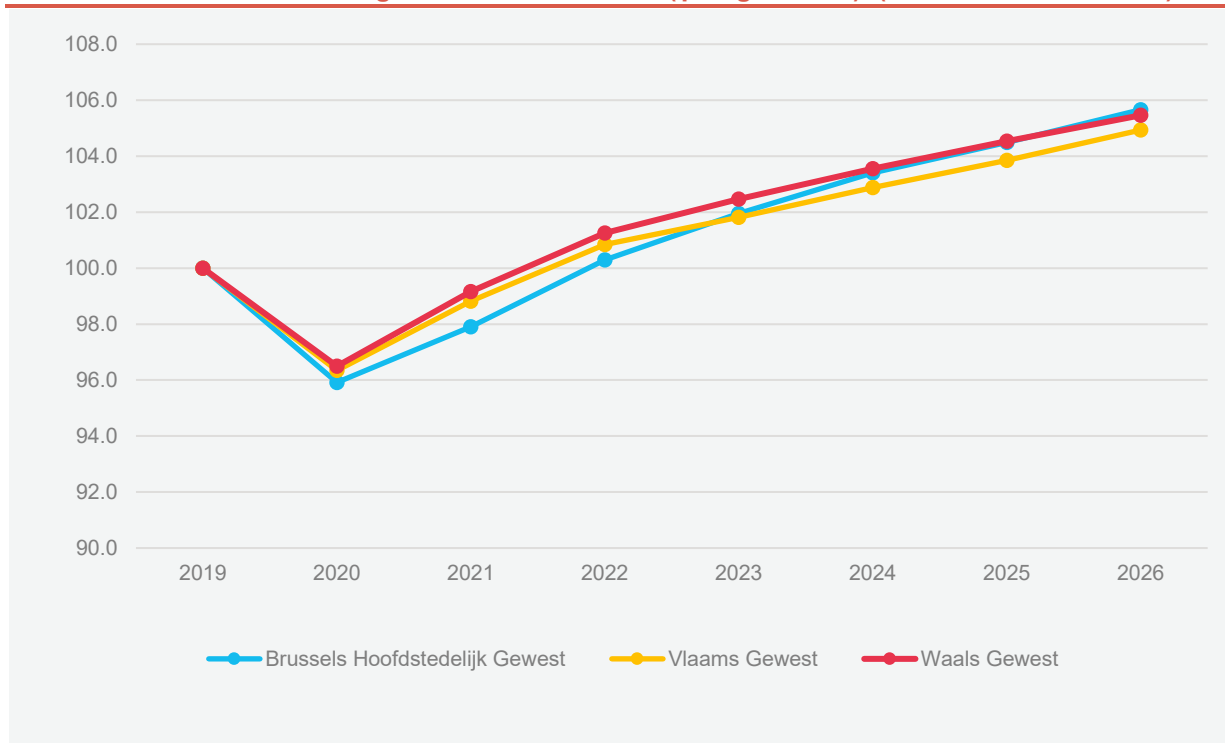
De grafieken VII.2.3 en VII.2.4 illustreren de verwachte gevolgen van de gezondheids crisis voor de reële toename van het saldo van het primaire inkomen per inwoner en die van het beschikbare inkomen per inwoner in de drie gewesten. We kunnen vaststellen dat **de overheidsmaatregelen ter ondersteuning van de huishoudens hun verlies aan gemiddeld inkomen als gevolg van de gezondheids crisis** hebben gecompenseerd. De sterke neerwaartse schok aan de kant van het primaire inkomen die in grafiek VII.2.3 zichtbaar is, wordt door deze steun gecompenseerd en is niet meer zichtbaar in grafiek VII.2.4 over het beschikbare inkomen. De verschillende steunmaatregelen van de overheid hebben immers geholpen om de negatieve gevolgen voor het beschikbare inkomen van de huishoudens te verzachten, en zo het verlies aan primair inkomen als gevolg van de economische recessie in verband met de gezondheids crisis te compenseren.

GRAFIEK VII.2.2: Evolutie van het beschikbare inkomen per hoofd van de bevolking (1) (index België = 100)

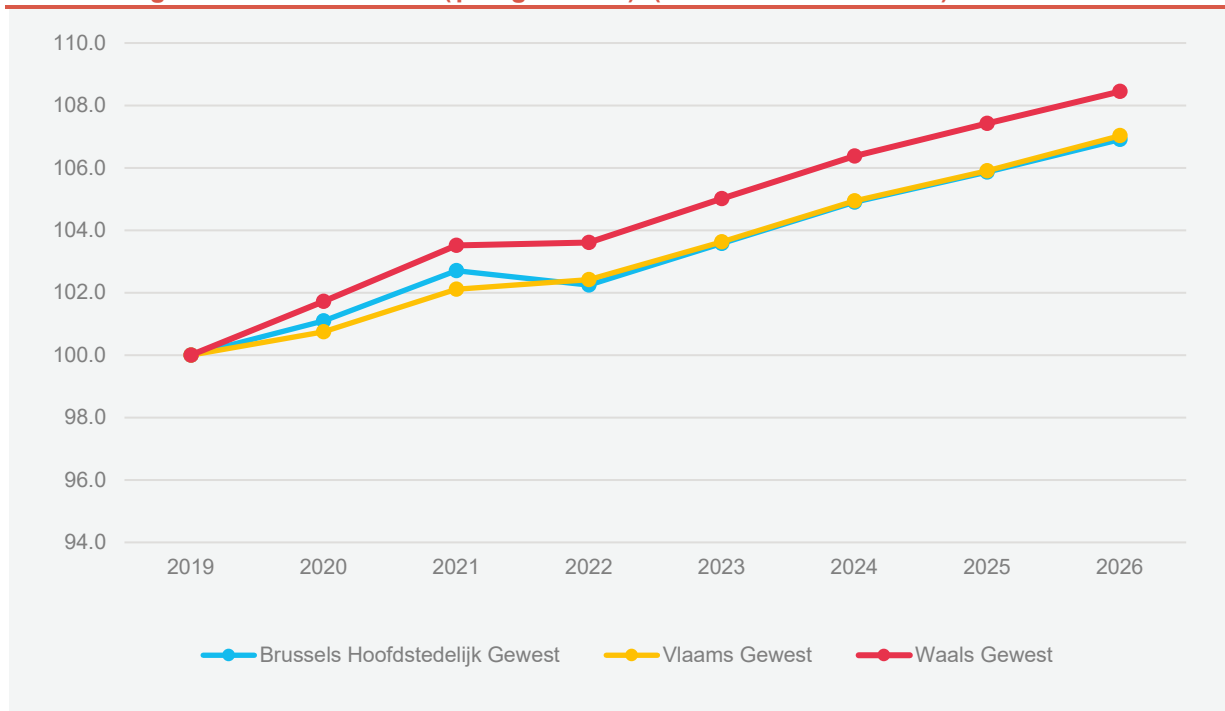
Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen – HERMREG (1) Prognoses vanaf 2019

GRAFIEK VII.2.3: Evolutie van het saldo van de primaire inkomens per hoofd van de bevolking in reële termen (prognoses) (index 2019 = 100)

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen - HERMREG

GRAFIEK II.2.4: Evolutie van het beschikbare inkomen per hoofd van de bevolking in reële termen (prognoses) (index 2019 = 100)

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen - HERMREG

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN:

Het beschikbare inkomen en de componenten ervan

Het beschikbare inkomen omvat alle bronnen van inkomsten die huishoudens ontvangen en de uitgaven die daarop betrekking hebben. Het komt dus overeen met het inkomen waarover de huishoudens werkelijk kunnen beschikken om aan consumptie te besteden of om te sparen.

In de inkomensrekeningen van de huishoudens van de gewestelijke boekhouding is het mogelijk de verschillende componenten van het beschikbare inkomen gedetailleerd te identificeren, ongeacht of ze positief (middelen) of negatief (bestedingen) zijn. Er zijn twee belangrijke delen, die hieronder worden uiteengezet.

1) De rekening voor de bestemming van de primaire inkomens

In deze rekening worden de inkomsten en uitgaven (hoofdzakelijk betaalde rente) van de ingezetenen van een gewest geboekt die rechtstreeks voortvloeien uit de economische activiteit.

Ze bestaat uit de volgende rubrieken:

- > beloningen van werknemers;
- > gemengd inkomen van zelfstandigen;
- > exploitatieoverschot van de huishoudens (omvat onder meer een schatting van het inkomen uit huisvestingsdiensten voor eigen gebruik en uit productie voor eigen verbruik);
- > netto-inkomen uit vermogen.

Het saldo van deze rekening is het saldo primaire inkomens.

2) De secundaire inkomensverdelingsrekening

Deze rekening omvat de inkomensoverdrachten tussen huishoudens en andere economische actoren (hoofdzakelijk de overheid).

Aan de kant van de posten die het inkomen positief beïnvloeden ('middelen') staan de verschillende sociale uitkeringen die de huishoudens ontvangen. Het gaat onder meer om de volgende:

- > pensioenen;
- > werkloosheidsuitkeringen;
- > werkloosheid met bedrijfstoelage;
- > kinderbijslag;
- > ziekte- en invaliditeitsvergoedingen;
- > leefloon;
- > toelagen voor personen met een handicap.

Alleen sociale uitkeringen in contanten worden hier meegeteld. Vergoedingen voor gezondheidszorg die als voordelen in natura worden beschouwd, blijven buiten beschouwing.

Aan de kant van de posten die het inkomen negatief beïnvloeden ('bestedingen'), worden de diverse fiscale en parafiscale heffingen geboekt:

- > belastingen op het inkomen en vermogen van particulieren;
- > sociale premies ten laste van de huishoudens.

Door al deze overdrachten bij het saldo van het primaire inkomen op te tellen, kunnen we het beschikbare inkomen van de huishoudens berekenen. Het beschikbare inkomen houdt dus rekening met de verschillende herverdelingsmechanismen die bestaan in de vorm van sociale uitkeringen en heffingen.

De analyse van het beschikbare inkomen is bijzonder interessant wanneer de ontwikkeling ervan in reële termen (of in volume) wordt uitgedrukt, d.w.z. wanneer rekening wordt gehouden met de ontwikkeling van de prijzen. De groei van het reële beschikbare inkomen vormt dan immers een maatstaf voor de ontwikkeling van de koopkracht van de huishoudens. Daarom worden alle in dit hoofdstuk gepresenteerde groeicijfers in reële termen uitgedrukt. Concreet betekent dit dat rekening wordt gehouden met de prijsontwikkelingen, gemeten

op basis van de deflator van de particuliere consumptie. De resultaten in absolute bedragen in dit deel zijn uitgedrukt in nominale termen, d.w.z. in lopende euro's.

Gegevensbronnen

De gegevens met betrekking tot de inkomsten van de huishoudens zijn afkomstig van de gewestelijke rekeningen die in februari 2021 door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) gepubliceerd zijn. Ze omvatten, op geaggregeerd gewestelijk niveau, het volledige scala van inkomensbronnen van de inwoners naargelang het gewest van huisvesting voor de periode 1995-2018.

Voor de jaren 2019 en 2020 en om de analyse uit te breiden tot 2026, maken we gebruik van de resultaten van de laatste Regionale economische vooruitzichten 2021-2026, die in juli 2021 zijn gepubliceerd (voor meer details, zie kader aan het eind van hoofdstuk A.II). Deze gewestelijke macro-economische prognoses zijn in overeenstemming met het nationale macro-economische kader dat het Federaal Planbureau (FPB) in juni 2021 heeft voorgesteld. In de hier besproken resultaten zijn de herzieningen die het FPB begin september 2021 heeft doorgevoerd in de nationale macro-economische context voor de opmaak van de economische begroting dan ook niet verwerkt. In vergelijking met de in juni 2021 gepubliceerde cijfers is met name de groei van het reële beschikbare inkomen van particulieren voor België als geheel licht opwaarts herzien in 2021 en 2022 (+ 0,1 pp in de twee gevallen), wat voor die twee jaar resulteert in respectievelijk 1,8 % en 0,6 %.

Bibliografie:

FPB, BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen (juli 2021) « Regionale economische vooruitzichten 2021-2026 », FPB

8. CONSUMPTIE-UITGAVEN VAN DE GEZINNEN

IN HET KORT

Volgens de laatst beschikbare gegevens lagen de gemiddelde uitgaven van de Brusselse huishoudens in 2018 iets onder de gemiddelde uitgaven van alle huishoudens in België. De belangrijkste uitgavenpost is huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...), die 34 % van het jaarbudget in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uitmaakt, aanzienlijk meer dan op nationaal niveau (30 %).

De uitgaven van de huishoudens verschillen naargelang hun inkomensniveau, zowel wat het volledige bedrag als de verdeling per categorie betreft. Zo gaven de Brusselse huishoudens met de laagste inkomens in 2018 2,6 keer minder uit dan de rijkste huishoudens. Terwijl bij de verdeling naar uitgavencategorie het gewicht van de uitgaven voor huisvesting en voeding veel hoger is voor de huishoudens met de laagste inkomens dan voor de rijkste huishoudens. Bestedingen aan recreatie, cultuur of horeca vertegenwoordigen daarentegen een veel lager deel van het budget van huishoudens met lagere inkomens dan die van rijkere huishoudens.

De gezondheids crisis en economische crisis als gevolg van Covid-19 zal naar verwachting een aanzienlijke invloed hebben op de uitgaven van de huishoudens in 2020. Zowel een daling van het totale gemiddelde bedrag van de uitgaven, als een evolutie van de verdeling per uitgavencategorie zou mogelijk zijn.

Het Huishoudbudgetonderzoek (HBO) peilt naar de verbruiksgewoonten van Belgische gezinnen op basis van een representatieve steekproef op nationaal en gewestelijk niveau. Het HBO splitst de uitgaven naargelang de verschillende categorieën van producten of diensten die de gezinnen consumeren.

De laatst beschikbare cijfers werden eind 2019 gepubliceerd en hebben dus betrekking op het onderzoek dat in de loop van 2018 bij huishoudens werd uitgevoerd¹⁸. Hoewel de beschikbare gegevens niet erg recent zijn, blijft de structuur van de gezinsuitgaven in principe relatief stabiel in de tijd. De belangrijkste informatie uit het HBO 2018 is daarom nog steeds relevant en wordt in het eerste deel gepresenteerd.

De Covid-19-crisis heeft echter een belangrijke invloed gehad op het bedrag en de structuur van de uitgaven van de huishoudens. Hierover worden enkele elementen in het tweede deel van dit hoofdstuk gepresenteerd.

8.1. HUISHOUDBUDGETONDERZOEK IN 2018¹⁹

8.1.1. Gemiddeld geringere uitgaven en de woning die zwaarder doorweegt in het Brussels Gewest

De voornaamste resultaten worden voorgesteld in tabel III.1.1. Ze hebben betrekking op de gemiddelde uitgaven per gezin, maar ook per gewijzigde verbruikseenheid (GVE) om de verschillen in grootte en in

¹⁸ De volgende statistieken van deze enquête worden in het najaar van 2021 verwacht en zullen betrekking hebben op de uitgaven die de huishoudens in 2020 hebben gedaan. Bij het schrijven van dit hoofdstuk waren deze gegevens nog niet beschikbaar.

¹⁹ De in dit deel gepresenteerde gegevens en analyses zijn identiek aan deze die gepubliceerd werden in de Algemene toelichting bij de begroting van vorig jaar. Sinds de herziening van de methodologie van deze enquête, die in 2011 begon, is ze immers tweejaarlijks geworden.

samenstelling van de huishoudens uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de rest van het land te neutraliseren (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van deze sectie).

TABEL VIII.1.1: Gemiddelde jaarlijkse uitgaven per gezin en per gewijzigde verbruikseenheid in 2018 (in euro)

Uitgaven in euro	Gemiddelde uitgaven per huishouden		Gemiddelde uitgaven per GCE	
	BHG	België	BHG	België
Voeding, dranken en tabak	5.568	5.744	3.783	3.738
Kleding en schoenen	1.399	1.659	950	1.079
Woning, water, energie	11.309	10.837	7.683	7.052
> Huur (reële en fictieve), onderhoud en herstelling	9.000	8.550	6.115	5.563
> Water, energie en andere kosten	2.309	2.287	1.569	1.488
Meubelen, huishoudtoestellen en courant onderhoud	1.626	1.878	1.105	1.222
Gezondheid	1.479	1.636	1.005	1.065
Vervoer en communicatie	3.664	5.170	2.489	3.364
Cultuur, ontspanning en onderwijs	3.031	2.836	2.059	1.845
Horeca	2.347	2.351	1.595	1.530
Diverse goederen en diensten	2.933	3.653	1.993	2.377
Totale consumptie	33.356	35.764	22.662	23.270

Bron: Statbel (Huishoudbudgetonderzoek)
Verschillende uitgaven volgens het inkomensniveau van de gezinnen

Uit de analyse van tabel VIII.1.1 blijkt dat elk huishouden uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2018 gemiddeld 33.356 euro heeft uitgegeven, tegenover 35.764 euro op het nationale niveau. Niettemin is dit verschil, van ongeveer 7 %, duidelijk minder groot als men rekening houdt met de specifieke kenmerken van de Brusselse gezinnen en kijkt naar de gemiddelde uitgaven per GVE (het verschil daalt tot 3 %)²⁰.

De Brusselse huishoudens besteden gemiddeld minder dan de Belgische huishoudens omdat ze een lager gemiddeld inkomen hebben (39.477 euro per jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tegenover 41.074 euro in het land als geheel, volgens het HBO).

De voornaamste uitgavenpost in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...), namelijk 34 % van het jaarlijkse budget, aanzienlijk meer dan op nationaal vlak (30 %). Van deze post wordt het grootste deel aan de huur besteed (reëel voor de huurders of fictief voor de eigenaars van een woning), waaraan in 2018 de Brusselse gezinnen 27 % van hun budget uitgeven terwijl het Belgische gemiddelde 23 % bedraagt. Buiten de huur zelf, zijn de overige huisvestingskosten de uitgaven gerelateerd aan de woning (voornamelijk water en energie).

²⁰ Dit wordt verklaard door de kleinere gemiddelde grootte van de huishoudens die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen en door de grotere aanwezigheid van jongeren onder de 14 jaar binnen de bevolking.

Hoewel de meeste andere uitgavenposten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België een vergelijkbaar gewicht hebben, ligt het aandeel van de uitgaven voor vervoer en communicatie in Brussel onder het nationale niveau (11 % tegenover 14 %).

8.1.2. Verschillende uitgaven volgens het inkomensniveau van de gezinnen

De globale gemiddelde waarden maskeren de kloof die binnen de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat. Het bedrag en de verdeling van de posten van het budget van de gezinnen verschillen naargelang het inkomensniveau. Een analyse van die verschillen kan worden uitgevoerd aan de hand van de verdeling van de inkomens per kwartiel (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van deze sectie). Tabel VIII.2.1 geeft dus de verdeling van de resultaten weer van het HBO per interkwartiele inkomensgroep (I.G.).

TABEL VIII.2.1: Verdeling van de consumptie van gezinnen per uitgavepost naargelang de interkwartiele groep in 2018 (in percentage van de totale gemiddelde consumptie per groep)

Aandelen in %	Gemiddelde BHG	Interkwartiele inkomensgroep			
		G.I. 1	G.I. 2	G.I. 3	G.I. 4
Voeding, dranken en tabak	16,7	20,1	19,0	16,1	14,6
Kleding en schoenen	4,2	3,3	3,5	5,0	4,4
Woning, water, energië	33,9	41,4	36,7	36,0	28,3
> Huur (reële en fictieve), onderhoud en herstelling	27,0	33,0	29,9	28,5	22,2
> Water, energie en andere kosten	6,9	8,4	6,8	7,5	6,1
Meubelen, huishoudtoestellen en courant onderhoud	4,9	2,6	3,6	4,2	6,9
Gezondheid	4,4	5,5	4,1	3,7	4,7
Vervoer en communicatie	11,0	9,8	9,5	12,3	11,4
Cultuur, ontspanning en onderwijs	9,1	5,5	7,5	7,8	12,1
Horeca	7,0	4,2	6,1	6,9	8,7
Diverse goederen en diensten	8,8	7,7	9,9	8,1	9,0
Totale consumptie	100	100	100	100	100

Bron: Statbel (Huishoudbudgetonderzoek)

In 2018 hebben de Brusselse huishoudens met de laagste inkomens (I.G. 1) gemiddeld 19.683 euro uitgegeven, terwijl dit bij de rijkste huishoudens (I.G. 4) 52.078 euro was. Het gewicht van de verschillende consumptierubrieken varieert ook sterk naargelang het inkomen. Terwijl de huishoudens uit de interkwartiele groep 1 41 % van hun budget aan huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...) besteden, is dit voor de interkwartiele groep 4 slechts 28 % van het budget. Het aandeel van de uitgaven voor voeding is ook groter bij de minst gegoede gezinnen en verlaagt vervolgens geleidelijk voor de hoogste inkomenscategorieën.

Dat kleinere aandeel in het budget van de rijkste gezinnen stemt evenwel overeen met hogere absolute bedragen. Bijvoorbeeld, de gezinnen van de interkwartiele groep 1 besteden gemiddeld 8.148 euro aan

huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...) tegen 14.728 euro voor die van de interkwartiele groep 4.

Omgekeerd wegen de uitgaven in bijvoorbeeld de categorieën "horeca" of "cultuur, ontspanning en onderwijs" verhoudingsgewijs minder zwaar op het budget van huishoudens met de laagste inkomens.

8.2. IMPACT VAN DE GEZONDHEIDSCRISIS ALS GEVOLG VAN COVID-19

De gezondheidscrisis als gevolg van Covid-19 en de verschillende maatregelen die de regering heeft genomen om de evolutie van de epidemie in te dammen, zullen naar verwachting een **aanzienlijke impact hebben op de uitgaven van de huishoudens in 2020 en 2021.**

Hoewel de cijfers van het Huishoudbudgetonderzoek van 2020 nog niet beschikbaar zijn en er nog veel onzekerheden bestaan over de evolutie van de gezondheidscrisis en de economische crisis die eruit voortvloeit, is de kans groot dat voor 2020 deze impact op twee niveaus van de uitgaven van de huishoudens tot uiting komt. **Zowel een daling van het totale gemiddelde bedrag van de uitgaven, als een evolutie van de verdeling per uitgavencategorie zou mogelijk zijn.**

Een daling van het gemiddelde totaalbedrag van de gezinsconsumptie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werd aanvankelijk sterk verwacht als gevolg van de eerste neerwaartse prognoses van het gemiddeld beschikbaar inkomen van de huishoudens. Deze prognoses werden in 2021 evenwel herzien en gaan nu uit van een lichte stijging van de koopkracht van de Brusselse huishoudens in 2020 dankzij de steunmaatregelen van de regeringen (tijdelijke werkloosheid, overbruggingsrecht voor zelfstandigen, enz.) (zie hoofdstuk B.II). Ondanks deze verwachte stijging van het inkomen van de Brusselaars, kan een daling van hun uitgaven niet worden uitgesloten om de volgende redenen:

- > De min of meer langdurige sluiting van bepaalde economische sectoren (non-food handel, horeca, cultuur en ontspanning, enz.) en de opeenvolgende gezondheidsmaatregelen die werden opgelegd, hebben de mogelijkheden van de huishoudens om hun gebruikelijke uitgaven te doen verminderd.
- > De verandering van het gedrag van de consumenten in periodes van crisis. Gedurende een groot deel van het jaar 2020 stond hun vertrouwen globaal genomen op een laag pitje, wat over het algemeen leidt tot lagere uitgaven, meer sparen en het uitstellen van grote aankopen.
- > In 2020 zal de verdeling van de gezinsuitgaven zeker anders zijn geweest dan in de voorgaande jaren. De redenen voor deze ontwikkeling komen in grote lijnen overeen met die voor de daling van het totale bedrag van de uitgaven:
- > De huishoudens die inkomensverlies lijdend, rekenen deze in principe door in hun nevenuitgaven. Het gewicht van de vaste uitgaven zoals huisvesting en voeding in hun budget, zou dan mechanisch toenemen.
- > De uitgaven in categorieën als 'horeca', 'cultuur en ontspanning' en 'georganiseerde reizen' zijn zeker afgenomen als gevolg van de langdurige sluiting van deze sectoren, van de maatregelen om het aantal mensen dat aan de activiteiten kan deelnemen te beperken of van de sluiting van de grenzen...
- > Zoals blijkt uit de resultaten van de maandelijkse consumenten-enquêtes van de NBB, heeft het vertrouwen van de huishoudens, dat op een laag pitje staat, ertoe geleid dat zij bepaalde uitgaven uitstellen. Denk maar aan zeer dure aankopen of uitgaven die als incidenteel of niet-dringend kunnen

worden beschouwd. De betrokken uitgavencategorieën zouden zo hun gewicht in het huishoudbudget zien dalen.

In dit opzicht zouden de resultaten van het Huishoudbudgetonderzoek dat in de loop van 2020 is uitgevoerd, bijzonder leerzaam moeten zijn en ons in staat moeten stellen om de verschillende veronderstellingen die hier worden voorgesteld, te controleren. Deze worden tegen het najaar van 2021 verwacht.

De voor 2020 verwachte impact op het bedrag en de structuur van de uitgaven van de huishoudens zal in 2021 waarschijnlijk aanhouden. Verwacht wordt echter dat zij kleiner en zeker meer of minder uitgesproken zullen zijn naargelang van de categorie van uitgaven. Talrijke sectoren van de economie, zoals de horeca en cultuur, zijn in het begin van het jaar immers tot stilstand gekomen of hebben gedurende verscheidene maanden een aanzienlijke vertraging gekend. Daar staat tegenover dat het vertrouwen van de huishoudens weer is toegenomen en dat zij minder geneigd zijn om grote aankopen uit te stellen.

In 2022 zullen deze gevolgen waarschijnlijk nog tot op zekere hoogte voelbaar zijn, maar dit zal afhangen van de omvang van het verwachte economische herstel en vooral van de ontwikkeling van de gezondheids crisis en de eventuele terugkeer van maatregelen om de pandemie in te dammen.

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN:

De gewijzigde verbruikseenheden (GVE's)

De gewijzigde verbruikseenheid (GVE) is een eenheid om de grootte van de huishoudens te meten. De grootte van een huishouden kan dus volgens het aantal personen of in aantal GVE worden gemeten.

Het gebruik van die GVE's laat toe vergelijkingen te maken tussen huishoudens die verschillen op vlak van grootte en samenstelling, en zodoende rekening te houden met:

- > de schaalvoordelen van het samenwonen met name met het delen van goederen voor collectief gebruik (huisvesting, energieverbruik, uitrustingsgoederen, enz.);
- > verschillen in consumptie naar leeftijd.

Om met deze elementen rekening te houden, worden de gezinsuitgaven gedeeld door het aantal consumptie-eenheden waaruit ze zijn samengesteld. Het aantal consumptie-eenheden wordt verkregen door een specifiek gewicht toe te kennen aan ieder lid van een gezin en deze op te tellen, volgens de gewijzigde equivalentieschaal van de OESO:

- > de eerste volwassene telt als een eenheid,
- > elke persoon van 14 jaar of ouder telt als 0,5 eenheid;
- > elke persoon jonger dan 14 jaar telt als 0,3 eenheid.

De kwartielen en interkwartiele groepen

De kwartielen verdelen de inkomens van de gezinnen, gerangschikt in stijgende volgorde, in vier gelijke delen. De interkwartiele groep 1 omvat de gezinnen met een reëel inkomen dat lager is dan het eerste kwartiel, d.w.z. de 25 % gezinnen met de laagste inkomens. Zo beschikken de gezinnen uit de interkwartiele groep 2 over een reëel inkomen dat tussen de kwartielen 1 en 2 ligt, enzovoort. De interkwartiele groep 4 komt dan ook overeen met de rijkste huishoudens.

9. BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND

9.1. INKOMENS UITGEKEERD DOOR DE OCMW'S

IN HET KORT

In 2020 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 46.000 begunstigen van een inkomen uitgekeerd door een OCMW (leefloon of equivalent leefloon). Deze vertegenwoordigen 28 % van het totaal aantal begunstigen in België, terwijl de Brusselse bevolking slechts een tiende van de Belgische bevolking vertegenwoordigt. De begunstigen van een leefloon of equivalent leefloon vertegenwoordigen bovendien 5,7 % van de Brusselse bevolking. Dit percentage is veel hoger dan in de andere twee gewesten en is het hoogste dat tot nu toe in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is geregistreerd.

In 2020 is het aantal personen dat een inkomen van het OCMW ontvangt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 5,4 % gestegen, ofwel het hoogste jaarlijkse groeipercantage van de afgelopen vier jaar. Deze stijging is grotendeels te wijten aan de gevolgen van de Covid-19-crisis.

In 2021 laten de eerste beschikbare maandcijfers geen verbetering zien, aangezien het aantal begunstigen van een (equivalent) leefloon blijft toenemen. De verdere ontwikkeling van het aantal van deze begunstigen zal voornamelijk afhangen van de ontwikkeling van de economische crisis en de epidemie.

Het aantal begunstigen van de twee belangrijkste soorten door de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's) toegekende inkomens - het leefloon (LL) en de financiële hulp (equivalent van het leefloon) - is een belangrijke indicator voor het aantal Brusselaars dat in preciaire omstandigheden leeft en sociale bijstand ontvangt (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel).

Deze inkomens worden immers uitgekeerd aan personen die niet over voldoende middelen beschikken, ongeacht of het gaat om inkomens uit arbeid, vermogen (onroerend, financieel...) of de sociale zekerheid (werkloosheid, pensioenen, invaliditeit...) en die zich, vaak als laatste redmiddel, tot een OCMW wenden.

9.1.1. Meer dan 5 % van de Brusselaars tussen 18 en 64 jaar ontvangt een inkomen van het OCMW

In 2020 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 46 000 begunstigen van een inkomen uitgekeerd door een OCMW (leefloon of equivalent leefloon). Deze Brusselse begunstigen vertegenwoordigen 28 % van het totaal aantal begunstigen in België, terwijl de Brusselse bevolking slechts een tiende van de Belgische bevolking vertegenwoordigt. Het aantal begunstigen dat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest woont, is gestegen met 5,4 % ten opzichte van vorig jaar. Deze stijging is aanzienlijk hoger dan de jaarlijkse stijgingen die de afgelopen drie jaar werden waargenomen. Ze is ook groter dan deze in Vlaanderen en Wallonië.

TABEL IV.1.1: Aantal begunstigen van een leefloon of financiële hulp (equivalent leefloon) (jaargemiddelde)

	2016	2017	2018	2019	2020	2020 % bevolking (1)
Anderlecht	5.149	5.510	5.665	5.629	5.952	7,7
Oudergem	491	546	545	539	567	2,5
Sint-Agatha-Berchem	490	554	548	535	535	3,4
Brussel	7.157	6.856	6.606	6.484	6.787	5,3
Etterbeek	1.500	1.489	1.517	1.516	1.625	4,5
Evere	1.430	1.478	1.532	1.588	1.675	6,1
Vorst	2.100	2.213	2.219	2.210	2.256	6,0
Ganshoren	245	244	268	263	341	2,2
Elsene	2.472	2.497	2.559	2.588	2.799	4,2
Jette	1.077	1.104	1.124	1.183	1.321	3,9
Koekelberg	577	599	620	646	702	4,9
Sint-Jans-Molenbeek	5.735	5.915	5.978	5.987	6.397	10,4
Sint-Gillis	2.100	2.036	2.010	2.085	2.260	6,1
Sint-Joost-ten-Node	1.617	1.583	1.575	1.590	1.621	8,4
Schaarbeek	6.869	7.229	7.379	7.458	7.508	8,5
Ukkel	1.119	1.159	1.201	1.213	1.341	2,5
Watermaal-Bosvoorde	450	473	490	523	608	4,0
Sint-Lambrechts-Woluwe	1.122	1.173	1.230	1.254	1.303	3,5
Sint-Pieters-Woluwe	314	339	328	359	403	1,5
BHG	42.016	42.997	43.394	43.649	46.000	5,7
Antwerpen	7.610	7.851	7.291	6.565	6.752	2,0
Gent	4.881	5.123	5.173	5.164	5.330	3,1
Vlaams Gewest	36.432	39.832	40.722	40.053	41.883	1,0
Charleroi	6.793	7.191	7.687	8.144	8.607	7,0
Luik	11.037	11.676	11.947	12.167	12.493	9,9
Waals Gewest	64.812	69.007	71.590	73.979	76.503	3,4
België	143.259	151.835	155.705	157.682	164.387	2,3

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie - Statistics Belgium (Rijksregister), berekeningen BISA
Het percentage van de bevolking voor 2020 in de laatste kolom wordt berekend door het jaargemiddelde van het aantal begunstigen van 18 tot 64 jaar te delen door het bevolkingsgemiddelde van diezelfde leeftijd in het betreffende gebied in 2020.

De personen die in 2020 een leefloon of equivalent leefloon krijgen, vertegenwoordigen 5,7 % van de Brusselse bevolking van 18 tot en met 64²¹ jaar (zie tabel II.2.1). Dit percentage is veel hoger dan in de twee andere gewesten, aangezien het 1,0 % bedraagt in het Vlaams Gewest en 3,4 % in het Waals Gewest. Het is ook hoger dan in de twee grootste Vlaamse steden, Gent en Antwerpen, maar is lager dan in Charleroi en Luik.

In 2020 is het percentage Brusselaars dat een (equivalent) leefloon ontvangt gestegen ten opzichte van 2019. Deze stijging komt na 2 jaar van stabiliteit, en wordt grotendeels verklaard door de economische gevolgen van de gezondheids crisis als gevolg van Covid-19. Ze past anderzijds ook in een dynamiek van regelmatige stijgingen die sinds 15 jaar worden waargenomen, aangezien het aandeel Brusselaars dat een (equivalent) leefloon ontvangt, gestegen is van 4,0 % in 2005 tot 5,7 % in 2020.

Binnen het Brussels Gewest verschilt de situatie sterk van gemeente tot gemeente. Sint-Jans-Molenbeek heeft het hoogste aandeel begunstigden van een (equivalent) leefloon in 2020, namelijk 10,4 % van de bevolking van de gemeente van 18 tot en met 64 jaar. Ook Sint-Joost-ten-Node en Schaarbeek tellen meer dan 8 % begunstigden van een (equivalent) leefloon. Daartegenover staat Sint-Pieters-Woluwe dat met 1,5 % de gemeente met het laagste aandeel is. De andere gemeenten waar dit aandeel minder dan 3 % bedraagt, zijn: Ganshoren (2,2 %), Ukkel (2,5 %) en Oudergem (2,5 %).

Terwijl het aandeel van de begunstigden van een (equivalent) leefloon onder de bevolking tussen 2005 en 2020 eerder stabiel is gebleven in sommige gemeenten (Oudergem, Elsene, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node en Ukkel) en in Sint-Pieters-Woluwe zelfs is gedaald, is het in andere gemeenten aanzienlijk gestegen. Anderlecht, Vorst en Schaarbeek kenden de grootste stijgingen (meer dan 3 procentpunten extra in 2020 in vergelijking met 2005).

9.1.2. De Covid-19-crisis is de belangrijkste reden voor de recente en toekomstige toename van het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon

Sinds de vervanging van het bestaansminimum door het leefloon in 2002 **neemt het jaarlijks gemiddeld aantal begunstigden van het (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest constant toe²². Volgens de analyses van de POD Maatschappelijke Integratie²³ zijn er, bovenop de toename van de totale bevolking, verschillende structurele en conjuncturele factoren die deze stijging van de laatste tien jaar kunnen verklaren:**

- > de wijzigingen in de wetgeving inzake werkloosheidsuitkeringen;
- > de beperking in de tijd van de inschakelingsuitkeringen, waarvan de eerste gevolgen in januari 2015 merkbaar werden;
- > de verlenging van de beroepsinschakelingsstijd voor nieuwe werkzoekenden, ingevoerd in januari 2012;
- > de verstrenging van de voorwaarden voor toegang tot de inschakelingsuitkeringen sinds januari 2015.

²¹ Enkel de personen van 18 tot en met 64 jaar worden hier in aanmerking genomen omdat vooral deze leeftijdsgroep inkomsten van de OCMW's ontvangt (meer dan 95 % van alle begunstigden).

²² Met uitzondering van een daling in 2013, -1,0 %, die grotendeels te wijten was aan de aanzienlijke daling van het aantal kandidaat-vluchtelingen die recht hadden op een (equivalent) leefloon.

²³ POD MI, Statistisch verslag n°26 - Februari 2020, <https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistieken/bulletin-februari-2020>

- > de toename, van 2015 tot en met 2019, van het aantal erkende vluchtelingen als gevolg van de migratiecrisis.

Deze elementen volstaan echter niet om de toename van het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon volledig te verklaren. Naast deze factoren lijkt men ook rekening te moeten houden met een algemener fenomeen van bestaansonzekerheid. In de eerste plaats lopen volgens de resultaten van de EU-SILC-enquête bepaalde categorieën van de bevolking een steeds groter armoederisico: eenoudergezinnen, laaggeschoolden, huishoudens met een lage werkintensiteit...²⁴ Bovendien maken sommige van deze categorieën een steeds groter deel van de bevolking uit. Dit is met name het geval voor eenoudergezinnen.

Vóór de Covid-19-crisis vertraagde de groei van het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in België. Meer in het bijzonder in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest behoren de stijgingen van het gemiddeld aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in 2018 en 2019 tot de laagste die sinds 10 jaar zijn opgetekend (minder dan +1,0 %). Begin 2020 wordt zelfs een daling opgetekend voor de maanden januari en februari, vergeleken met dezelfde maanden in 2019.

Met de komst van Covid-19 in België en de daaruit voortvloeiende gezondheids- en economische gevolgen is het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, net zoals in de rest van het land, geleidelijk beginnen stijgen vanaf maart 2020. Zo is bijvoorbeeld in juni 2020 het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gestegen met 7,4 % ten opzichte van juni 2019. In december 2020 is de waargenomen stijging zelfs nog groter, namelijk 10,2 %, in vergelijking met december 2019.

De eerste beschikbare cijfers voor het jaar 2021 laten geen verbetering zien, aangezien de stijging van het aantal begunstigden van een OCMW-inkomen op jaarbasis voor de maanden januari en februari nog steeds tussen 9 % en 10 % ligt.

De verdere ontwikkeling van dit aantal begunstigden zal uiteraard afhangen van de ontwikkeling van de economische situatie en van een eventuele opleving van de epidemie en de terugkeer van maatregelen om deze onder controle te krijgen.

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN:

Het leefloon is één van de drie instrumenten die de OCMW's hebben ingevoerd om het recht op maatschappelijke integratie te garanderen, samen met de tewerkstelling en het geïndividualiseerd project. Het wordt toegekend aan personen die voldoen aan de toegangsvoorwaarden van dit recht²⁵ om hen in staat te stellen een menswaardig bestaan te leiden.

²⁴ De gegevens kunnen worden geraadpleegd via de website van Statbel, verantwoordelijk voor EU-SILC in België (<https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting>), of via de Armoedebaarometer van de FOD Maatschappelijke Integratie (<https://www.armoedecijfers.be/topic/armoederisico-naar-bevolkingscategorie>). Als gevolg van een methodologische wijziging in 2019 kunnen de resultaten vanaf dat jaar niet meer worden vergeleken met die van voorgaande jaren. De in 2019 vastgestelde daling van het armoederisico voor bepaalde bevolkingscategorieën moet daarom waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als een gevolg van deze methodologische verandering.

²⁵ De Belgische nationaliteit hebben (of een in het bevolkingsregister ingeschreven vreemdeling, erkende vluchteling of staatloze zijn, of zich in een situatie van gezinshereniging met een Belg of een Europeaan bevinden), zijn woonplaats in België hebben, meerderjarig zijn of gelijkgesteld met een meerderjarige, onvoldoende bestaansmiddelen hebben en niet bij machte zijn die met eigen middelen te verwerven, bereid zijn om te werken en al zijn rechten op sociale zekerheid en onderhoudsgeld hebben uitgeput. Over het algemeen wordt ook met de inkomens van de andere leden van het huishouden rekening gehouden om deze middelen te berekenen.

De financiële maatschappelijke hulp (equivalent leefloon) is bestemd voor personen die over onvoldoende middelen beschikken, maar niet voldoen aan de voorwaarden die toegang verlenen tot het recht op maatschappelijke integratie en het leefloon. Het gaat voornamelijk om vreemdelingen met een verblijfsrecht die echter niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en, in mindere mate, om kandidaat-vluchtelingen.

Gegevensbron

De gegevens over de begunstigen van die inkomens zijn afkomstig van en worden gepubliceerd door de POD Maatschappelijke Integratie. Deze gegevens kunnen nog worden herzien, vooral voor de meest recente jaren, omwille van de relatief lange periode waarover de OCMW's beschikken om het aantal begunstigen mee te delen of te corrigeren.

9.2. ARMOEDERISICO EN BEGUNSTIGDEN VAN DE VERHOOGDE TEGEMOETKOMING

IN HET KORT

In 2019 bedraagt het aandeel van de Brusselse bevolking dat leeft in een huishouden met een inkomen onder de armoederisicodrempel 31,4 %. Dat is 3 keer zoveel als in Vlaanderen en bijna 2 keer zoveel als in Wallonië.

Achter dit percentage voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als geheel gaan grote geografische verschillen binnen het Gewest schuil. Deze kunnen worden benaderd via het deel van de bevolking dat geniet van de verhoogde tegemoetkoming, die voornamelijk bedoeld is voor huishoudens met een beperkt inkomen.

Huishoudens met een laag inkomen zijn vooral geconcentreerd in het westen en noorden van het Gewest, en nog meer uitgesproken in de arme sikkels. Omgekeerd zijn deze huishoudens veel minder aanwezig in het zuiden en oosten van het Gewest.

Hoewel het aantal begunstigen van een OCMW-inkomen een interessante indicator is van het aantal mensen dat een beroep moet doen op sociale bijstand om in hun behoeften te voorzien, dekt het slechts gedeeltelijk het deel van de bevolking dat in moeilijke financiële omstandigheden leeft. Het is namelijk zo dat, **terwijl de begunstigen van een OCMW-inkomen iets meer dan 5 % van de bevolking van 18 tot 64 jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uitmaken, we uit de enquête over het inkomen en de levensomstandigheden (EU-SILC) weten dat het deel van de bevolking dat in een huishouden leeft met een inkomen onder de armoedegrens, in 2019 31,4 % bedroeg** (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel).

Deze armoederisicograad is aanzienlijk hoger dan in de andere twee gewesten van het land, namelijk 9,8 % in het Vlaams Gewest en 18,3 % in het Waals Gewest. Dit zijn echter armoederisicograden op een zeer globaal geografisch niveau, waar zeer verschillende plaatselijke realiteiten achter schuilgaan. Deze kunnen niet via de EU-SILC-enquête worden benaderd omdat de steekproef van ondervraagde huishoudens dit niet toelaat.

Het is derhalve interessant **een andere indicator te gebruiken om het aandeel van de bevolking met een laag inkomen te benaderen: het aantal begunstigen van de verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging**. Gezien de voorwaarden die vereist zijn om van deze verhoogde tegemoetkoming te kunnen genieten, leven de betrokkenen in gezinnen met een laag inkomen (zie de definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel).

9.2.1. Meer dan één persoon op vier leeft in een huishouden met een laag inkomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Volgens de gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid ontvingen op 1 januari 2020 **334.020 personen de verhoogde tegemoetkoming in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest** (zie tabel IX.2.1). Dit vertegenwoordigt **27,4 % van de bevolking**. Dit percentage is aanzienlijk hoger dan in de andere twee gewesten van het land, namelijk 14,5 % in het Vlaams Gewest en 19,5 % in het Waals Gewest. Dit percentage is vergelijkbaar met dat in de stad Antwerpen (27,0 %), terwijl het lager is dan in de twee grootste Waalse steden, Charleroi en Luik (respectievelijk 31,8 % en 33,2 %).

TABEL IX.2.1: Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging (op 1 januari 2020)

	Aantal rechthebbenden 2020	Aandeel in de bevolking (%) 2020
BHG	334.020	27,4
Antwerpen	142.893	27,0
Gent	49.311	18,7
Vlaams Gewest	958.456	14,5
Charleroi	64.526	31,8
Luik	65.461	33,2
Waals Gewest	712.580	19,5
België	2.005.056	17,4

Bron: KSZ (Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming), FOD Economie - Statistics Belgium (Rijksregister), berekeningen BISA

9.2.2. Grote verschillen binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Achter de globale cijfers voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als geheel gaan grote verschillen binnen het Gewest schuil. Zoals blijkt uit kaart IX.2.2, **verschilt het deel van de bevolking dat de verhoogde tegemoetkoming ontvangt sterk van de ene wijk²⁶ tot de andere.**

²⁶ Voor observatie- en analysedoeleinden werd het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opgedeeld in 145 wijken: 118 woonwijken; 6 industriegebieden of stations; 18 groene zones; 3 begraafplaatsen. Alleen de 118 woonwijken worden hier geanalyseerd. Meer informatie over deze geografische indeling is hier te vinden: <https://wijkmonitoring.brussels/indeling-brussels-hoofdstedelijk-gewest-in-wijken/>

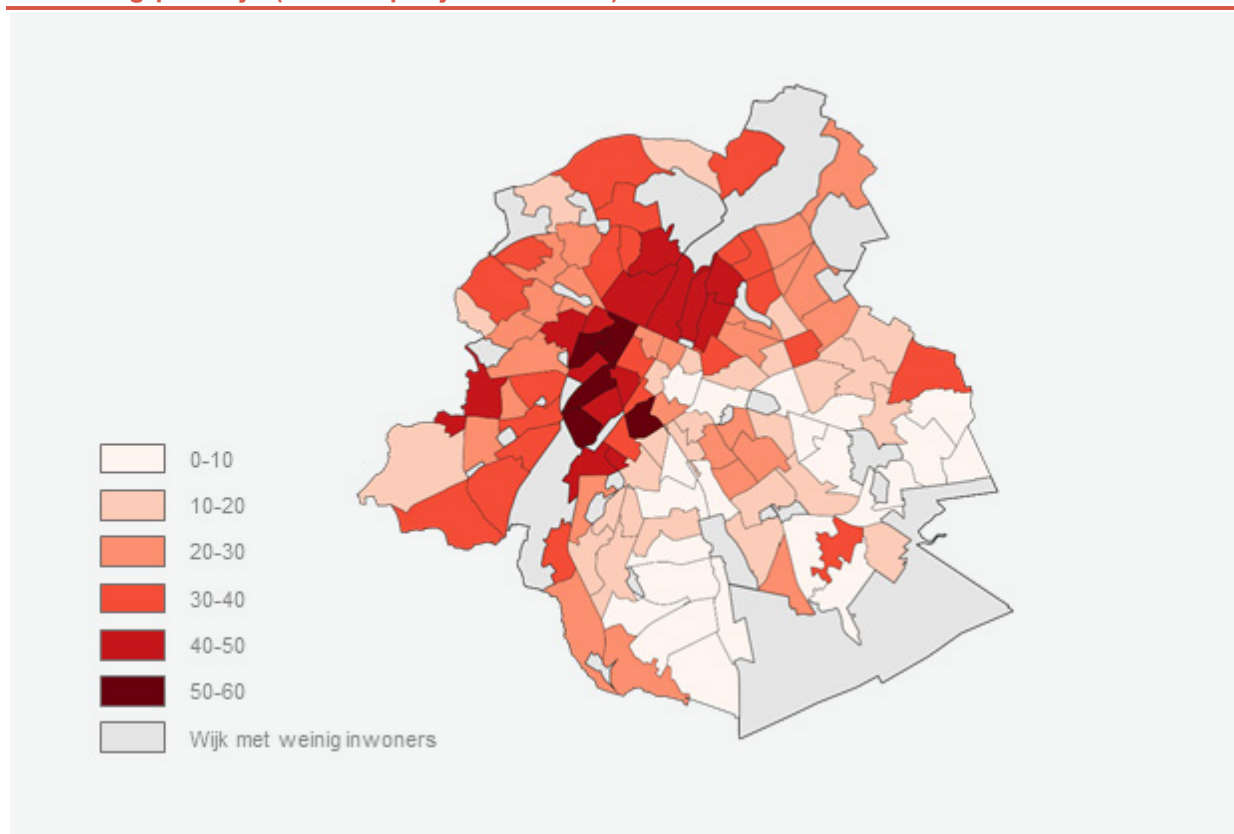
Terwijl het aandeel van de bevolking dat van de verhoogde tegemoetkoming geniet minder dan 10 % bedraagt in een twintigtal wijken, die alle in het zuidoostelijke kwadrant van het Gewest zijn gelegen, bedraagt het meer dan 40 % in de meeste wijken van de arme sikkel en in enkele wijken in het westen.

In vijf wijken van de arme sikkel geniet meer dan één persoon op twee van de verhoogde tegemoetkoming: Kuregem Veeartsenij (51 %), Marollen (54 %), Kuregem Dauw (55 %), Weststation (58 %) en Historisch Molenbeek (58 %).

Meer algemeen kan worden vastgesteld dat **het Gewest in twee delen lijkt te zijn verdeeld**:

- > In het noordwestelijke deel, van het zuidwesten van Ukkel tot Evere en Schaarbeek, zijn er maar weinig wijken waar de begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming minder dan 20 % van de totale bevolking vertegenwoordigen.
- > In het zuidoostelijke deel, van het oosten van Ukkel tot Sint-Lambrechts-Woluwe, vertegenwoordigen de begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming daarentegen zelden meer dan 20 % van de bevolking van een wijk.

KAART IX.2.2: Aandeel van de rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming in de bevolking per wijk (in % - op 1 januari 2020)

Bron: KSZ (Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming), FOD Economie - Statistics Belgium (Rijksregister), berekeningen BISA

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN

Armoederisicograad

De armoederisicograad is het deel van de bevolking met een equivalent besteedbaar inkomen onder de armoededrempel. Het wordt berekend op basis van de resultaten van de EU-SILC-enquête die jaarlijks door Statbel wordt uitgevoerd. De resultaten zijn slechts bruikbaar op gewestelijk niveau sinds de enquête gehouden in 2019. Daarom is het op dit moment niet mogelijk analyses uit te voeren over de evolutie ervan in de tijd.

Het equivalent beschikbaar inkomen is het totale inkomen van een huishouden dat beschikbaar is voor besteding of sparen, gedeeld door de equivalente grootte van het huishouden.

De equivalente grootte van een huishouden is een meeteenheid waarbij rekening wordt gehouden met de structuur van het huishouden en de leeftijd van de leden. Ze wordt gebruikt om de schaalvoordelen van het samenwonen als een huishouden te neutraliseren.

De armoededrempel is gelijk aan 60 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen van de bevolking van het land. Mensen die in een huishouden leven met een equivalent inkomen dat onder deze drempel ligt, worden dus geacht een armoederisico te lopen.

Begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming

In België kunnen sommige personen die aangesloten zijn bij de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging, een hogere terugbetaling krijgen voor hun medische raadplegingen, ziekenhuisopnames, verzorging of geneesmiddelen: de verhoogde tegemoetkoming. Deze wordt, onder voorwaarden, op twee manieren toegestaan:

- > automatisch: voor alle personen die genieten van bepaalde sociale uitkeringen of statuten, zoals het leefloon (of equivalent), de IGO, de tegemoetkomingen voor personen met een handicap enz.
- > op aanvraag: voor huishoudens met inkomens onder de vastgestelde drempels, na onderzoek van deze inkomens.

In geval van automatische toekenning van de verhoogde tegemoetkoming hebben in sommige gevallen ook de personen ten laste van de rechthebbende hierop recht. In geval van toewijzing op aanvraag en na een onderzoek van de inkomens geldt het recht voor alle leden van het huishouden.

Gezien de voorwaarden waaraan moet worden voldaan, leven de mensen die voor deze verhoogde tegemoetkoming in aanmerking komen over het algemeen van een laag inkomen. Het percentage dat deze mensen vertegenwoordigen in de totale bevolking kan dus worden gebruikt als een indicator van het armoederisico.

Hoewel de historische gegevens over de begunstigden van een verhoogde tegemoetkoming beschikbaar zijn via de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, is het niet relevant deze te gebruiken om analyses te maken van de evolutie ervan in de tijd:

- > Enerzijds is dit voordeel de afgelopen 20 jaar herhaaldelijk hervormd (VIPO, OMNIO, rechthebbende met voorkeurregeling, verhoogde tegemoetkoming), met name wat de toekenningsmodaliteiten betreft.
- > Anderzijds is de toekenning van deze verhoogde tegemoetkoming niet automatisch voor alle begunstigden, zodat deze evolutie ook afhangt van het aantal huishoudens dat daadwerkelijk van deze maatregel op de hoogte is en de nodige stappen onderneemt om deze te verkrijgen. De publiciteit rond dit voordeel werd de afgelopen jaren bij de sociale diensten verhoogd en daardoor zou de analyse van de waargenomen stijging wel eens een vertekend beeld kunnen geven.

10. SCHOOLBEVOLKING

IN HET KORT

In 2019-2020 waren er iets meer dan 259.000 leerlingen ingeschreven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1.500 meer dan het vorige schooljaar. Voor het vierde opeenvolgende jaar krimpt de schoolbevolking in het kleuteronderwijs. De schoolbevolking in het lager- en secundair onderwijs blijft stijgen.

Onderwijs is een zeer belangrijke materie voor de Brusselse bevolking. Er geldt een leerplicht voor minderjarigen van 5 tot 18 jaar. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaan er twee hoofdstructuren voor onderwijs naast elkaar onder de respectievelijke leiding van de Vlaamse gemeenschap en de Franse gemeenschap. Er bestaan ook private, Europese en internationale onderwijsinstellingen die onafhankelijk zijn van de gemeenschappen.

In 2019-2020 waren er in totaal 259.077 leerlingen ingeschreven in het onderwijs dat de twee gemeenschappen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest organiseren, met 57.365 leerlingen in het kleuteronderwijs, 100.317 in het lager onderwijs en 101.395 in het secundair onderwijs (Tabel X.1.1). Daarbij dient men nog de ca. 19.900 leerlingen te voegen die onderwijs volgen buiten de gemeenschappen en bijna 250 leerlingen die thuisonderwijs hebben gevolgd²⁷. Het Franstalig onderwijs is goed voor 75 % van de leerlingen en het Nederlandstalig onderwijs voor 18 %. Het overblijvende gedeelte van 7 % komt overeen met het onderwijs buiten de gemeenschappen (private, Europese en internationale scholen) en het thuisonderwijs.

Over het geheel genomen neemt het schoolbezoek in het gewest gestaag toe. Dit verbergt echter verschillen tussen de niveaus. **Voor het vierde jaar op rij daalt het aantal leerlingen dat in het Brussels Gewest in het kleuteronderwijs wordt ingeschreven, terwijl het aantal leerlingen op de andere twee niveaus stijgt.** Daarom zijn het nu het lager en middelbaar onderwijs die de bevolkingsgroei na de boom van 2007 opvangen. Het aantal kleuterschoolleerlingen in het Brussels Gewest ligt in 2019-2020 lager dan in 2012-2013, terwijl dit aantal in het basis- en secundair onderwijs hoger ligt. De daling tussen 2012-2013 en 2019-2020 bedraagt -0,6 % in het kleuteronderwijs, terwijl er een stijging is van 10,8 % in het basisonderwijs en 9,4 % in het secundair onderwijs voor het onderwijs dat door de gemeenschappen wordt georganiseerd. Ter vergelijking: voor het land als geheel en voor dezelfde periode is de daling in het kleuteronderwijs groter en zijn de stijgingen in het basis- en secundair onderwijs minder groot (respectievelijk -3,4 %, +8,0 % en +3,9 %).

Grafiek X.1.2. toont de evolutie van de schoolbevolking sinds 2012:

- > De jaarlijkse groei van de bevolking in het kleuteronderwijs bereikte een hoogtepunt in 2012-2013 (2,3 %). Sindsdien is de bevolking in het kleuteronderwijs weliswaar blijven groeien, maar aan een steeds lager tempo tot in 2016-2017 toen de bevolking in het kleuteronderwijs voor het eerst sinds het begin van de bevolkingsexplosie in 2007 begon te dalen. Zij daalde op nieuw in 2017-2018, 2018-2019 en 2019-2020.
- > De jaarlijkse groei van de bevolking in het basisonderwijs bereikte een piek in 2015-16 (2,4 %). Sindsdien is de bevolking in het basisonderwijs blijven toenemen, maar aan een steeds lager tempo.

²⁷ Bronnen : Hoge Raad voor Europese scholen, Franstalige Gemeenschap (Dienst voor controle van de schoolplicht), Vlaamse Gemeenschap (Agentschap voor Onderwijsdiensten)

In 2019-2020 bedraagt de jaarlijkse groei van het aantal leerlingen in het basisonderwijs nog slechts 0,5 %.

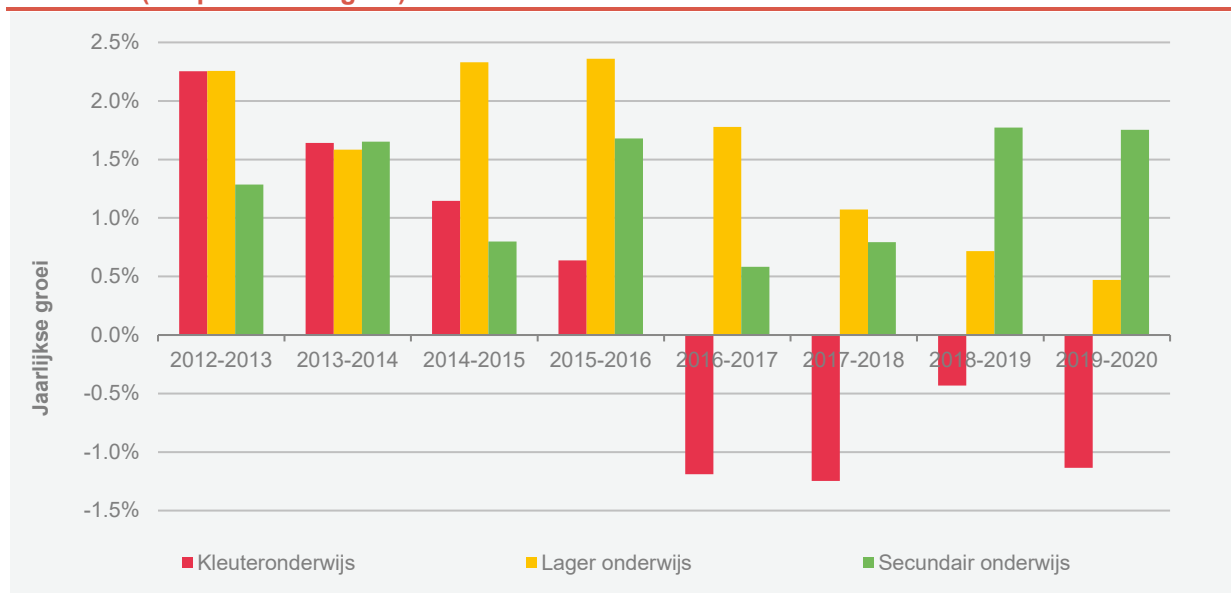
- > De bevolking in het secundair onderwijs blijft jaar na jaar toenemen. Het jaarlijkse groeipercentage is echter zeer variabel van jaar tot jaar. In 2018-2019 bereikt het groeipercentage een nieuw hoogtepunt van 1,8 % waar het zich in 2019-2020 handhaaft.

TABEL X.1.1: Schoolbevolking in het kleuter-, lager en secundair onderwijs van de Franse en Vlaamse gemeenschap

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
BHG								
Totaal	240.988	244.901	248.472	252.667	254.234	255.320	257.516	259.077
Jaarlijkse groei	1,88 %	1,62 %	1,46 %	1,69 %	0,62 %	0,43 %	0,86 %	0,61 %
Kleuteronderwijs	57.721	58.668	59.341	59.719	59.009	58.274	58.023	57.365
Lager onderwijs	90.569	92.003	94.148	96.370	98.084	99.135	99.846	100.317
Secundair onderwijs	92.698	94.230	94.983	96.578	97.141	97.911	99.647	101.395
België								
Totaal	2.015.447	2.031.593	2.044.626	2.065.685	2.074.642	2.078.907	2.084.950	2.091.086
Jaarlijkse groei	0,76 %	0,80 %	0,79 %	0,88 %	0,43 %	0,21 %	0,29 %	0,29 %
Kleuteronderwijs	455.849	460.545	459.999	458.651	454.653	448.804	444.537	440.372
Lager onderwijs	750.596	758.909	770.117	786.745	798.052	806.198	809.863	810.390
Secundair onderwijs	809.002	812.139	814.510	820.289	821.937	823.905	830.550	840.324

Bron: ETNIC en Vlaamse Overheid, berekeningen IBSA

GRAFIEK X.1.2: Jaarlijkse groei van het aantal leerlingen in het kleuter-, het lager en het secundair onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in percentages)

Bron: ETNIC en Vlaamse Overheid, berekeningen BISA

10.1.1. Wat zijn de gevolgen van Covid-19 voor het onderwijs?

Het is momenteel moeilijk om de impact van Covid-19 op het onderwijs in cijfers uit te drukken. Enerzijds zijn de cijfers voor het schooljaar 2020-2021 nog niet beschikbaar. Anderzijds zullen sommige effecten, zoals leerachterstand en schooluitval, pas de komende jaren voelbaar worden. Niettemin tekenen zich reeds enkele vaststellingen af. Zo is het aantal zittenblijvers zowel in het Nederlandstalig als in het Franstalig onderwijs sterk gedaald. In de Federatie Wallonië-Brussel (FWB) is het percentage zittenblijvers tussen de jaren 2019-2020 en 2020-2021 sterk gedaald, van 2,9 % naar 2,5 % in het basisonderwijs, en vooral van 13,2 % naar 6,8 % in het secundair onderwijs²⁸. In de Vlaamse Gemeenschap is het aantal B- en C-attesten sterk gedaald²⁹. Volgens de cijfers van de FWB “is het aantal geregistreerde afwezigheidsverklaringen aan het begin van het schooljaar in september gestegen. In 2020 waren het er 7.826, tegenover 5.569 in 2019. De weigering van sommige ouders om hun kinderen naar school te sturen zolang het coronavirus nog circuleert, lijkt de belangrijkste verklaring te zijn. Dit laatste is waarschijnlijk ook een factor in de stijging van het aantal leerlingen dat thuisonderwijs volgt, van 1.984 in 2019-2020 naar 3.187 in 2020-2021”. Twee tendensen die ook in de Vlaamse Gemeenschap zouden moeten worden waargenomen.

²⁸ [Le coronavirus entraîne une chute des redoublements | L'Echo \(lecho.be\)](https://lecho.be/le-coronavirus-entraîne-une-chute-des-redoublements/)

²⁹ [B- en C-attesten in coronatijd: een tikkende juridische tijdbom? \(politeia.be\)](https://politeia.be/b- en C-attesten in coronatijd: een tikkende juridische tijdbom?)

11. HUISVESTING

IN HET KORT

De woningen in het Brussels Gewest zijn het duurst van de drie gewesten. De verkoopprijzen van appartementen kenden tussen maart 2020 en maart 2021 een zeer sterke prijsstijging volgens de gegevens van de akten, terwijl die van huizen nauwelijks stegen. In de prijzen van appartementen tekent zich een duidelijke, consoliderende trend af van ongelijkheid tussen west en oost, met het kanaal als scheidslijn.

Voor de private huurmarkt waren geen recente enquêtegegevens beschikbaar. Daarom werden de gegevens van 2018 gebruikt om de huurmarkt voor de crisis te beschrijven, en demografische gegevens en indrukken uit de immosector voor hypothesen over veranderingen sindsdien. De bevolking van het Gewest kende de zwakste groei in jaren, het immigratiesaldo verminderde sterk, en er kwamen woningen vrij die eerder voor toeristische doeleinden gebruikt werden. Dit lijkt te hebben geleid tot een verlaging van prijzen in de hoogste huursegmenten.

Het portfolio aan bewoonde sociale woningen van de BGHM nam lichtjes af in 2020. De wachtlijsten groeiden opnieuw, met +3 % tot 48.355 huishoudens op 01/01/2021. Vergeleken bij 2019 waren er één derde minder nieuwe inschrijvingen. Die scherpe daling was vermoedelijk een gevolg van Covid-19, want we zien over de eerste helft van 2021 +20 % meer inschrijvingen dan over de eerste helft van 2020. Tegelijkertijd maakt de daling van 2020 ook deel uit van een gematigdere dalingstrend die al sinds 2011 zichtbaar is. Covid-19 had weinig invloed op de inkomensverdeling van de kandidaten op de wachtlijsten van de BGHM. Een verklaring hiervoor is dat de meeste kandidaat-huurders afhankelijk zijn van een vervangingsinkomen, waarop de crisis weinig impact had

Toegang tot huisvesting is een van de belangrijkste basisbehoeftes en heeft op heel wat andere levensgebieden een belangrijke invloed. Een goed overzicht hebben van de Brusselse woningmarkt is daarom essentieel.

Over het geheel genomen zijn er in het BHG naar schatting 586.000 woningen tegenover 556.000 huishoudens op 1 januari 2020. Volgens de demografische verwachtingen van het Federaal Planbureau zal de Brusselse bevolking tot 2040 beduidend minder sterk toenemen dan de geobserveerde groei tussen 2000 en 2020.

Het aanbod van bestaande woningen komt echter niet altijd overeen met de vraag, met name wat betreft de kenmerken van de woningen. Bovendien spelen er andersoortige problematieken op de Brusselse woningmarkt die vragen om investeringen in woonbeleid:

- > De prijsontoegankelijkheid van woningen voor de laagste inkomensgroepen van de Brusselse huishoudens.
- > Toenemende ongelijkheid in prijzen tussen verschillende het oosten en westen van Gewest, met het kanaal als scheidslijn.
- > Een groeiende behoefte aan woningen met groene ruimte.
- > De verouderde status van een belangrijk deel van het woningbestand: 93 % van de Brusselse woningen is ouder dan 40 jaar, tegenover 73 % voor België als geheel (bron: JLL). Van de ruim 250.000 woningen in het gewest met een energiecertificaat had eind 2019 ruim 30 % de laagst mogelijke score "G" (bron: leefmilieu Brussel, <https://environnement.brussels/node/26691>).

Achtereenvolgens zullen in dit hoofdstuk de verschillende onderdelen van de woningmarkt beschreven worden: de eigendomverweringsmarkt, de private huurwoningen en de sociale woningmarkt.

11.1. EIGENDOMVERWERVINGSMARKT

11.1.1. De prijs van een woning is blijven doorstijgen ondanks Covid-19

Appartementen vormen in het BHG het grootste deel van de woningmarkt: zowel in 2020 als tijdens het eerste kwartaal van 2021 betrof 80 % van de verkopen een appartement. Er is geen verandering in deze verdeling ten opzichte van voor de Covid-19-crisis: ook in 2019 was 80 % van de verkochte woningen een appartement.

TABEL XI.1.1: Prijs van vastgoed op basis van de akten voor de jaren (2018-2021), eerste kwartalen (in euros)

	Mediane prijs volgens akte tijdens eerste kwartaal (jan-maart), uitgedrukt in constante prijzen (referentiejaar = 2021)				Prijstijging gecorrigeerd voor inflatie (in %)	
	2018	2019	2020	2021	Eerste kwartaal 2021 vs eerste kwartaal 2020	Eerste kwartaal 2020 vs eerste kwartaal 2018
Huizen						
BHG	404.755	416.501	442.361	445.000	0,6	4,5
Vlaams Gewest	256.345	259.043	253.352	285.000	12,5	-0,6
Waals Gewest	165.015	169.648	175.939	180.000	2,3	3,3
België	228.323	233.647	219.170	255.000	16,3	-2,0
Appartementen						
BHG	202.377	203.171	216.154	236.000	9,2	3,3
Vlaams Gewest	236.000	193.013	206.100	215.000	4,3	3,6
Waals Gewest	145.297	147.299	150.805	156.750	3,9	1,9
België	186.810	187.933	200.068	210.000	5,0	3,5

Bron: algemene inflatie (index NIPC): NBB, <https://stat.nbb.be/Index.aspx?lang=nl&SubSessionId=5a19e6ed-7310-4610-a343-86aff29b8fd6&themetreeid=-100>.
Prijzen akten: Statbel.

Tabel XI.1.1 kijkt naar de mediaan (de middelste waarde als we de woningprijzen van laag naar hoog rangschikken) omdat die niet gevoelig is voor extreme prijzen. Uit de tabel blijkt dat een huis en een appartement in het Brussels Gewest duurder zijn dan in de andere twee gewesten.

De Covid-19-crisis ging samen met een scherpe stijging in de prijzen van appartementen, terwijl de groei van de huizenprijzen vertraagde. Tijdens de periode tussen het eerste kwartaal van 2020 en het eerste kwartaal van 2021 steeg de mediane prijs van appartementen zeer sterk, met +9 %, terwijl die

van huizen slechts met +1 % toenam. De prijsgroei voor huizen in het BHG was tijdens 2020 juist beduidend minder sterk dan het 3-jaarlijkse gemiddelde.

Ook in de twee andere gewesten was de mediane verkoopprijs volgens de akten toegenomen begin 2021 ten opzichte van begin 2020, voor zowel huizen als appartementen. De groei in appartementsprijzen was in de andere gewesten duidelijk minder sterk dan in het Brussels Gewest. De groei in huizenprijzen daarentegen was in de andere gewesten sterker dan in het BHG. In Vlaanderen stegen de huizenprijzen explosief, met een toename van 13 %, ten opzichte van een jaarlijkse daling van gemiddeld -1 % tussen 2018 en 2020.

De **prijsverschillen tussen Brussel en de andere gewesten namen snel toe voor appartementen:** in 2018 was het verschil met Wallonië nog 39 %, in 2021 was dit gestegen tot 51 %. Het prijsverschil met Vlaanderen steeg van 5 % tot 10 % over dezelfde periode. De groei van dit verschil ontstond na juni 2020, min of meer vanaf het moment dus dat de verkoopprijzen onder Covid-19-crisistijd bepaald werden.

Voor huizen is het prijsverschil tussen de gewesten groter, maar was er geen duidelijke groei van dat verschil over de periode 2018-2021. In 2018 was een huis in BHG 2,45 maal zo duur als in Wallonië; in 2021 was dat licht gestegen tot 2,47 maal zo duur. Het verschil tussen BHG en Vlaanderen nam zelfs licht af (van +58 % duurder in Brussel in maart 2018 tot +56 % duurder in maart 2021).

Het aantal verkopen werd eveneens sterk beïnvloed door de Covid-19-crisisperiode. Het aantal transacties in het BHG kwam voor 2020 op 10.496 en daalde zo met -10 %, vergeleken met het aantal transacties in 2019 (bron: BISA Tabel 11.2.6.6).

Tijdens de eerste helft van 2021 tekent zich **op basis van de compromissen**, de voorlopige aktes, het beeld af van een inhaalslag in het aantal verkopen in voorbereiding. Het aantal compromissen nam in het BHG volgens de notarisbarometer in de eerste helft van 2021 met +18 % toe ten opzichte van de sterk door de eerste Covid-19-lockdown beïnvloede eerste helft van 2020.

11.1.2. Ongelijkheidsdynamieken binnen het BHG

De intensiteit van prijsstijgingen van woningen varieert naar gelang het woningsegment en de ligging van de woning binnen het BHG.

Volgens de akten werden de 25 % duurste huizen (Q3) tussen begin 2020 en begin 2021 5 % duurder (gecorrigeerd voor inflatie), terwijl de goedkoopste 25 % huizen (Q1) slechts met +1 % in prijs stegen. Voor appartementen was dit verschil veel minder markant: de goedkoopste appartementen stegen met +9 % in prijs, de duurste met +7 %.

Een recente analyse van de mediane verkoopprijs van appartementen in het BHG over de periode 1995-2020 laat zien dat er tijdens deze periode een ruimtelijke tweedeling is ontstaan tussen oost en west van het kanaal. De prijzen van gemeenten aan dezelfde kant van het kanaal kruipen steeds meer naar elkaar toe, terwijl de verschillen tussen beide kanten van het kanaal steeds groter worden. De resulterende tweedeling, met een concentratie van betaalbare appartementen in het westen, en een concentratie van dure appartementen in het oosten, was niet zichtbaar in 1995. Voor deze ontwikkeling zijn meerdere oorzaken aan te wijzen (BISA Focus 44). De recente cijfers wijzen op een verdere consolidering van dit patroon, dat een obstakel vormt voor sociale gemengdheid van gemeenten en wijken.

11.1.3. Door de Covid-19-crisis hechten kandidaat-kopers meer waarde aan buitenruimte

Enquêtes naar woonvoorkeuren die door respectievelijk de vastgoedwebsite Immoweb en de Immogroep ERA (zie bronnen en EGB 2020) werden gehouden tijdens de eerste lockdown in het voorjaar van 2020 wezen al in de eerste fase van de pandemie op verschuivende voorkeuren door de veranderde levensomstandigheden onder de Covid-19-crisis. De behoefte aan buitenruimte, bij voorkeur persoonlijke buitenruimte maar als tweede keus ook publieke groene ruimte in de buurt, nam sterk toe. De notarisfederatie Fednot observeerde dat die veranderde woonwensen zich ook vertaalden in het aankoopgedrag: woningen en appartementen met een tuin, terras of balkon werden in 2020 doorheen het Gewest vlotjes verkocht, en ontvingen biedingen tot ver boven de vraagprijs (bron: Stijn Joye, Fednot, in Bruzz d.d.24/02/2021).

11.2. HET PRIVAAT VERHUURDE WONINGBESTAND

Op dit moment beschikken we niet over recente representatieve steekproef van huurprijzen voor **alle huurders** (zittende en nieuwe huurders) op de Brusselse privémarkt. In 2019 werd uitzonderlijk geen huurenquête door het Observatorium van de huurprijzen gehouden op het Brussels grondgebied, en de pandemie zorgde ervoor dat de enquête die gestart werd in 2020 pas recentelijk werd afgerond. Inhoudelijke analyses van de resultaten zijn nog niet beschikbaar. Om toch een idee te geven van de generieke omstandigheden waarin huurders blootgesteld werden aan de Covid-19-crisis, schetst deze sectie nogmaals kort de huurmarktsituatie van 2018. Daarna wordt kort de mogelijke impact Covid-19-crisis op de private huurmarkt geschetst.

11.2.1. Toestand van het privaat verhuurde woningbestand in 2018

De gemiddelde huurprijs voor een woning in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bedroeg in 2018 739 euro. De helft van de huurders betaalde een huurprijs van minder dan 700 euro per maand (mediane huurprijs). Een kwart huurde een woning van minder dan 550 euro (1ste kwartiel) en een kwart betaalde meer dan 830 euro aan huur (3de kwartiel).³⁰

De huur weegt zwaarder door in het budget van de huurders met de laagste inkomens³¹. Men gaat er doorgaans van uit dat het bedrag besteed aan de huur niet meer dan 30 % van het inkomen van het huishouden zou mogen bedragen. Een Brussels huishouden moest over een beschikbaar maandelijks inkomen van minimaal 2.500 euro beschikken in 2017 om maximaal 30 % van zijn inkomen aan huur uit te geven. Sinds 2008 nam het aandeel van de huur in het totaalbudget van de huishoudens toe. Deze ontwikkeling leidt tot een verarming van de Brusselse huishoudens, in het bijzonder onder huurders.³²

³⁰ De prijzen in deze paragraaf zijn uitgedrukt in constante euro's 2018.

³¹ Zie ook hoofdstuk B.III voor het aandeel van de huishouduitgaven besteed aan huisvesting

³² M. De Keersmaecker, Observatorium van de huurprijzen 2017, Gewestelijk Observatiecentrum voor de Huisvesting.

11.2.2. Mogelijke impact van de Covid-19-crisis op de private huurmarkt

Aangezien het aandeel van het inkomen dat de Brusselse private huurder aan huur besteedt hoog is, met name voor de private huurders met een laag inkomen, spelen er zorgen rond het risico op betalingsachterstanden en het ontstaan of verergeren van schulden onder burgers met lage inkomens die geen of weinig financiële reserves hebben en getroffen worden door de Covid-19-crisis – onder andere geuit door de Federatie van OCMWs³³.

Ter bescherming van huurders in een moeilijke positie kwamen private huurders met een bescheiden inkomen die door de Covid-19-crisis inkomensverlies leden in 2020 in aanmerking voor een eenmalige huurpremie van 214,68 euro.³⁴ Daarnaast was er een moratorium op uithuiszettingen tot en met 25 april 2021.³⁵ Omdat op dit moment geen cijfers bij ons bekend zijn over de ontwikkeling van het aantal uithuiszettingen sindsdien, is er geen goed zicht op de ontwikkeling van betalingsachterstanden tijdens het covidjaar 2020. Er leven echter zorgen over oplopende betalingsachterstanden, die tot een stijging van het aantal uithuiszettingen zouden kunnen leiden³⁶.

Tegelijkertijd zijn er aanbod- en vraagfactoren die mogelijk tot enige verlichting van de prijsdruk lijken te hebben geleid. Ten eerste kende het gewest in 2020 een uitzonderlijk lage bevolkingsgroei (zie hoofdstuk B.I. Bevolking).

Ten tweede werd een deel van de woningen die eerder op de toeristische markt verhuurd werden door de pandemie te huur gezet op de lange termijnmarkt (bron aanbod toeristische woningen: AirDNA). De balans tussen vraag- en aanbod verschoof daardoor ten gunste van huurders. Vooral nog lijkt dit effect zich vooral te concentreren in het topsegment van de markt. Daar daalden de huurprijzen volgens immo-agenten (L'Echo, 25/06/2021).

11.3. WONINGEN VAN SOCIALE AARD

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikt over een divers portfolio aan woningen met een sociale doelstelling: de sociale woningen van de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM), met 40.215 woningen op 31 december 2020 traditioneel de grootste voorziener van openbare woningen, maar ook woningen in handen van gemeenten, de sociale verhuurkantoren (SVKs), en andere spelers die woningen verhuren of verkopen tegen tarieven lager dan de marktprijs.

³³ Federatie van de OCMW's, Brief aan de Eerste Minister Wilmès, 06/05/2020, zie https://brulocalis.brussels/nl/covid-19-ocmw-s-en-federatie-van-ocmw-s-bezorgd-over-steuntrekkers..html?cmp_id=7&news_id=7078&vID=342

³⁴ Brussel Huisvesting, zie <https://huisvesting.brussels/nieuws/coronavirus-een-ondersteuningsbonus-voor-huurders-met-een-bescheiden-inkomen-die-inkomensverlies-ondervinden>. Deze steun moest actief door getroffen huurdersgezinnen worden aangevraagd via Fiscaliteit Brussel. Dit gebeurde veelal niet: slechts één op de drie huurdersgezinnen die volgens administratieve gegevens in aanmerking kwam, vroeg de steun effectief aan volgens een analyse van de Brusselse Bond voor het Recht op Wonen. Brusselse Bond voor het Recht op Wonen 2021, Les locataires à l'épreuve du Covid. <http://rbdh-bbrow.be/IMG/pdf/Analyse-RBDH-2021-Locataires-et-covid19.pdf>

³⁵ Bruzz, <https://www.bruzz.be/samenleving/brussel-verlengt-verbod-op-uithuiszettingen-tot-25-april-2021-04-01>

³⁶ Brusselse Bond voor het Recht op Wonen 2021, Les locataires à l'épreuve du Covid. <http://rbdh-bbrow.be/IMG/pdf/Analyse-RBDH-2021-Locataires-et-covid19.pdf>

TABEL XI.3.1: Aantal woningen van sociale aard per operator (huurhulp en koophulp) zoals gekend in 2020 (verschillende peildata)

Productieoperator	Aantal woningen
Aide au loyer	
BGHM (incl. onbezet)	40.215
Sociale verhuurkantoren	6.962
Lokale overheid en OCMWs (uitgezonderd categorie 'vrij')	5.907
Huurhulp van het Woningfonds	1.573
Gewestelijke grondregie	46
Huurtoelage voor kandidaat-huurders die ingeschreven staan op de	300
Totaal huurhulp	55.003
Aide à l'achat	
Actieve leningen toegezegd door het Woningfonds	8.877
Door het Woningfonds gebouwde en verkochte woningen	369
Citydev (sinds 2010)	1.397
Duurzame wijkcontracten (uitgezonderd Woonfonds-leningen)	430
Totaal koophulp	10.704
Totaal huurhulp + koophulp	65.776

Bron: Perspective.brussels, Monitoring van de publieke woonprojecten in Brussel, Figuur 7.
https://perspective.brussels/sites/default/files/documents/bbp_monilog-05.pdf

Tabel XI.3.1 maakt de rol van alternatieve operatoren op de markt duidelijk: zij hebben gezamenlijk 26.5 % van het bestand aan huurwoningen van sociale aard in handen, tegen 73,5 % voor de BGHM. Ook ondersteunden alternatieve operatoren 10.704 huishoudens met koophulp. Bij de SVKs was sprake van een sterke toename van het aantal beschikbare woningen in 2020 (+794 woningen of +12.9 % ten opzichte van 2019). De groter wordende rol van de SVKs reflecteert de verschillen in wendbaarheid tussen verschillende methoden van productie van sociale woningen, waarbij het onttrekken van woningen aan de privémarkt om die te verhuren tegen sociaal tarief veel flexibeler is dan de productie van nieuwbouwwoningen.

11.3.1. BGHM Woningen

Voor de BGHM hebben we een preciezer zicht op de ontwikkelingen tijdens het jaar 2020. **Op 31 december 2020 waren er 35.573 bewoonde sociale woningen van de BGHM. Ten opzichte van 31/12/2019 nam dit cijfer af met -272 woningen af. Deze daling is het nettoresultaat van de volgende evoluties:**

- > de oplevering van 481 nieuwe woningen tussen mei 2019 en eind december 2020³⁷;

³⁷ BGHM Jaarrapport 2020, https://slrb-bghm.brussels/sites/website/files/publications/documents/slrb-ra2020-nl_23-6.pdf.

- > de vermindering van het aantal beschikbare woningen door vertraagde renovaties;
- > het verlies van woningen door het samenvoegen van volgens de huidige norm te kleine woningen.

De Covid-19-crisis heeft geleid tot vertragingen in de renovatie van woningen en de toewijzingen van woningen. In 2020 konden 1.685 woningen worden betrokken, **een vermindering met 26 % ten opzichte van 2020**. 40 % van deze 1.685 woningen werd toegewezen aan nieuwe huurders volgens de volgorde van de wachtlijst; in de overige gevallen was sprake van mutaties en transfers alsook van toewijzingen volgens overeenkomst of afwijking.

11.3.2. BGHM-wachtlijsten en huurdersprofielen: de impact van Covid-19

Wat betreft het aantal mensen op wachtlijsten, zien we dat:

- > **er meer huishoudens op de wachtlijst staan dan er in de door de BGHM beheerde woningen wonen.** Er stonden op 1 januari 2021 48.355 huishoudens op de wachtlijst, terwijl er 35.573 verhuurde woningen waren (op 31/12/2020). Het aantal huishoudens op de wachtlijst komt overeen met een totaal van 127.881 personen, waarvan 33.959 kinderen onder de 12 jaar.
- > **de wachtlijst jaarlijks sneller groeit dan het woningbestand.** Over 2020 groeide de wachtlijst met +3 % (+1.393 huishoudens), terwijl het aantal beschikbare woningen -272 daalde.
- > de groei van de wachtlijst tegelijkertijd vertraagt doordat het aantal jaarlijkse nieuwe inschrijvingen sinds 2011 gestaag daalt. Over de 8 jaar tussen 2011 en 2019 nam het gemiddeld aantal nieuwe inschrijvingen af met -42 %, van 7.691 nieuwe huishoudens in 2011 tot 4.477 nieuwe huishoudens in 2019.
- > **het aantal nieuwe inschrijvingen vooral in 2020 sterk daalde, tot 2.938 (-34 % ten opzichte van 2019).** De daling concentreerde zich met name tijdens de eerste helft van 2020. Deels is de daling vermoedelijk deels toe te schrijven aan de Covid-19-crisis, die leidde tot een moratorium op uithuiszettingen en de bevrozing van de opzegtermijnen. De gezondheidsmaatregelen hebben wellicht ook veel precare huurders ervan weerhouden zich op de wachtlijst te laten inschrijven.
- > **het aantal nieuwe inschrijvingen in 2021 nog niet terug is op het pre-covid niveau.** Tijdens de eerste helft van 2021 lag het aantal nieuwe inschrijven +20 % boven het aantal nieuwe inschrijvingen tijdens de eerste helft van 2020, maar nog altijd -26 % onder het gemiddelde van de eerste helften van 2017-2019.

Bibliografie:

- Hermia, J-P.(2021), « BISA Focus 43: Demografische barometer 2020 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest », Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)
- Godin, M. (2021), « BISA Focus 44: Prijzen van appartementen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: de kloof tussen oost en west wordt groter », Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2021), « Jaarverslag 2020 », Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij
- De Keersmaecker M. (2019), « Observatiecentrum van de Huurprijzen 2018 », Gewestelijk Observatiecentrum voor de Huisvesting
- ERA (2020) « ERA enquête » <https://era.prezly.com/80-des-wallons-et-des-bruxellois-veulent-desormais-une-maison-disposant-dun-jardin>

Immoweb (2020), « Immoweb enquête » <https://www.immoweb.be/nl/page/persbericht-immoweb-9-4-2020>

JLL (2020), « Residential Research Report Belgium H1 » https://www.jll.be/en/trends-and-insights/research/Residential-Research_Report_Belgium_H1_2020

L’Echo (25/06/2021), « Le marché immobilier locatif bruxellois en berne »

Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat (2017-2020), « Notarisbarometers nr. 49 » <https://www.notaris.be/nieuws-pers/notarisbarometer>

Nationale Bank van België, Online Statistieken, MFI Interest rates (MIR): Leningen in euro’s <http://stat.nbb.be/Index.aspx?DataSetCode=MIR&lang=nl>

MILIEUDIMENSIE

12. ENERGIEVERBRUIK

IN HET KORT

Op dit moment is de dominante energiebron voor het Brussels Gewest afkomstig van fossiele brandstoffen. De belangrijkste energieverbruikers zijn de residentiële sector (huisvesting) en de tertiaire sector. Daarna volgt het vervoer.

Het totale eindverbruik, voor alle sectoren samen, is in 2019 met 8,1 % gedaald ten opzichte van 1990 (-7,7 % met klimaatcorrectie). Deze trend is vooral te danken aan een daling van het energieverbruik van de woningen.

12.1. GEWESTELIJKE ENERGIEBALANS

De energiebevoorrading van het Gewest bestaat hoofdzakelijk uit import van aardgas, brandstoffen en andere olieproducten en elektriciteit. De lokale energieproductie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is marginaal.

Volgens de laatste beschikbare gegevens verbruikte het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019 18.891 GWh (Gigawattuur). Het verbruik per energiedrager verdeelt zich als volgt: 44 % aardgas, 25 % brandstoffen en andere olieproducten en 28 % elektriciteit. Het saldo (3 %) omvat het energieverbruik uit steenkool, hout, warmtepompen en zonnethermische panelen.

De grootste energieverbruikers zijn de residentiële sector (de woningen, 36 % in 2018) en de tertiaire sector (37 %). Daarna komt de transportsector (22 %) (zie grafiek I.1.1).

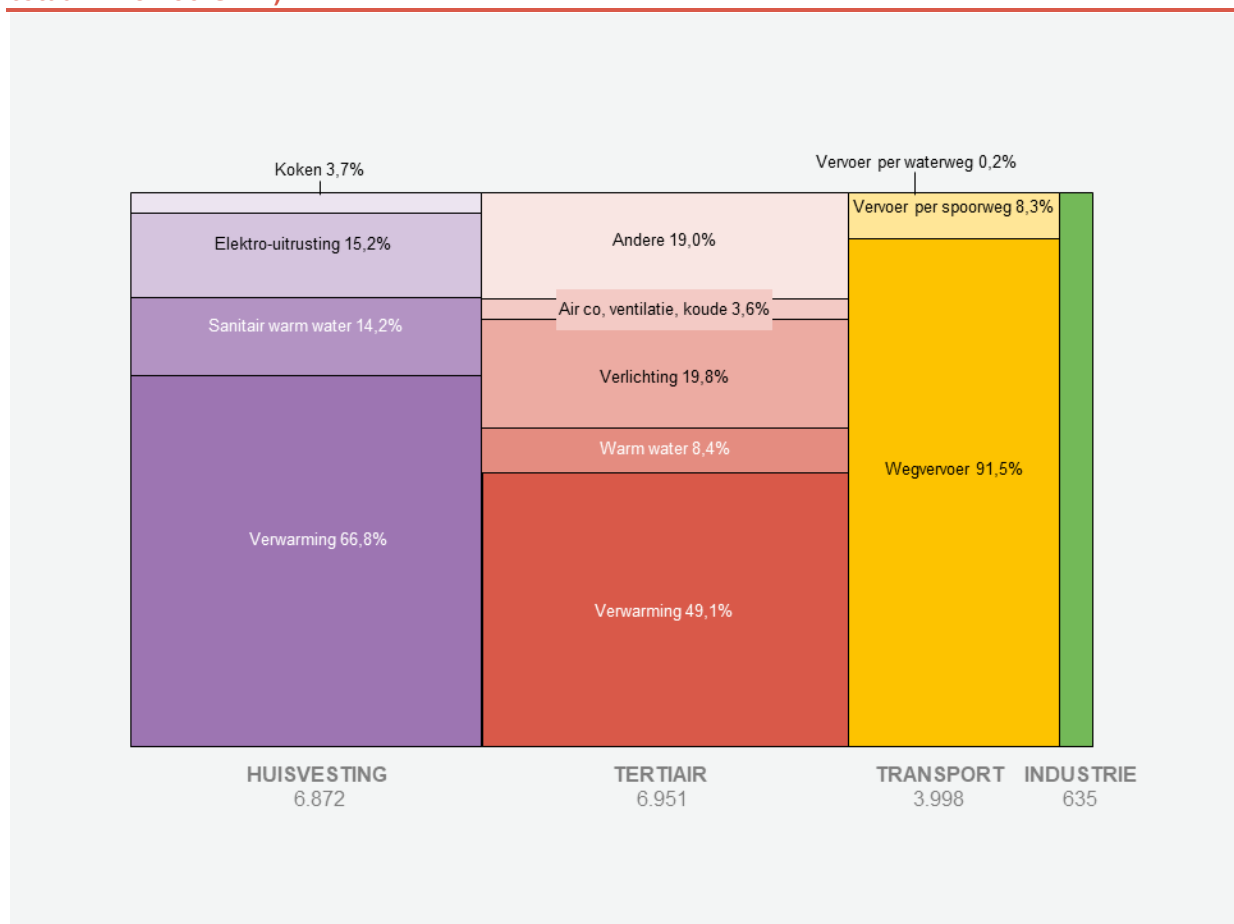
Op vlak van de evolutie is het totale eindverbruik voor alle sectoren samen in 2018 met 8,1 % gedaald ten opzichte van 1990, referentiejaar voor het Kyoto-protocol (-7,7 % met klimaatcorrectie). Deze tendens is voornamelijk het gevolg van een afname van het verbruik op het vlak van huisvesting (-20 %) en de industrie (-33 %). Deze afname wordt wel gedeeltelijk gecompenseerd door het toegenomen verbruik door de tertiaire sector (+8 %). De transportsector is relatief stabiel (-3 %).

De evolutie van het verbruik is het resultaat van fundamentele tendensen, zoals

- > de evolutie van de bevolking, haar levensstandaard en haar verbruiksgewoonten;
- > de evolutie van het woningbestand;
- > de evolutie van de economische activiteit (productie, kantorenpark...) en de eraan verbonden tewerkstelling;
- > de evolutie van de belangrijkheid en de kwaliteit van de uitrusting van de huishoudens en de bedrijven (wagpark, elektrische en elektronische toestellen...).

Ze is ook het resultaat van conjunctuurevoluties, met name diegene die verband houden met de prijs op de energiemarkten en de weersomstandigheden.

GRAFIEK XII.1.1: Verdeling van het totale energieverbruik in het Brussels Gewest per sector en gebruikstype in GWh (2019, off-road en niet-energetische gebruik niet inbegrepen, totaal = 18.456 GWh)

Bron: Leefmilieu Brussel, volgens de Energiebalans van het BHG 2019

Opmerking: De oppervlakte die toegewezen is aan elke sector/ gebruik staat in verhouding tot hun aandeel in het totale energieverbruik.

12.2. ENERGIE-INTENSITEIT

In 2019 bedroeg de energie-intensiteit van de **residentiële sector**, met klimaatcorrectie (zie définities en aan het einde van de sectie), in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 13.181 kWh (kilowattuur) per huishouden. **Sinds 1999 werd een vermindering van deze intensiteit met 41 % waargenomen**, wat toe te schrijven is aan een aanzienlijke vermindering van het brandstofverbruik per huishouden (vanwege een afname van de energiebehoeften voor de verwarming van de woningen).

Wat het elektriciteitsverbruik per huishouden betreft, wordt een stijging waargenomen tot in 2005, gevolgd door een daling tot in 2016 en een lichte stijging sindsdien (zie de overeenkomstige indicatoren van de verslagen “Het leefmilieu, een stand van zaken”, waarnaar in de bronnen wordt verwezen, voor meer details).

De energie-intensiteit van de **tertiaire sector**, met klimaatcorrectie, was 10.756 kWh per betrekking in de dienstensector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019. Op vlak van de evolutie in de tijd was **deze energie-intensiteit (per betrekking) relatief stabiel tot in 2006, maar sindsdien vertoont het een neerwaartse tendens**. Het brandstofverbruik per betrekking daalt gestaag sinds 1998. Het elektriciteitsverbruik per betrekking is gestegen tot 2006 en is sindsdien gedaald.

In 2017 bedroeg de energie-intensiteit door de **industriële sector** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 209.161 kWh per miljoen euro toegevoegde waarde in volume. **De energie-intensiteit van de industriële sector vertoont een stijgende trend van 24 % sinds 2010**. Deze stijging houdt verband met enerzijds een toename van het verbruik van de industrie vanaf 2011, en anderzijds een daling van de toegevoegde waarde van de industrie sinds 2015.

12.3. IMPACT VAN DE GEZONDHEIDSCRISIS

De gevolgen van de gezondheids crisis zullen pas in de cijfers zichtbaar worden wanneer de editie 2020 van de Energiebalans voltooid is. Aangezien de berekening en interpretatie van de energiebalans complex is, worden de effecten van de gezondheids crisis op het energieverbruik in dit stadium niet besproken.

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN:

Energie-intensiteit

De energie-intensiteit komt overeen met de verhouding tussen de hoeveelheid verbruikte energie door een sector en een variabele die representatief is voor de grootte van deze sector. In dit rapport worden de energie-intensiteiten als volgt berekend:

- > Energie-intensiteit van de residentiële sector = totaal energieverbruik van de residentiële sector gedeeld door het aantal huishoudens in het BHG;
- > Energie-intensiteit van de tertiaire sector = totaal energieverbruik van de tertiaire sector gedeeld door het aantal banen in het BHG;
- > Energie-intensiteit van de industrie = totaal energieverbruik van de industriële sector gedeeld door de toegevoegde waarde in volume geproduceerd in het BHG.

Bijgevolg stemt een hogere energie-intensiteit overeen met een hoger energieverbruik per eenheid van de beoogde variabele.

De klimaatcorrectie

Wat de verwarming betreft, hangt het energieverbruik af van de weersomstandigheden: in een strenge winter wordt meer energie verbruikt voor warmteproductie dan tijdens een zachte winter.

Om de langetermijntrends te bepalen, dienen de gegevens dan ook gecorrigeerd te worden om met die weersverschillen rekening te houden. Dit werd gedaan voor de residentiële sector (woningen) en tertiaire sector (kantoren) maar niet voor de industrie, een sector die veel minder afhankelijk is van klimaatvariaties.

13. UITSTOOT IN DE LUCHT

IN HET KORT

De algemene trend van de luchtmissies (van broeikasgassen, fijne stofdeeltjes, voorlopers van troposferisch ozon en verzurende stoffen) is sinds 1998 neerwaarts gericht.

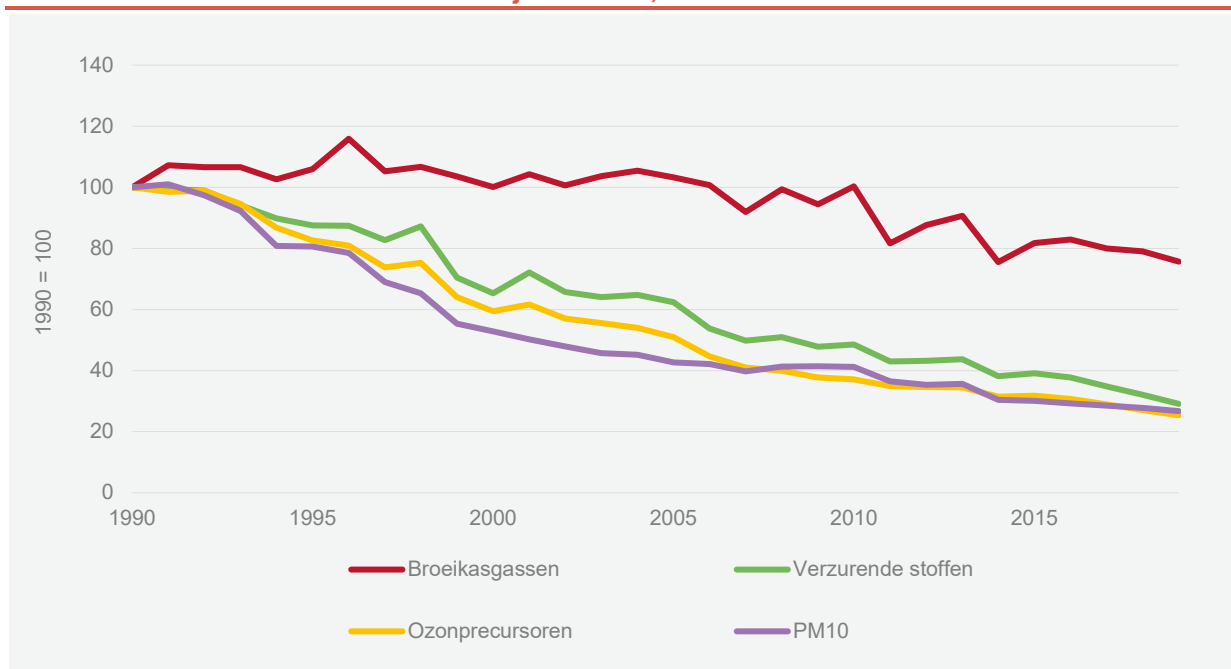
De verwarming van gebouwen en het vervoer zijn de belangrijkste bronnen van deze luchtmissies, hoewel het relatieve belang ervan varieert naar gelang van de onderzochte stoffen.

Op het hoogtepunt van de gezondheids crisis leidden de lockdownmaatregelen tot een aanzienlijke vermindering van het wegverkeer. De uitstoot van broeikasgassen door het wegverkeer daalde met ongeveer 50 %, die van NOx-gassen met 30 tot 75 %. Met de hervatting van de activiteiten zijn de emissies weer toegenomen. De gevolgen op lange termijn moeten nog worden beoordeeld.

Dit deel bespreekt de verschillende uitstootbronnen in de lucht: uitstoot van broeikasgassen en luchtvervuilende stoffen die de luchtkwaliteit in Brussel wijzigen. De evolutie wordt geïllustreerd in grafiek II.1.1 en besproken in de volgende paragrafen.

Globaal genomen **merken we de laatste 25 jaar een verbetering op**, maar de huidige situatie kan voor bepaalde vervuilende stoffen nog verbeterd worden.

GRAFIEK XIII.1.1: Relatieve evolutie (1990 = 100) van de uitstoot van broeikasgassen, van fijne stofdeeltjes (primaire PM10), van de voorlopers van ozon en verzurende stoffen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tussen 1990 en 2019

Bron: Leefmilieu Brussel, Departement Planning lucht, energie en klimaat

13.1. BROEIKASGASSEN

De zes broeikasgassen (BKG's) die door het Kyoto-protocol worden geïdentificeerd zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), lachgas (N₂O), fluorkoolwaterstoffen (HFK), perfluorkoolwaterstoffen (PFK) en zwavelhexafluoride (SF₆).

De grafieken en analyses met betrekking tot de broeikasgassen in dit verslag houden geen rekening met de fluorgassen, die uitsluitend door de industrie worden uitgestoten.

In 2019 was de verwarming van (residentiële en tertiaire) gebouwen op zich al verantwoordelijk voor 59 % van de rechtstreekse uitstoot van BKG's. Het transport vertegenwoordigt voor hetzelfde jaar 30 % van de uitstoot.

De algemene uitstoottrend van broeikasgassen daalt sinds 2005 ondanks enkele lichte stijgingen (zie grafiek XIII.1.1). Tussen 2004 en 2018 is de uitstoot door gebouwen afgenomen, terwijl

- > het residentiële woningbestand is gegroeid (+4,3 % volgens de Statbel & FOD Financiën - AA Patrimoniumdocumentatie) en
- > de kantoorvoorraad is nog steeds hoger dan in 2004 ondanks een daling sinds 2013 (volgens de gegevens van het Overzicht van het kantorenpark).

Een ont koppeling lijkt bijgevolg te zijn gestart. Echter zoals ook de hernieuwde toename van de totale uitstoot aan BKG's in 2010, 2013 en 2016 aantoont, staat deze evolutie ook in verband met die van de weeromstandigheden (slechter in 2010, 2013 en 2016).

13.2. FIJNE STOFDEELTJES

De fijne stofdeeltjes die in de lucht aanwezig zijn hebben een impact op de gezondheid. Deze impact hangt af van de grootte van de deeltjes (de fijnste stofdeeltjes dringen dieper binnen in de luchtwegen) en van hun scheikundige aard. Ze hebben ook een impact op het milieu (op het klimaat, op de flora of op het vastgoedpatrimonium).

In 2019 werd bijna 480 ton primaire PM10-emissies (fijne stofdeeltjes met een diameter kleiner dan 10 µm – micrometer) uitgestoten op het Brussels grondgebied. **De sector van het wegtransport is de belangrijkste bron voor de lokale emissie van PM10** en zou 33 % van de rechtstreekse emissies vertegenwoordigen (via de uitlaatgassen, waarbij PM10 wordt gevormd door de verbranding van de brandstof van de voertuigen). De verbranding door het energieverbruik in de residentiële en tertiaire sectoren is een andere belangrijke bron (27 % van de rechtstreekse emissies).

De primaire uitstoot van PM10 is sterk gedaald tussen 1990 en 2006, waarna de afname trager verloopt tot in 2019. Tussen 1990 en 2018 is de uitstoot van PM10 met 73 % gedaald (zie grafiek XIII.1.1).

13.3. VOORLOPERS VAN TROPOSFERISCH OZON

Wanneer het in abnormaal hoge hoeveelheden aanwezig is, kan troposferisch ozon ernstige gezondheidsproblemen veroorzaken, de gewassen en de bossen wijzigen of tal van materialen aantasten. Verschillende stoffen (NO_x, VOS (vluchtige organische stoffen), CH₄, en CO) worden

beschouwd als de voorlopers van troposferisch ozon. Deze stoffen liggen met andere woorden aan de oorsprong van de vorming van troposferisch ozon als gevolg van een chemische reactie. De hoeveelheid troposferische precursoren die in de lucht wordt uitgestoten, wordt gemeten in ton VOS-equivalent.

In 2019 werd meer dan 9.000 ton VOS-equivalent uitgestoten op het Brussels grondgebied. **Het transport (met name wegvervoer) is de grootste verantwoordelijke voor de uitstoot van voorlopers van troposferisch ozon:** het ligt aan de oorsprong van 41 % van de uitstoot, gevolgd door de industriële processen en het gebruik van producten (25 %) en de verwarming van gebouwen (residentieel en tertiair, 21 % in het totaal). **Tussen 1990 en 2019 is de uitstoot van voorlopers van ozon met 75 % gedaald** (zie grafiek I.1.1). De plafonds die aan het Brussels Gewest zijn opgelegd via de Europese Richtlijn 2001/81/EG (de zogenaamde « NEC »-richtlijn) worden sinds 2006 gerespecteerd voor wat betreft de stikstofoxiden en sinds 2007 voor wat betreft de VOS.

13.4. VERZURENDE STOFFEN

Het natuurlijk verzuringsfenomeen wordt versterkt door de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen (SO₂, NO_x en NH₃), die het gevolg zijn van menselijke activiteiten (verwarming, wegtransport, verbranding in de industrie...). Deze versterking ligt aan de oorsprong van een accentuering van de verzuring van de bodem en de oppervlaktewateren, van de achteruitgang van de vegetatie en van de aantasting van bepaalde bouwmaterialen van gebouwen.

In 2019 werd rond 104 ton zuurequivalent uitgestoten op het Brussels grondgebied. **Het wegtransport is op zich verantwoordelijk voor 53 % van de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen.** De verwarming van (residentiële en tertiaire) gebouwen vertegenwoordigt datzelfde jaar 33 % van de uitstoot.

Tussen 1990 en 2019 is de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen met 71 % afgenomen (zie grafiek XIII.1.1). De plafonds die aan het Brussels Gewest zijn opgelegd via de Europese richtlijn 2001/81/EG worden sinds 2006 gerespecteerd, zowel wat betreft SO₂ als NO_x.

13.5. IMPACT VAN DE GEZONDHEIDSCRISIS

De aanzienlijke daling van het wegverkeer tijdens de lockdown heeft geleid tot een beduidende verbetering van de luchtkwaliteit. De analyse van de gegevens leidt tot de volgende conclusies:

- > Tijdens de lockdown van maart tot mei 2020, op locaties met druk verkeer zijn de NO-concentraties met 75 % en de NO₂-concentraties met 50 % gedaald. Op minder blootgestelde plaatsen zijn de NO- en NO₂-concentraties met 30-40 % gedaald
- > Toen de activiteiten in juni 2020 werden hervat, begonnen de NO_x-concentraties weer te stijgen, met concentraties die iets lager waren dan gewoonlijk.
- > Een meer gedetailleerde analyse van de emissies tijdens de verschillende lockdown-exitfasen zal pas beschikbaar zijn na de publicatie van het emissierapport van 2020.

De niveaus fijnstof PM₁₀ en PM_{2,5} waren gedurende de onderzochte periode (maart tot juni 2020) vergelijkbaar met hun normale waarden. Dit wordt verklaard door de vele bronnen die bijdragen aan de aanwezigheid van fijne deeltjes in de omgevingslucht, waarvan sommige niet zijn afgenomen tijdens opeenvolgende lockdowns. Het wegverkeer is inderdaad een van deze bronnen, maar niet de belangrijkste in het Brussels Gewest. Andere processen, zoals de vorming van secundaire deeltjes in

verband met de verspreiding van meststoffen op landbouwgronden, in of rond Brussel, hebben bijgedragen tot de aanwezigheid van fijne deeltjes in de omgevingslucht.

Anderzijds waren de reducties die werden waargenomen voor fijne deeltjes van het type "black carbon" vergelijkbaar met die voor stikstofoxiden. Black carbon is een vervuilende stof die sterk verband houdt met verbrandingsprocessen, en vaak geïdentificeerd als "roet". De uitstoot van black carbon wordt veroorzaakt door het wegverkeer en de verwarming van gebouwen.

14. WATERVERBRUIK

IN HET KORT

In 2020 bedraagt het totale aan de abonnees gefactureerde waterverbruik 59 miljoen m³. Het is voornamelijk verdeeld tussen huishoudens (74 %) en de tertiaire sector (23 %).

Momenteel fluctueert het totale verbruik door de abonnees van jaar tot jaar, wat enerzijds een stijging van het binnenlandse verbruik weerspiegelt en anderzijds een daling van het verbruik door de tertiaire en secundaire sectoren.

Na jaren van stabiliteit vertoont de consumptie per inwoner een zeer lichte stijging.

De totale drinkwaterbevoorrading van het Brussels Gewest bedraagt in 2020 68,4 miljoen m³. Het aan abonnees gefactureerde verbruik bedraagt 59 miljoen m³ voor datzelfde jaar (zie grafiek XIV.1.1).

Het verschil tussen de totale bevoorrading en het verbruik door de abonnees stemt overeen met de « niet-geregistreerde volumes ». Deze bedragen 9,4 miljoen m³ in 2020 (13,7 % van de bevoorrading). Ze omvatten het waterverbruik door de brandweerdiensten en de gemeentediensten (reiniging van de wegen enz.) alsook de verliezen die te wijten zijn aan lekken op het distributienet. Deze laatste worden door Vivaqua geschat in de orde van 9 tot 10 % van de bevoorrading, in het Europese gemiddelde.

In 2020 wordt het totale gefactureerde waterverbruik hoofdzakelijk verdeeld onder de huishoudens (74 %) en de tertiaire sector (23 %). Op het niveau van de tertiaire sector zijn de grootste verbruikers:

- > de sociale activiteiten voor de menselijke gezondheid en de rusthuizen (4,5 %);
- > de horeca (3,9 %);
- > de detail- en groothandel (3,3 %);
- > de overheidsadministraties (2,3 % indien men de Europese Commissie meetelt);
- > en het onderwijs (2,1 %).

Na een maximum in 2004, is het totale verbruik van de abonnees, voor alle sectoren samen, gedaald tot in 2008 en dit ondanks een gevoelige groei van de bevolking gedurende deze periode (-3,5 % voor het waterverbruik maar +4,9 % voor de bevolking tussen 2004 en 2008).

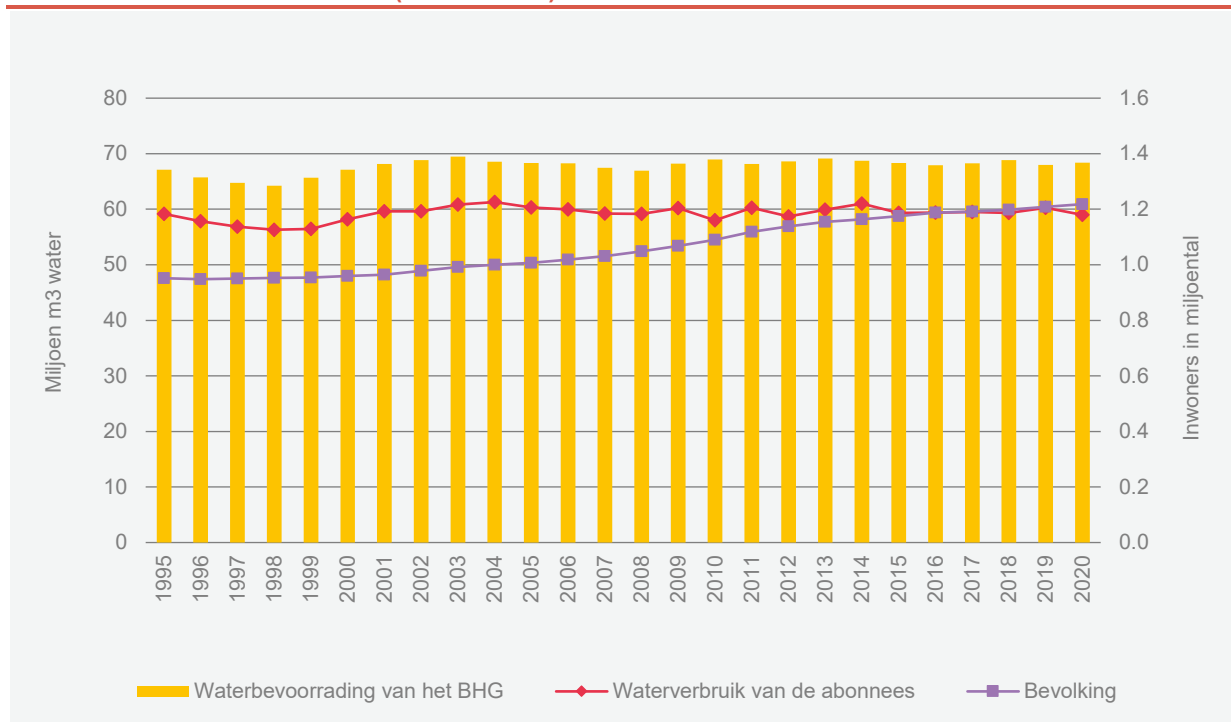
Na 2008 fluctueerde het totale verbruik met een lager verbruik in 2010 en 2012 en pieken in 2014 en 2019. In 2020 daalde het verbruik met 3 % ten opzichte van 2019.

Deze schommelingen weerspiegelen twee parallele trends (het jaar 2020 is uitgesloten van deze analyse omdat het uitzonderlijk is):

- > een **stijging van het verbruik door de huishoudens** (+8 % tussen 2008 en 2019) enerzijds (op een trager tempo dan de toename van de bevolking (+15 %). Maar sinds 2017 is de jaarlijkse groei van de consumptie van de huishoudens hoger dan die van de bevolking.
- > het gemiddelde dagelijkse huishoudelijke verbruik schommelt tussen 2012 en 2019 rond de 96 liter per dag per inwoner. Onder deze schijnbare stabiliteit is er in feite een zeer lichte opwaartse trend (zie de overeenkomstige indicatoren in de verslagen “Het leefmilieu, een stand van zaken”, waarnaar in de bronnen wordt verwezen, voor meer details);

- > en anderzijds een daling van het verbruik door de tertiaire en secundaire sectoren (respectievelijk -4 % en -32 %). Vanaf 2017 lijkt echter een lichte stijging van het verbruik voor de secundaire sector merkbaar, en vanaf 2015 voor de tertiaire sector.

GRAFIEK XIV.1.1: Bevoorrading van het Brussels Gewest inzake waterdistributie en verbruik van de abonnees (2000-2020)

Bron: VIVAQUA (gegevens water), BISA & FOD Economie – Statistics Belgium (Rijksregister)

14.1.1. Impact van de gezondheidscrisis

Tijdens de eerste maanden van de lockdown in 2020 (midden maart tot midden april) is het waterverbruik volgens een schatting van Vivaqua met 6 tot 8 % gedaald. Dit was vooral het gevolg van de sluiting van bepaalde sectoren van de beroepsactiviteit en de stillegging van bouwwerven, niet aan een daling van de consumptie door particulieren.

De gevolgen van de gezondheidscrisis in 2020 betekenen een breuk in de trend van de consumptie in verschillende sectoren:

- > Het binnenlandse verbruik is in 2020 met 4 % gestegen ten opzichte van 2019 (tegenover een gebruikelijk percentage van ongeveer 1 % per jaar). Zo heeft elke Brusselaar gemiddeld 3 liter meer per dag verbruikt, om uit te komen op een gemiddelde dagelijkse consumptie van 99 liter. Het aandeel van de huishoudens in het totale waterverbruik is gestegen, ten nadele van het verbruik van de tertiaire sector (+5 procentpunten). De lockdown en het telewerk hebben geleid tot een hoger waterverbruik thuis en, logischerwijze, een lager verbruik op het werk.
- > Het verbruik in de tertiaire en secundaire sector is in dezelfde periode met bijna 20 % gedaald als gevolg van de vertraagde economische activiteit.

15. AFVAL INGEZAMELD DOOR NET BRUSSEL³⁸

IN HET KORT

Uit de analyse van de gegevens van Net Brussel betreffende de evolutie van het niet-gesorteerd en gesorteerd afval (zie grafiek IV.1.1) komen twee langetermijntrends naar voor:

- > een daling van het niet-gesorteerd afval: -26 % tussen 1991 en 2020;
- > een toename van het gesorteerd afval en van het afval dat wordt klaargemaakt voor hergebruik en recyclage: +782 % tussen 1991 en 2020.

Het percentage hergebruik en recyclage schommelt vandaag rond 40 %.

Net Brussel is het overheidsbedrijf dat zorgt voor de ophaling en verwerking van huishoudelijk en gelijkgesteld afval in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Afval dat voor selectieve sortering wordt verzonden, is afval dat mogelijk kan worden hergebruikt, gerecycleerd, gecomposteerd of gebiomethaniseerd. Ongesorteerd afval wordt verstuurd voor energierugwinning (verbranding met energierugwinning).

Uit de analyse van de evolutie van het niet-gesorteerd en gesorteerd afval (zie grafiek IV.1.1) komen twee langetermijntrends naar voor:

- > een daling van het niet-gesorteerd afval: -26 % tussen 1991 en 2020;
- > een toename van het gesorteerd afval en van het afval dat wordt klaargemaakt voor hergebruik en recyclage: +782 % tussen 1991 en 2019.

De hoeveelheden gesorteerde of voor hergebruik en recyclage voorbereid afval stegen naarmate:

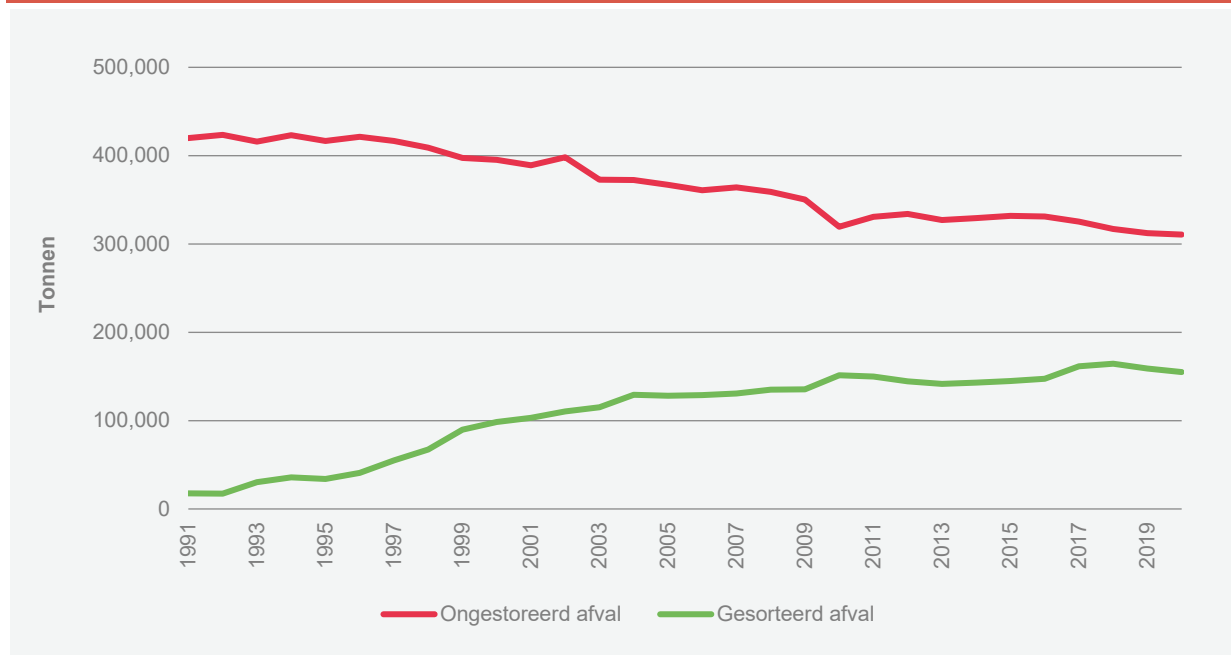
- > nieuwe kanalen voor hergebruik en recyclage werden ontwikkeld door Net Brussel;
- > de bevolking meer betrokken raakte bij het sorteerbeleid;
- > de begeleidende maatregelen ingevoerd werden, zoals het verplicht sorteren van papier/karton, PMD, glas en groenafval.

en meer recentelijk ook door:

- > de hervorming van de ophalingen (januari 2017) waarbij de ophaling van voedingsafval (oranje zak) werd uitgebreid naar het hele Gewest en de ophaling van blauwe en gele zakken opnieuw wekelijks in plaats van tweewekelijks voorzien werd);
- > de overneming van het beheer van twee gemeentelijke containerparken (Oudergem en Sint-Pieters-Woluwe) door Net Brussel, waarbij deze omgevormd werden tot twee nieuwe gewestelijke Recyparks zijn geworden met uitgebreide dienstverlening en openingsuren;
- > door de oprichting van mobiele Recyparks.

³⁸ Het hoofdstuk C.IV. werd opgesteld door Net Brussel

GRAFIEK XV.1.1: Afval ingezameld door Net Brussel: evolutie van de hoeveelheden gesorteerd en niet-gesorteerd afval (1991-2020)

Bron: Net Brussel (afval), BISA (bevolking)

Opmerking: ongesorteerd afval dient voor energieterugwinning, gesorteerd afval wordt in de hergebruik- en recyclagestromen gebracht.

De trend is nog duidelijker als we enkel rekening houden met huishoudelijk afval, dat de berekeningsbasis vormt voor de Europese verplichtingen inzake hergebruik en recyclage. **Het percentage hergebruik en recyclage schommelt vandaag rond 40 %.** Dit percentage omvat ook het huishoudelijk afval dat wordt ingezameld door andere afvalophalers dan Net Brussel (gemeenten, sociale economie, terugnameverplichtingen en wijkcomposten).

Net Brussel zorgt voor de terugwinning van bijna 100 % van het afval dat het inzamelt, via de productie van energie, verzending voor recyclage en hergebruik, compostering... Slechts beperkte resten van de afvalverbranding worden naar de centra voor technische ingraving vervoerd. De werkelijke recyclagepercentages hangen niet af van Net Brussel maar van de situatie en omstandigheden van industriële markten voor afvalterugwinning waarvan het Gewest afhankelijk is.

Het afval- en grondstoffenbeheer is echter nog voor verbetering vatbaar. Hierbij moet rekening geboden worden met de hiërarchie van de methodes (Ladder van Lansink), opgelegd door de Ordonnantie van 14 juni 2012, en ook met de principes van de kringlooeconomie zoals met name bepaald in het Gewestelijk programma voor circulaire economie. Ingraving en afvalverbranding zonder warmteterugwinning staan onderaan in deze afvalhiërarchie. Hogerop vinden we de verschillende vormen van terugwinning zoals respectievelijk preventie, hergebruik, recyclage en energiet terugwinning.

Bij de verbetering van het afval- en grondstoffenbeheer moet een evenwicht gezocht worden tussen de kosten en de opbrengsten. Net als in elke grote Europese metropool, wordt het beheer van het Brussels huishoudelijk en gelijkgesteld afval geconfronteerd met specifieke uitdagingen, die meer beperkingen stellen en meer geld kosten omwille van de stedelijke context (bevolkingsdichtheid, veel winkels en kantoren, veel toeristen en studenten, druk van de andere functies van de stad zoals collectieve voorzieningen ...), en die aangepaste oplossingen vergen.

Om een nieuwe kwantitatieve en kwalitatieve stap vooruit te zetten, zijn de belangrijkste instrumenten voor een beter afvalbeheer in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op korte en langere termijn:

- > een meer stimulerend beleid voor het sorteren van organisch afval;
- > de versterking van de maatregelen ter bevordering van hergebruik, herstelling en hervervaardiging;
- > een ruimer aanbod van afvalophalingen, en vooral vrijwarende inzamelingen³⁹, via de Recyparken (vroeger containerparken) en ophalingen aan huis;
- > aangepaste infrastructuurvoorzieningen voor het uitwisselen, verzamelen, sorteren voor ophaling en herverpakken van afval, die van belang zijn voor de ontwikkeling van de circulaire economie;
- > en een afvalbeheer (o.a. van institutioneel afval⁴⁰) dat zich toespitst op de kringlooeconomie.

15.1. EEN NIEUWE AFVALRICHTLIJN (HORIZON 2035)

De bovengenoemde trends moeten worden geanalyseerd en bevestigd in het licht van de nieuwe afvalstoffenrichtlijn (2018/851), die de criteria voor recyclage (daadwerkelijk gerecycleerd) versterkt en een doelstelling van 65 % voor gerecycleerd en hergebruikt afval tegen 2035 vaststelt.

DEFINITIES EN METHODOLOGISCHE OPMERKINGEN:

De ophalingen van Net Brussel

Het Agentschap Net Brussel is het overheidsbedrijf dat zorgt voor de ophaling en verwerking van huishoudelijk afval in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In dit kader haalt Net Brussel niet enkel het afval op dat wordt geproduceerd door de huishoudens, maar ook “gelijkgesteld afval” van niet-huishoudelijke afvalproducenten die dit vragen en een ophaalcontract hebben. Dit gelijkgesteld afval heeft een gelijkaardige samenstelling als huishoudelijk afval en wordt geproduceerd door handelaars, vrije beroepen, scholen, ondernemingen en verenigingen.

Uit de “aanvoer”-analyse van Net Brussel blijkt echter dat sommige professionelen de ophalingen van huishoudelijk afval gebruiken om zich, illegaal en gratis, van hun afval te ontdoen.

Het huishoudelijk en gelijkgesteld afval dat wordt opgehaald door Net Brussel vertegenwoordigt slechts een deel van dit type afval dat op het gewestelijk grondgebied wordt geproduceerd. Een deel van dit afval wordt immers opgehaald door andere operatoren (privébedrijven, verenigingen, gemeenten ...) of komt niet in de circuits van het Agentschap terecht (wijkcompostering, illegale afvalverwerking...).

De gegevens die Net Brussel inzamelt, hebben betrekking op de ophaling van huishoudelijk restafval (witte zakken en gelijkaardige collectieve containers) en de afzonderlijke ophaling van papier-karton (gele zakken en containers), recycleerbare verpakkingen (of “PMD”, blauwe zakken en containers), tuinafval (groene zakken), glas (glasbollen en glas dat wordt opgehaald bij de horeca en hoogbouw), organisch afval (oranje zakken en gelijkaardige ophalingen), en het afval dat wordt opgehaald in de recyclageparken (hout, metaal, groot vuil, banden, piepschuim, elektrisch en elektronisch afval, kleding...).

³⁹ Bijvoorbeeld in het kader van pilootprojecten die het rechtstreeks hergebruik van afval beogen.

⁴⁰ Professioneel afval van overheidsinstellingen.

Bibliografie:

- BISA (2021), tabellen « Bevolking », « Leidingwater »*
- Leefmilieu Brussel (2015), « Milieueffectenrapport van het voorontwerp van Lucht-Klimaat-Energieplan »*
- Leefmilieu Brussel (2015), « Verbruik en prijs van het leidingwater », Gedocumenteerde fiche, Reeks « Water in Brussel », nr. 6*
- Leefmilieu Brussel (2021), « Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema energie »*
- Leefmilieu Brussel (2021), « Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema klimaat »*
- Leefmilieu Brussel (2021), « Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema lucht »*
- Leefmilieu Brussel (2021), « Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema water »*
- Leefmilieu Brussel (2021). « Energiebalans van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2019 »*
- Ministère français de l'Écologie, du Développement Durable et de l'Énergie (2014), « Quels sont les déterminants de la production des déchets municipaux »*
- Net Brussel, gegevens 1996-2020*
- Sibelga (2020), « De uitzonderlijke Covid-19 maatregelen laten zich voelen op het elektriciteits- en gasverbruik in Brussels » Perscommuniqué van 1 april 2020*
- Vivaqua (2021), « Activiteitsverslag 2020 »*

